

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

G. FRANSSEN, F. VAN LOON en S. DELRUE, Evolutie van de procesvoering voor de vrederechten in Vlaanderen (1796-1990) 1241

PH. ERNST, Een nieuwe grondslag voor de beperkte aansprakelijkheid van de leden van een V.Z.W.: het nieuwe artikel 14, tweede lid, V.Z.W.-wet 1246

Rechtspraak

Belasting over de toegevoegde waarde – Inhouding B.T.W.-tegoeden – Art. 18 zesde B.T.W.-richtlijn – Evenredigheidsbeginsel

H.v.J., 18 december 1997 1253

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – **Gewaarbord inkomen** – Bejaarden – Onderscheid op grond van geslacht

Arbitragehof, 8 oktober 1997 1256

Alimentatie – Echtscheiding – Omvang van de alimentatie

Cass., 20 december 1996 1258

Burgerlijke rechtspleging – Beslag en executie – Onbeslagbare goederen – Uitkeringen tot levensonderhoud

Cass., 19 juni 1997 1258

Strafvordering – Verzet – Ontvankelijkheid – Rechtsmacht van de appelrechter

Cass., 25 november 1997 (*met noot van A. Vandeplas, «Over de ontvankelijkheid van het verzet»*) 1258

Intellectuele eigendom – Auteursrecht – 1. Vordering tot staken – 2. Foto – Beschermingsvoorwaarde – Originaliteit

Hof Brussel, 2 mei 1996 1259

Handelspraktijken – Prijsaanduiding – Prijsvermindering – Art. 43 W.H.P.C.

Hof Antwerpen, 24 februari 1997 (*met noot van G. Straetmans, «Prijsaanduiding en perceptie van de consumment»*) 1260

Pand – Pand op de handelszaak – Zetelverplaatsing – Voortbestaan handelszaak – Behoud cliënteel

Hof Gent, 22 april 1997 (*met noot van A. De Wilde, «Het pandrecht na verplaatsing van de handelszaak»*) 1263

Onrechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Lichamelijke schade – Tetraplegiepatiënt – 1. Vergoeding wegens hulp aan derden – 24 uur per dag behoefte aan bijstand

– Toekenning van geïndexeerde rente – Vergoeding voor verpleegkundige zorg – 2. Inkomensverlies – Kapitalisatie op basis van semi-brutoloon – 3. Verlies aan pensioenrechten – Voorbehoud voor de toekomst

Corr. Brugge, 28 mei 1997 (*met noot van D. Simoens*) 1265

Burgerlijke rechtspleging – Rechtsmacht van de rechter – Afwezigheid van geschil – Verzoek om authenticiteit te verlenen aan tussen partijen gesloten akkoord

Rb. Mechelen, 1 september 1997 1268

Vennootschap – Naamloze vennootschap – Raad van bestuur – Art. 63 bis Venn.W. – Doeloverschrijdende handelingen – Vennootschapsbelang – Concernverhouding

Kh. Kortrijk, 16 september 1997 1268

Consumentenrecht – Consumentenkrediet – Toestaan van betalingsfaciliteiten door de rechter – Voorwaarde – Verslechtering van de financiële toestand van de consument – Begrip

Vred. Westerlo, 6 maart 1996 (*met noot*) 1269

Rechtspraak in kort bestek

Onrechtmatige daad – **Oorzakelijk verband** – Beslissing dat de fout van het slachtoffer niet in oorzakelijk verband staat met het ongeval – Geen vaststelling dat de schade ook zonder de fout van het slachtoffer zou zijn ontstaan – Onwetig

Cass., 14 juni 1995 1270

Burgerlijke rechtspleging – Mededeling aan het openbaar ministerie – Jeugdbeschermingswet – Echtscheidingsprocedure – Maatregelen die betrekking hebben op de persoon en op de goederen van het minderjarig kind van partijen

Cass., 13 juni 1997 1270

Beslag en executie – Beslagbaarheid – Voetballer – Transfertsommen

Hof Antwerpen, 18 november 1997 (*met noot*) 1271

Bewijs – Burgerlijke zaken – Onderhands geschrift – Ontkenning handtekening – Gevolgen

Kh. Hasselt, 14 oktober 1997 1271

Werkloosheid – Vordering tot afgifte door de werkgever van een verbeterd formulier C 4

Arbrb. Oudenaarde, 3 december 1996 1271

Boeken

J.B.M. ten Berge, Besturen door de overheid. Nederlands algemeen bestuursrecht 1 1271

J.B.M. ten Berge, Bescherming tegen de overheid. Nederlands algemeen bestuursrecht 2 1271

Erratum

De juridische aard van de werkgeversbijdrage in een sociaal abonnement 1272

Mededelingen

Leerstoel Willy Calewaert 1997-98 1272

Studiedag: Verzekeringsrecht 1272

Examen als Rechtsanwalt in Duitsland 1272

Studienamiddag: De televisie-richtlijn 1272

Doctoraat Rechten – K.U.Leuven 1272

Studiedag: Intellectuele rechten en arbeidsovereenkomsten: Hoe zich beschermen 1272

Colloquium: Welke justitiehervorming heeft Vlaanderen nodig? 1272

LL.M in European Business Law 1272

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Opgericht in 1931. Hoofdredacteurs: René Victor (1931-1984), Edgar Boonen (1984-1993)

VERSCHIJNT IEDERE WEEK VAN SEPTEMBER TOT JUNI

Redactie: C. Caenepeel, A. Van Oevelen,
E. Dirix, J. Laenens, J.R. Rauws,
A. Vandeplas

Redactiesecretaris: Mevr. C. Meeusen

Redactieadres: V.Z.W. Rechtskundig Weekblad
Mechelsesteenweg 210 bus 6
2018 Antwerpen
(redactiesecretariaat bereikbaar
van 9 tot 12 uur)
Tel. 03/248.49.84
Fax 03/248.08.70

Vaste medewerkers:

A. Alen
F. Aps
R. Boes
Gh. Dhaeyer
J. Erauw
P. Humblet
W. Lambrechts
J. Meeusen
H. Nys
I. Opdebeek
W. Pintens
W. Rauws
D. Simoens
G. Suetens-Bourgeois
M. van Damme
S. Van Overbeke
J. Wouters

Abonnementen, advertenties: INTERSENTIA UITGEVERS N.V., Churchillaan 108, 2900 Schoten
Tel.: 03/680.15.50 - Fax: 03/658.71.21 Abonnementprijs: 4.550 f., voor studenten 2.950 f..

Bogaert & Vandemeulebroeke Advocaten Avocats

An internationally-oriented firm of lawyers
located in the Brussels area is looking for
two trilingual (French, Dutch, English)

full-time lawyers specialised in social law

**(individual and/or collective labour
law in particular)**

These two individuals must have between
two and four years' practical experience
(preferably with a firm of lawyers, one of
the Big Six, a professional association or
a social secretariat).

Information:
Bogaert & Vandemeulebroeke,
Woluwedal 28,
B-1932 Sint-Stevens-Woluwe,
tel. 02/713 78 11.
Contact person: Herman Tackaert.

ADVOKATENKANTOOR TE KORTRIJK
WENST ONMIDDELLIJK EN/OF PER
JULI/AUGUSTUS 1998 HAAR KANTOOR
TE VERSTERKEN MET:

1. MEDEWERK(ST)ER

met minimum 3 jaar ervaring

PROFIEL:

- * minimum 3 jaar beroepservaring
- * uitstekende kennis van het Nederlands en Frans
- * bij voorkeur goede kennis van een derde taal
- * goede studieresultaten
- * interesse voor en ervaring met ondernemingsrecht
alsmede verbintenissenrecht

2. STAGIAIR(E):

vanaf juli 1998 die voldoet aan het bovenvermelde
profiel

WIJ BIEDEN: een correcte verloning en eventuele
doorgroeimogelijkheden.

Gedetailleerd C.V. te sturen aan:
INTERSENTIA UITGEVERS -
RECHTSKUNDIG WEEKBLAD,
Churchillaan 108 - 2900 Schoten
onder nr. RW 35/01

EVOLUTIE VAN DE PROCESVOERING VOOR DE VREDEGERECHTEN IN VLAANDEREN (1796-1990)

Samenvatting van een rechtssociologisch onderzoek in drie vrederechten

1. Inleiding

In 1996 bestond het vrederecht als gerechtelijk instituut in België tweehonderd jaar. Onder al de rechtscolleges van ons land zijn het ongetwijfeld de vrederechten die vanaf hun ontstaan de meeste structurele veranderingen hebben ondergaan. Dit geldt niet alleen met betrekking tot hun samenstelling en materiële bevoegdheid, maar ook wat betreft hun werking en het territoriaal rechtsgebied waarover hun rechtsmacht zich uitstrekt.

Als wij de periode bekijken tussen de installatie van de Franse «Juge de Paix» in 1790 en de recentste ontwikkelingen volgend op de invoering van het Gerechtelijk Wetboek in het begin van de jaren zeventig, blijkt het instituut «vrederecht» een enorme ontwikkeling te hebben doorgemaakt. De centrale evolutie hierbij is zeker dat van het oorspronkelijke, revolutionaire ideaal van de rol van de vrederechter, d.i. 'de partijen trachten te verzoenen om de vrede te herstellen' niet zo veel is overgebleven. Door de afschaffing van de verplichte voorafgaande conciliatie is zijn functie van 'vredemaker - verzoener' voor een groot deel verloren gegaan. Door de stelselmatige uitbreiding van zijn materiële bevoegdheid, de verstrenging van de benoemingscriteria en de steeds formeler geworden rechtspleging evolueerde het '(semi)amateuristisch' imago van de vrederechter tot een 'professioneel' rechtersfiguur.

Uiteraard is het vrederecht niet alleen het product van wetgeving die tot stand kwam onder invloed van bepaalde maatschappelijke krachten. Er bestaat een vrij complexe wisselwerking tussen het recht en de sociale context. Die wisselwerking stond centraal in voorliggend onderzoek, weliswaar geconcentreerd op de burgerlijke procesvoering voor de vrederechten gedurende een periode van bijna 200 jaar. Binnen de rechtssociologie bestaat er een omvangrijke literatuur over de longitudinale studie van de (burgerlijke) procesvoering in een veranderende sociaal-economische context. Deze studies zijn hoofdzakelijk van Amerikaanse en - in mindere mate - van Europese oorsprong (Toharia, 1974; Galanter, 1983; Munger, 1988; Van Loon en Langerwerf, 1990 enz.). Veelal is men op zoek naar mogelijke verbanden tussen procesvoering en sociale omgevingsfactoren, uitgaande van een theoretisch uitgangspunt dat verwijst naar de functionalistische visie van Weber en Durkheim over de relatie tussen recht en samenleving. Samengevat draagt volgens deze theorie het recht via zijn normerende werking bij tot het behoud en de stabiliteit van de samenleving. Een variatie van deze theorie (de normatieve effecten theorie - Munger, 1990) stelt dat het recht het evenwicht herstelt, telkens als gedragspatronen zich om één of andere reden veranderen of onderbroken worden. Daarop baseren de meeste onderzoekers een eenvoudige, al of niet lineaire sociale ontwikkelingstheorie die voorspelt dat meer mensen hun

toevlucht zullen zoeken tot de rechtbank wanneer, ten gevolge van economische vooruitgang en modernisering, onpersoonlijke relaties de bovenhand krijgen. «According to this theory, variation in the proces of mobilization (or adjudication) is a function of the level of complexity, differentiation, and scale of social structure. The argument is that as the complexity, differentiation, and scale of society increase, reliance on the courts and other formal-public adjudicators also increase» (Sarat en Grossman, 1975, 1209). Hetzelfde kan uiteraard gebeuren bij economische neergang.

Aangezien er buiten enkele algemene modellen er voornog geen omvattende rechtssociologische theorie bestaat waarin de complexe relaties tussen gerechtelijke activiteit en de samenleving in al haar dimensies kan worden begrepen, concentreerde het empirisch onderzoek zich op bepaalde, particuliere invloeden van een aantal endogene en exogene factoren op de procesvoering voor het vrederecht. De aandacht ging hierbij uit naar zowel de louter kwantitatieve als naar de meer kwalitatieve aspecten van de procesvoering.

Ten eerste kwam de omvang van de eigenlijke rechtspraak van het vrederecht aan bod. Er werd hierbij o.m. verondersteld dat belangrijke schommelingen in de omvang van de procesvoering (gemeten aan de hand van het aantal gevelde vonnissen) het gevolg kunnen zijn van significante 1) institutionele veranderingen (bv. bevoegdheidswijzigingen, veranderingen in de aanlegprocedure) 2) sociaal-economische veranderingen op macroniveau, of 3) ontwikkelingen in de verstedelijking. Ten tweede beoogden wij dieper in te gaan op enkele specifieke kenmerken van de conflictafhandeling als sociologisch 'proces'. Terwijl het eerste oogmerk de procesvoering in termen van kwantiteit vanuit een longitudinaal perspectief wenst te belichten, getuigt de tweede benadering van een meer kwalitatieve en overwegend cross-sectorale aanpak. Omdat de vereiste data niet altijd beschikbaar zijn, kon bij dit laatste opzet slechts een beperkt aantal hypothesen worden getoetst.

Deze bijdrage behandelt enkel de krachtlijnen van de conclusies. Voor een gedetailleerde bespreking wordt verwezen naar het basisrapport (G. Franssen, S. Delrue en F. Van Loon, *De procesvoering voor de vrederechten in Vlaanderen, 1796-1990. Een rechtssociologische benadering*, Leuven, Acco, 1998).

II. METHODOLOGIE VAN HET ONDERZOEK

De voornaamste informatiebronnen voor dit onderzoek zijn de authentieke vonnissen zoals ze destijds werden geveld door de vrederechters van de kantons Hoogstraten (na 1970: Turnhout 2), Deinze en Antwerpen 1. Een andere belangrijke bron vormen de repertoria waarin de verschillen-

de activiteiten van de vrederechten werden geregistreerd en statistisch samengevat.

Bij de selectie van de kantons Hoogstraten, Deinze en Antwerpen 1 speelde in eerste instantie het verschil in verstedelijkingsgraad. Hoogstraten is het meest landelijke kanton, Deinze een semi-ruraal gebied, terwijl het Antwerpse kanton een sterk verstedelijkte zone beslaat. Verder moest rekening worden gehouden met de beschikbaarheid van voldoende en zoveel mogelijk ononderbroken reeksen archiefmateriaal en repertoria. Het is niet de bedoeling om de gevonden resultaten te generaliseren voor de vrederechten in het algemeen. Niettemin kan dit onderzoek toch indicaties aangeven over de procesvoering voor en de werking van de vrederechten in het algemeen over een termijn van 200 jaar.

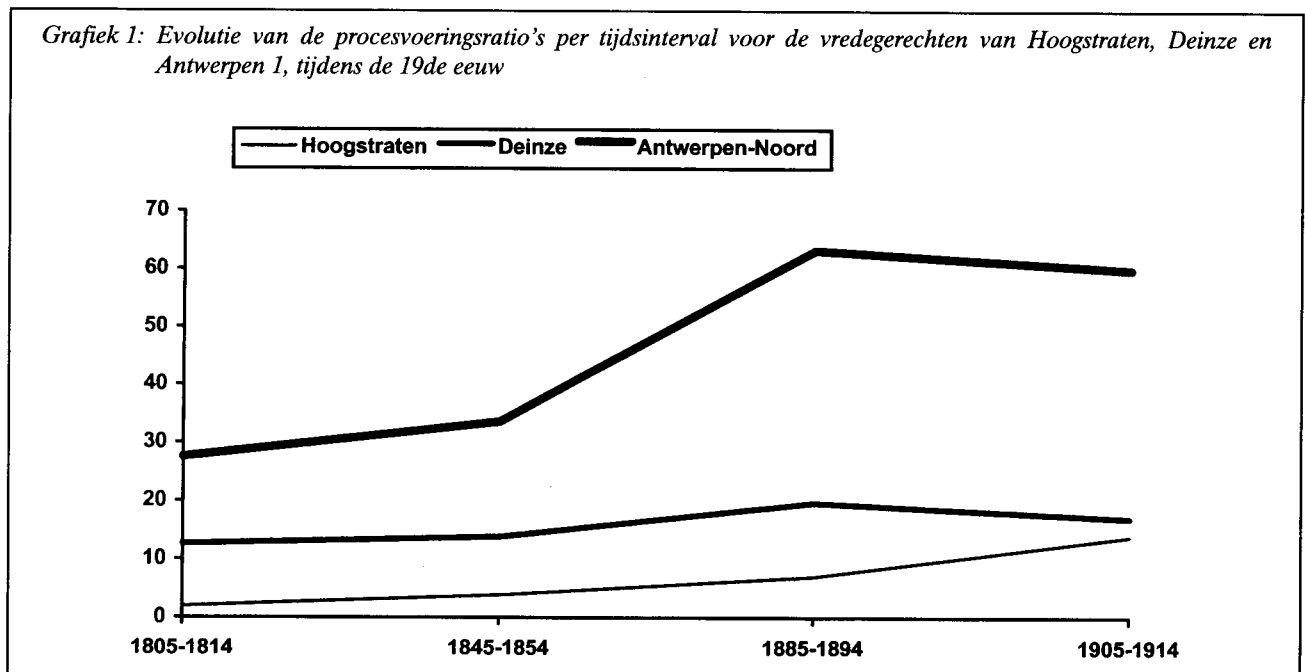
Een tweede beperking van het onderzoeksobject heeft betrekking op de tijdsdimensie. Deels om organisatorische redenen en deels vanuit theoretisch standpunt werd ervoor gekozen de periode 1796-1990 te bestuderen aan de hand van een gebroken tijdreeks. Deze reeks is samengesteld uit opeenvolgende jaarlijkse gegevens binnen acht tijdsintervallen van tien jaar: 1805-1814, 1845-1854, 1885-1894, 1905-1914, 1925-1934, 1939-1948, 1967-1976 en 1981-1990. De combinatie van tijdsintervallen en gegevens op jaarbasis maakte het niet alleen mogelijk om de veranderingen in de werking en de functie van de betrokken vrederechten te onderzoeken over een langere termijn dan in het verleden het geval was. Tegelijkertijd stelde deze methode ons in staat om het directe effect na te gaan van (eventuele) belangrijke ontwikkelingen op korte termijn. Bij de afbakening van de tijdsintervallen werd rekening gehouden met de relevantie van de geselecteerde perioden. Van doorslaggevende betekenis was de mogelijkheid om na te gaan of de procesvoering voor de vrederechten is gewijzigd in perioden van economische instabiliteit. De vermelde tijdsintervallen vormen dan ook «sleutelperioden» in de algemene sociaal-economische geschiedenis van Vlaanderen in de 19de en 20ste eeuw. Ze

werden afgebakend op basis van een grondige literatuurstudie van enkele standaardwerken over de sociaal-economische en politieke geschiedenis van België en Vlaanderen. Voor een uitvoerige beschrijving van de acht perioden wordt verwezen naar het basisrapport.

Zoals reeds vermeld, vormden de gerechtelijke archiefstukken de belangrijkste informatiebron voor het empirisch onderzoek. Het bijzonder grote aantal vonnissen maakte een steekproef noodzakelijk. Eerst werd het totaal aantal vonnissen uitgesproken in de vrederechten van Hoogstraten, Deinze en Antwerpen 1 tijdens de vooropgestelde tijdsintervallen, opgesplitst in 240 deelpopulaties. Hierbij stond elke deelpopulatie voor het totaal aantal vonnissen uitgesproken door een bepaald vrederecht in een bepaald jaar ($3 \text{ kantons} \times 8 \text{ tijdsintervallen} \times 10 \text{ jaar per tijdsinterval} = 240 \text{ deelpopulaties}$). Vervolgens werden binnen de clusters ad random een aantal vonnissen geselecteerd. Dit leverde in totaal 1058 vonnissen op: 223 in het vrederecht van Hoogstraten, 424 in Deinze en 411 in Antwerpen, eerste kanton. De «willige» rechtspraak en alle andere vormen van conflictbeslechting door de vrederechter die geen vonnis uitlokken, vallen buiten het onderzoeksveld.

Om demografische schommelingen te neutraliseren, werden - zoals in vele andere studies - «procesvoeringsratio's» of «litigation rates» gehanteerd (zie o.m. Van Loon en Langerwerf, 1990). Deze ratio's geven het jaarlijks aantal rechtszaken per 10.000 personen weer voor een bepaalde rechtbank. De bevolkingscijfers per gerechtelijk kanton - die niet beschikbaar zijn in de bestaande publicaties van het Nationaal Instituut voor de Statistiek - werden door ons zelf berekend aan de hand van de verschillende volkstellingen in de 19de en 20ste eeuw. Deze berekeningen werden doorgevoerd per tijdsinterval. De procesvoeringsratio's per tijdsinterval geven dus het totaal aantal gevelde vonnissen per tijdvak $\times 10.000$, gedeeld door het berekend bevolkingscijfer per tijdvak.

Grafiek 1: Evolutie van de procesvoeringsratio's per tijdsinterval voor de vrederechten van Hoogstraten, Deinze en Antwerpen 1, tijdens de 19de eeuw

III. SAMENVATTING VAN DE RESULTATEN

A. De omvang van de procesvoering

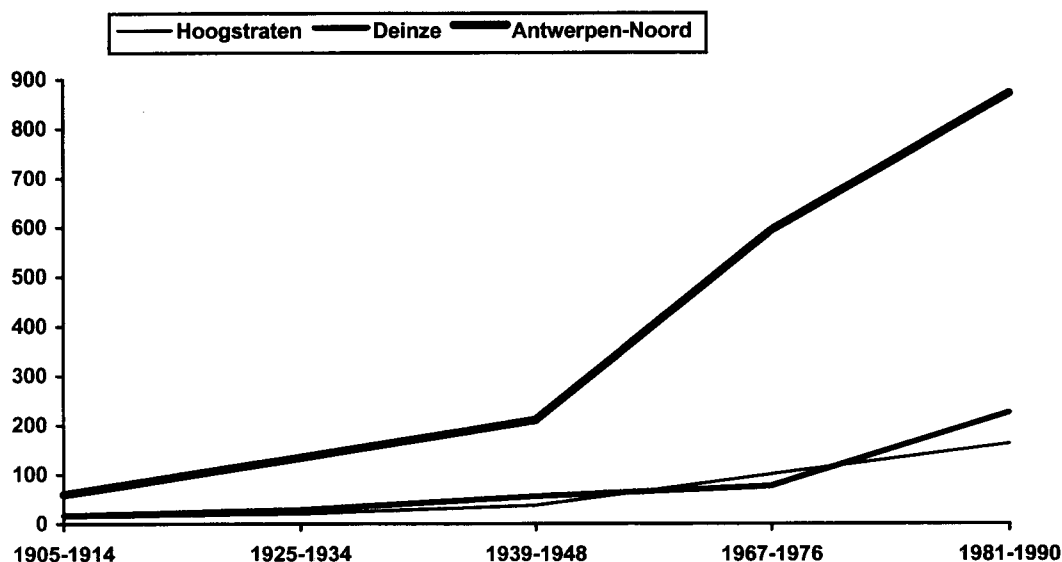
Uit het empirisch onderzoek is gebleken dat de procesvoeringsratio's, berekend per tijdsinterval en per kanton, voortdurend zijn toegenomen voor de drie vrederechten, met uitzondering van de perioden rond de eeuwwisseling. De grafische vergelijking van de procesvoeringsratio's van de drie kantons (grafieken 1 en 2) geeft een mooi samenvattend beeld. Om het grote schaalverschil op te vangen, worden twee grafieken weergegeven: één voor de periode vóór de eerste wereldoorlog en één voor de periode erna. Ongeveer voor alle tijdsintervallen liggen de ratio's voor het kanton Antwerpen 1 hoger dan die voor het kanton Deinze, die op hun beurt de cijfers van Hoogstraten overtreffen. De enige uitzondering vormt de periode 1967-1976, waarbij de procesvoeringsratio van Hoogstraten even die van Deinze overstijgt. Wel neemt in de twintigste eeuw het verschil tussen de procesvoeringsratio's van Hoogstraten en Deinze duidelijk af, terwijl de afstand tussen de ratio's van Antwerpen en beide andere kantons sterk vergroot. De verstedelijkingsgraad van het betrokken kanton determineert blijkbaar in belangrijke mate de hoogte van de procesvoering.

De heterogeniteit van het sociale weefsel en de concentratie van industriële, commerciële en dienstverlenende centra maken wellicht geurbaniseerde zones tot een groter oord voor (potentiële) conflicten. Bovendien wordt de stap naar het oplossen van onderlinge geschillen in het openbaar (bv. voor het vrederecht) gemakkelijker gezet door de geringere mate van sociale controle en de anonimiteit in de steden. Ongelijkheden in urbanisatiegraad weerspiegelen deels regionale sociaal-economische aspecten die kunnen afwijken van de totale (Vlaamse) maatschappelijke context op een bepaald moment.

Naast het verschil in urbanisatiegraad hebben wij gepoogd het effect te bepalen van de wijzigingen in de bevoegdheid van de vrederechter op de procesvoering, zowel veranderingen *ratione loci* als *ratione materiae*. Voor een beschrijving van de gedetailleerde wijzigingen wordt verwezen naar het basisrapport. Deze analyse leverde wel enige methodologische problemen op die geen exacte toetsing mogelijk maken. Indien wij deze moeilijkheden even terzijde laten, is niettemin gebleken dat de opeenvolgende drastische uitbreidingen van de bijzondere materiële en de territoriale bevoegdheid van de vrederechter een duidelijke positieve invloed uitoefenden op de omvang van de procesvoering. Ook de stelselmatige uitbreidingen van de algemene materiële bevoegdheid van het vrederecht gingen meestal gepaard met een gewichtige toename van het aantal rechtszaken in de daaropvolgende jaren. Dossiers in het kader van een nieuwe materiële bevoegdheid maakten telkens minstens een behoorlijke minderheid van de totale massa rechtszaken uit in de daaropvolgende jaren.

Er werd - en dit is het derde aspect - ook een gedeeltelijke samenhang vastgesteld tussen economische instabiliteit en de omvang van de procesvoering. Binnen elk tijdsinterval van macro-economische veranderingen (crisis of groei) werd nagegaan in welke mate en in welke richting het totaal aantal vonnissen is geëvolueerd. Hieruit konden wij afleiden dat er een zwak verband bestaat tussen de algemene economische ontwikkelingen in Vlaanderen en de evolutie van de procesvoering voor de betrokken vrederechten. Wanneer er bijkomend rekening werd gehouden met regionale of lokale verschillen inzake economische evolutie, leverde dit wel een duidelijker samenhang op tussen economie en recht. In hoofdzaak m.b.t. de perioden vóór de eerste wereldoorlog konden wij vaststellen dat economische groei gepaard ging met een toename van de conflictafhandeling voor de vrederechter. Tijdens crisissen bleef de procesvoering in omvang echter tamelijk stabiel.

Grafiek 2: Evolutie van de procesvoeringsratio's per tijdsinterval voor de vrederechten van Hoogstraten, Deinze en Antwerpen 1, tijdens de 20ste eeuw

B. Enkele karakteristieken van de procesvoering

Naast de evolutie van het aantal vonnissen, besteedde het onderzoek ook ruime aandacht aan enkele specifieke kenmerken van de procesvoering voor de vrederechten van Hoogstraten, Deinze en Antwerpen 1. Volgende kenmerken kwamen hierbij aan bod: de aard van het geschil, het bedrag van de vordering, het soort vonnis, de actoren betrokken bij de zaak, het resultaat van het geding en de duur van de procesvoering.

1° De aard van de zaak

Naast de omvang van de procesvoering was het de bedoeling een dieper inzicht te krijgen in het relatieve belang van de verschillende rechtstakken waarmee de vrederechter zich heeft ingelaten gedurende de voorbije 200 jaar. Uit de analyse van de inhoud van de vonnissen bleek dat de 'contentieuze' taak van de vrederechter zich uitstrekt over een breed gamma van zaken. Nochtans zijn de verschillende rechtsdomeinen waarover de uitspraken van de vrederechten van Hoogstraten, Deinze en Antwerpen 1 handelden van wisselend belang geweest voor het werkvolume van de vrederechter. Het aandeel van de diverse soorten rechtszaken in de totale massa processen, vertoonde duidelijke schommelingen doorheen de tijd. Opvallend hierbij was dat het aandeel van de twee voornaamste soorten rechtszaken, nl. huurgeschillen en betwistingen inzake verbintenissen, zowel cyclisch als complementair evolueerde tussen 1769 en 1990. Een relatief hoog percentage geschillen op het ene rechtsdomein in een bepaalde periode ging doorgaans gepaard met een relatief laag percentage van gedingen op het andere terrein op dat ogenblik en vice versa. Doorheen de evolutie van het aantal rechtszaken in de onderzochte kantons heeft de vrederechter zijn 'procestijd' voor ongeveer 90% besteed aan de behandeling van huur- en verbintenissengeschillen. Terwijl de conflicten inzake verbintenissen de meerderheid van de rechtspraak vertegenwoordigden in het begin van de 19de eeuw, op het einde van de 19de/begin van de 20ste eeuw, evenals gedurende de periode 1967-1976, kwam het overwicht van de procesvoering in de overige tijdsintervallen bij de huurgeschillen te liggen. Tussen 1805 en 1990 evolueerde het aandeel van deze twee voornaamste soorten rechtszaken cyclisch, maar ook complementair aan elkaar. Het feit dat deze beweging zich grotendeels heeft voorgedaan in alle onderzochte kantons, suggereert het bestaan van gemeenschappelijke factoren aan de basis van deze evolutie. Hierbij kunnen wij veronderstellen dat er zowel beleidsgebonden determinanten, waaronder de uitbreiding van de materiële bevoegdheid van het vrederecht (al dan niet op een specifiek rechtsdomein - zie vroeger), als (regionale en macro) sociaal-economische factoren een rol hebben gespeeld. Daarnaast stelden wij vast dat in de drie kantons meer dan tweederde van de behandelde huur- en verbintenissen geschillen bestond uit vorderingen tot betaling van de huur van een woning respectievelijk eisen tot betaling van goederen, werken of diensten die werden besteld, geleverd, gekocht of geleend.

Andere soorten conflicten - vooral betwistingen inzake grond; claims bij fysieke en materiële schade - kwamen weinig voor. (Materiële en fysieke) schadeclaims vormden - vooral in het begin van de twintigste eeuw - nog wel een beteke-

nisvolle minderheid. Wij stelden, in het algemeen genomen, op deze rechtsdomeinen ook minder parallellen vast tussen de drie kantons. Kleine aantallen van dergelijke soorten zaken bemoeilijkten uiteraard de analyse, waardoor de resultaten minder kunnen geëxtrapoleerd worden naar de totale procesvoering in de betrokken vrederechten.

2° Het bedrag van de eis

Niet alleen het voorwerp van eis onderging markante verschillen sinds het ontstaan van het vrederecht in Vlaanderen. Ook de hoogte van het bedrag van de rechtsvordering waarover de vrederechter zich uitsprak, evolueerde sterk in de loop van de laatste twee eeuwen. Samen met de continue stijging van het algemeen prijsniveau, creëerde de wetgever hiervoor uiteraard systematisch de ruimte via de verschillende uitbreidingen van de bevoegdheidsgrens *ratione summae*. De belangrijkste vaststelling in dit verband was wel dat - vooral in de minst verstedelijkte kantons - in de loop van de twintigste eeuw een dualisering is opgetreden bij het bedrag van de vordering. Enerzijds deed men een beroep op de vrederechter om zaken op te lossen waarvan het geëiste bedrag relatief miniem was, anderzijds zetten de rechtzoekende partijen de stap naar de vrederechter pas van zodra het gevorderde bedrag voldoende hoog was (om de kosten van de rechtspleging te dekken). Ter illustratie kan worden vermeld dat nog steeds een behoorlijk aantal vonnissen (tussen 10 en 15%), gevelde in de tweede helft van de twintigste eeuw (1967-1976 en 1981-1990), handelde over geringe bedragen, zelfs lager dan 200 BEF. In dat soort van geschillen werd bovendien door de eiser nog meer een advocaat ingeschakeld dan gemiddeld het geval was in rechtszaken gedurende de tweede helft van deze eeuw (90% tegenover 68%). Inzake het resultaat stelden wij weinig verschil vast tussen zaken van geringe geldelijke waarde en andere betwistingen in de betrokken perioden. In 90% van de gevallen handelde het om - misschien principiële - geschillen inzake verbintenissen tussen handelaars onderling.

In ruim 12% van de vonnissen bevatte het vonnis ook een uitspraak over een bijkomend geëiste schadevergoeding (meestal minder dan de helft van de hoofdeis). En in tweederde van de zaken vorderde de aanleggende partij gerechtelijke interessen. Vooral Antwerpen 1 scoorde zeer hoog op dit gebied. Bijna drie kwart van de vonnissen hield een uitspraak in over een bijkomende eis tot gerechtelijke interessen, vooral bij betwistingen inzake verbintenissen.

3° Het soort vonnis

Op basis van de juridische terminologie uit het Gerechtelijk Wetboek werd een typologie opgebouwd bestaande uit vier categorieën vonnissen: verstekvonnissen, eindvonnissen (in eerste of laatste aanleg), vonnissen van verwijzing en de groep van tussenvonnissen en andere specifieke vonnissen.

Meer dan de helft (56%) van de geanalyseerde rechtszaken werd beslecht met een eindvonnis (opgevat als een beslissing die de rechtsmacht van de rechter over een geschilpunt uitput, behoudens de rechtsmiddelen bij de wet bepaald). Bijna een kwart eindigde met een verstekvonnis. In een behoorlijke minderheid van de vonnissen (18%) werd geen uitspraak gedaan over de grond van de eis, maar werd

de zaak doorverwezen naar de bevoegde rechtbank, in 99% naar het vredegericht van een ander kanton. Tussenvonnissen en andere soorten vonnissen maakten een heel miniem deel uit van het totaal aantal vonnissen (amper 1%).

4° De actoren bij de procesvoering

Een centrale karakteristiek van de procesvoering is de aard van de partijen die erbij betrokken zijn. Dit weerspiegelt in zekere mate de manier waarop een maatschappij omgaat met conflicten tussen burgers of organisaties. In het voorliggend onderzoek werd nagegaan welke partijen hun onderlinge conflicten lieten beslechten door het vredegericht in de 19de en 20ste eeuw, in welke constellatie deze partijen ten opzichte van elkaar stonden en hieraan gekoppeld de kans die ze maakten om het proces te winnen. Om dit laatste punt redelijk te kunnen inschatten, is het eveneens van belang om te weten of de eiser respectievelijk de verweerder zich tijdens de procesvoering al of niet liet bijstaan door een advocaat.

Een zeer gekende sociologische theorie inzake de partijenconfiguratie bij conflictafhandeling werd opgesteld door Galanter (1974). Hij maakte het onderscheid tussen «one shotters» en «repeat players». Volgens deze theorie zijn one shotters (OS) die partijen die slechts eenmalig of incidenteel met een rechtbank in aanraking komen. Repeat players (RP) zijn actoren die reeds ervaring hebben met conflictafhandeling via de rechtbanken. Alhoewel het onderscheid eigenlijk een continuüm vormt, clustert het merendeel van de procesvoerende partijen rond de uiteinden van dit continuüm. Bij de RP's denkt men veelal aan eerder grotere organisaties, zoals bedrijven van allerlei aard, bij OS's eerder aan individuele personen. Hierop zijn uiteraard uitzonderingen mogelijk.

Op basis van Galanter's typologie en het onderscheid eiser-verweerder, zijn vier combinaties mogelijk: OS als eiser tegen OS als verweerder, OS als eiser tegen RP als verweerder, RP als eiser tegen OS als verweerder en RP als eiser tegen RP als verweerder.

Elk van die configuraties heeft - volgens de theorie - zijn eigen karakteristieken wat de aard van het geschil betreft, de kansen op succes enz. Samengevat gaat het bij een OS-OS configuratie veelal om conflicten waarbij de rechtbank *ad hoc* wordt ingeroepen door partijen die een relatief nauwe band met elkaar hebben (bv. een echtpaar). Naar de aard van de zaak gaat het vaak om een betwisting over een onverdeeld goed of over een verbroken relatie (bv. bij echtscheiding). Bij een aanzienlijk deel van de rechtszaken onder deze constellatie zou het gaan om «pseudo litigation», waarbij een door de partijen vooraf vastgelegde regeling ter ratificatie aan de rechter wordt voorgelegd (bv. echtscheiding bij onderlinge toestemming).

De partijenconfiguratie OS tegen RP zou in de praktijk relatief weinig voorkomen, omdat een *one shotter* al sterk moet staan om een eis te durven indienen tegen een *repeat player*. Vaak gaat het om een ultieme poging van een *one shotter* als alle andere rechtsmiddelen zijn uitgeput (bv. een ontslagen werknemer tegen zijn werkgever).

Een situatie waarin een RP een vordering instelt tegen een OS zou typerend zijn voor de overgrote meerderheid van de rechtszaken. Voor de eisende partij is procesvoeren een routinebezigheid. In zijn optreden tegen *one shotters* gaat het

vaak om stereotype zaken. De overvloed aan rechtszaken met deze configuratie belet niet dat wellicht een nog groter aantal van dergelijke geschillen buiten de rechtbank om wordt beslecht.

Een configuratie RP tegen RP zou weinig voorkomen. Deze partijen verkiezen hun onderlinge betwistingen op een andere manier, met of zonder arbitrage van een derde partij, te beslechten.

De eisende partij vertoonde in 60% van het totaal aantal geanalyseerde vonnissen de kenmerken van een *one shotter*. In de overige 40% nam een *repeat player* het initiatief om een zaak aanhangig te maken bij de vrederechter. Wanneer de verweerder in beschouwing werd genomen, stelden wij een minder gelijkmatige verspreiding over beide partijtypes vast: 93% kon worden bestempeld als een OS en slechts 7 % als een RP.

Verder werd vastgesteld dat twee *one shotter's* tegenover elkaar stonden in meer dan de helft van de gevoerde processen (56%). Een andere veel voorkomende partijenconfiguratie was samengesteld uit een RP als eiser tegen een OS als verweerder (37%). In tegenstelling tot hetgeen volgens de theorie kon verwacht worden, was deze laatste constellatie dus niet karakteristiek voor de grote meerderheid van de processen. Uiteraard troffen wij ook hier grote verschillen aan naargelang de aard van de zaak. Bij meer dan 90% van de huurgeschillen stond een RP als eiser tegenover een OS als verweerder. Dat was het geval in de drie kantons, maar het scherpst in Hoogstraten (met meer dan 95%).

Het onderzoek heeft aangetoond dat er zich in de beschouwde periode van 200 jaar een opvallende trend heeft afgetekend naar toenemende rechtshulp van een advocaat, zowel bij de eisende als bij de verwerende partij. De eiser riep hierbij duidelijk meer de assistentie in van een advocaat dan de verweerder. Vóór de eerste wereldoorlog werd door de eiser eerder uitzonderlijk een beroep gedaan op een advocaat (minder dan 3%). Tijdens het interbellum werd reeds in een significante minderheid van de rechtszaken door de eiser de bijstand van een advocaat ingeroepen. En in de perioden 1967-1976 en 1981-1990 heeft de rechtzoekende partij zich in meer dan de helft van de zaken laten vertegenwoordigen en/of verdedigen door een lid van de balie.

De verwerende partij deed daarentegen minder een beroep op rechtsbijstand. Dit gebeurde slechts in een kwart van de processen. Pas vanaf de tweede wereldoorlog werd meer regelmatig een advocaat ingeschakeld voor de procesvoering. Vanaf de jaren '80 deed minstens één op twee verweerders een beroep op de advocatuur. Ook hier geldt het recht van de sterkste: een *repeat player* die voor de rechtbank wordt gedaagd, deed vaker een beroep op een advocaat dan een *one shotter*.

5° Het resultaat van het geding

Uit de cijfers bleek dat - bekeken over de hele periode - de eiser in liefst 90% van de vonnissen volledig in het gelijk werd gesteld. Slechts 8% van de rechtszaken eindigde met een gunstig resultaat voor de verwerende partij. In amper 2% werd de eis slechts gedeeltelijk gegrond verklaard. Wanneer de verweerder de kenmerken vertoonde van een RP, steeg de kans dat hij het proces won echter tot 28%. Andere partijenconfiguraties beïnvloedden het resultaat slechts minimaal. Wij vonden ook geen significante verschillen tussen het

al of niet een beroep doen op een advocaat, zowel in de positie van eiser als van verweerder. Verstekvonnissen resulteerden wel iets meer op een ingewilligde eis (96% tegenover 90% in het algemeen).

6° De duur van de procesvoering

Wat de procesduur betreft, stelden wij vast dat ongeveer drie vierde van de zaken op de dag van de inleidingszitting werd gevonnist. Meer dan 10% werd behandeld binnen een termijn van één week na de openingszitting. Verrassend is dat de procesduur tamelijk stabiel bleef gedurende de voorbije twee eeuwen.

De termijn tussen de dagvaarding en de inleidingszitting nam - over het algemeen - heel wat meer tijd in beslag dan het proces zelf. Nog niet de helft van de geanalyseerde zaken kwam voor het eerst voor de vrederechter binnen een termijn van vier weken na de dagvaarding. Voor de volledige periode bedraagt de gemiddelde duur van de termijn vóór het proces ongeveer 32 dagen. In tegenstelling tot de procesduur, heeft er zich - zeker tot in het midden van de twintigste eeuw - een tendens naar toename voorgedaan bij de duur van de preprocesuele fase. Nadien verminderde de tijdsduur tussen dagvaarding en inleidingszitting opnieuw, maar die daalde nooit meer onder het niveau bereikt in het begin van de twintigste eeuw.

Dit zijn in grote lijnen de meest opvallende vaststellingen van de longitudinale analyse van de procesvoering in de vrederechten tussen 1796 en 1990. Alle details vindt u - zoals vermeld - in het basisrapport. De resultaten gelden in principe slechts voor de drie geanalyseerde vrederechten. Wellicht zijn er niet zoveel tegenargumenten waarom de grote

tendensen van deze studie ook niet zouden opgaan voor de vrederechten in het algemeen. Alleen verder onderzoek kan hieromtrent zekerheid verschaffen.

G. FRANSSEN, F. VAN LOON en S. DELRUE
Centrum voor Rechtssociologie
Universiteit Antwerpen - (UFSIA)

Beknopte bibliografie

GALANTER, M., «Why the Haves come out ahead: Speculations on the Limits of Legal Change», *Law and Society Review*, 1974, 9, 95 - 160.

GALANTER, M., «Reading the Landscape of Disputes: what we know and don't know (and think we know) about our allegedly contentious and litigious Society», *UCLA Law Review*, 1983, 31, 4.

MUNGER, F., Law, Change and Litigation: a critical Examination of an empirical Research Tradition, *Law and Society Review*, 1988, 22, 57 - 101.

MUNGER, F., New Theory for longitudinal Trial Court Research, *Law and Society Review*, 24, 2, 353-356.

SARAT, A. en J. GROSSMAN, «Courts and Conflict Resolution: Problems in the Mobilization of Adjudication», *American Political Science Review*, 1975, 69, 1200.

TOHARIA, J., *Cambio Social y Vida Jurídica en España*, Madrid, Edicusa, 1974.

VAN LOON, F. en E. LANGERWERF, «Socio-economic Development and the Evolution of Litigation Rates of civil Courts in Belgium (1935-1980)», *Law and Society Review*, 1990, 24, 2, 283-298.

EEN NIEUWE GRONDSLAG VOOR DE BEPERKTE AANSPRAKELIJKHEID VAN DE LEDEN VAN EEN V.Z.W.: HET NIEUWE ARTIKEL 14, TWEEDE LID, V.Z.W.-WET

I. KADER

1. Vlak voor de jaarwisseling werd in het Belgisch Staatsblad de «wet van 25 november 1997 tot wijziging van de wet van 27 juni 1921 waarbij aan de verenigingen zonder winstgevend doel en aan de instellingen van openbaar nut rechtspersoonlijkheid wordt verleend met betrekking tot de aansprakelijkheid van de leden» gepubliceerd.¹ De wet bevat niet meer dan twee artikelen, waarvan er slechts één inhoudelijk belang heeft (art. 2).² Deze laatste bepaling heeft betrekking op de persoonlijke aansprakelijkheid van de leden

van een V.Z.W. In artikel 14 van de V.Z.W.-wet wordt een tweede lid ingevoerd, dat inhoudt: «De leden gaan in die hoedanigheid geen enkele persoonlijke aansprakelijkheid aan inzake de verbintenissen van de vereniging».

2. Om verscheidene redenen is de nieuwe regel opmerkelijk. In de eerste plaats zou de regel de indruk kunnen wekken dat tot vóór de wetswijziging de leden van een V.Z.W. wel persoonlijk aansprakelijk waren voor de verbintenissen van de V.Z.W., terwijl dit hoegenaamd niet het geval was. Bovendien is het opmerkelijk dat de regel in de wettekst wordt opgenomen driekwart eeuw na de totstandkoming van de V.Z.W.-wet. Zo er dan al onduidelijkheid was, heeft de wetgever wel erg lang gewacht om die te verhelpen. Wel maakte een vergelijkbare regel een tiental jaren geleden reeds

¹ B.S., 31 december 1997, tweede editie, p. 35384.

² Artikel 1 bepaalt dat de wet een aangelegenheid regelt als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

deel uit van een wetsvoorstel, ingediend door senator Cerexhe. Daarbij werd voorgesteld om een artikel 26bis in te voegen, met de tekst: «De werkende leden zijn, in hun hoedanigheid van werkend lid, niet aansprakelijk voor de verbintenissen die door de vereniging zijn aangegaan».³

Het wekt ook enige verwondering dat de wetgever voor deze ene regel een afzonderlijke wet heeft gemaakt en dat het wetgevend proces snelle vooruitgang heeft geboekt, korte tijd nadat in de ministerraad een voorontwerp van wet tot fundamentele herziening van de V.Z.W.-wet was ingediend.⁴ In dit voorontwerp is een vergelijkbare bepaling opgenomen: «De leden zijn in deze hoedanigheid derhalve op generlei wijze persoonlijk aansprakelijk voor de verbintenissen die de vereniging aangaat» (art. 1, derde lid). Bij de voorbereiding van de nieuwe wet werd vastgesteld dat de twee teksten vergelijkbaar waren.⁵ Blijkbaar was de Kamercommissie van mening dat de rechtspositie van de V.Z.W.-leden onzeker was en dat aan die rechtsonzekerheid dringend een einde moest worden gemaakt.⁶

3. Op grond van een wettelijke bepaling dient een V.Z.W. ten minste drie leden te tellen.⁷ Traditioneel wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds de actieve leden en anderzijds de niet-actieve of toetredende of ereleden. Enkel de personen die tot de eerstgenoemde categorie behoren, worden gekwalificeerd als «lid» in de zin van de V.Z.W.-Wet, dus als drager van alle aan die hoedanigheid verbonden rechten en verplichtingen.⁸ De volgende beschouwingen heb-

ben dan ook uitsluitend betrekking op deze effectieve leden. Slechts m.b.t. de actieve leden rijst de vraag of zij onmiddellijk persoonlijk kunnen worden aangesproken voor de schulden van de V.Z.W. Opmerkelijk genoeg moet men vaststellen dat niet alle commissieleden dit onderscheid juist begrijpen.⁹

II. DE SITUATIE VÓÓR DE WETSWIJZIGING

A. Principe van niet-aansprakelijkheid

4. De V.Z.W.-wet gaf in het verleden geen uitsluitel over het antwoord op de vraag of de leden al dan niet persoonlijk aansprakelijk zijn voor de schulden van de V.Z.W.

M.b.t. de handelsvennootschappen daarentegen heeft de wetgever consequent ten aanzien van alle vennootschapstypes met rechtspersoonlijkheid uitdrukkelijk te kennen gegeven of de vennoten beperkt aansprakelijk zijn¹⁰, dan wel onbeperkt.¹¹ In dit licht kon uit de afwezigheid van een expliciete bepaling in de V.Z.W.-wet (nog) niets worden afgeleid.

Ook ten aanzien van verenigingen met rechtspersoonlijkheid heeft de wetgever soms een expliciete bepaling over de aansprakelijkheid van de leden opgenomen.¹²

⁹ Zie Verslag DEWAELE, o.c., p. 3-4.

¹⁰ De naamloze vennootschap (art. 26), de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (art. 116), de coöperatieve vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (art. 141, § 4).

¹¹ De vennootschap onder firma (art. 17), de gewone commanditaire vennootschap (beherende vennoten: art. 18; stille vennoten: art. 23), de commanditaire vennootschap op aandelen (vennoten-zaakvoerders: art. 105; aandeelhouders: art. 112) en de coöperatieve vennootschap met onbeperkte en hoofdelijke aansprakelijkheid (art. 141, § 4).

¹² Zie: art. 2, van de wet van 25 oktober 1919 tot verlening van rechtspersoonlijkheid aan de internationale verenigingen met wetenschappelijk doel (B.S., 5 november 1919; DEJONGHE, P. en VAN HERSTRAETEN, O., «De internationale vereniging, onbekend maar niet onbemand», *T.R.V.*, 1992, (3), nr. 12, p. 7; LONTINGS, D., «The International Non-Profit Association: A Belgian Vehicle for Transnational Collaboration between Commercial Companies», *Revue de Droit des Affaires Internationales*, 1994, (585), p. 596; DE FRAHAN, A.H., «L'établissement de fédérations internationales en Belgique», *T.B.H.*, 1996, (850), p. 861; ERNST, Ph., *Belangenconflicten in naamloze vennootschappen*, Antwerpen, Intersentia, 1997, p. 913, nr. 1018; zie verder over deze rechtsvorm verscheidene bijdragen in het boek *Driekwart eeuw internationale vereniging in België en haar alternatieven*, Gent, Mys & Breesch, 1996, 150 p.): beperkte aansprakelijkheid. Zie ook: art. 7, tweede lid van de wet van 23 juni 1894 op de mutualiteiten («sociétés mutualistes», «maatschappijen van onderlinge bijstand») (B.S., 25-26 juni 1894): beperkte aansprakelijkheid, behoudens afwijkende statutaire bepaling. Zie ook: art. 2/3 Gewijzigd voorstel, van 6 juli 1993, voor een verordening van de Raad betreffende het statuut van de Europese vereniging (Pb. E.G., 31 augustus 1993, nr. C 236): «De aansprakelijkheid van de EV is beperkt tot haar vermogen» (cfr. THYSSEN, M., «Het statuut van de Europese vereniging. Voorstel voor een verordening. Status questionis», in *Driekwart eeuw internationale vereniging in België en haar alternatieven*, Gent, Mys & Breesch, 1996, (125), p. 128; DE CROMBRUGGHE, D., «La future législation communautaire sur le statut de l'association, de la coopérative et de la mutualité européennes», *Revue du Marché Unique Européen*, 1993/1, (127), p. 138; zie verder over deze rechtsvorm o.m.: ALFANDARI, E. en JEANTIN, M., «Le pro-

³ Artikel 16 wetsvoorstel CEREXHE, *Parl. St., Senaat*, 1985-86, nr. 297/1, p. 13 (en toelichting p. 8). Het voorstel werd later opnieuw ingediend: *Parl. St., Senaat*, B.Z. 1988 nr. 227/1.

⁴ Het wetsvoorstel tot invoering van de nieuwe regel dateert van 29 februari 1996 (Wetsvoorstel BARZIN/REYNDEERS, *Parl. St., Kamer*, 1995-96, nr. 456/1). Ruim anderhalf jaar later werd het voorstel behandeld in de Kamercommissie voor de justitie (23 en 24 september 1997; zie het verslag van 9 oktober 1997 namens de commissie voor de justitie uitgebracht door de heer P. DEWAELE, *Parl. St., Kamer*, 1995-96, nr. 456/3). Op 23 oktober werd het ontwerp, zoals gemendeerd door de heer Barzin zelf (*Parl. St., Kamer*, 1995-96, nr. 456/2), goedgekeurd in de plenaire Kamer. Het ontwerp werd niet geëvoceerd door de Senaat (*Parl. St., Senaat*, 1997-98, 1-757/2), waarna de wet werd gegeven op 25 november 1997. Het groot ontwerp tot fundamentele herziening van de V.Z.W.-wet dateert van 10 juli 1997 en werd behandeld op de ministerraad van 25 juli 1997 (voor een algemeen overzicht van dit voorontwerp, zie: MERCIER, S., «L'avant-projet de loi relatif aux A.S.B.L.», *Comptabilité et Fiscalité Pratiques*, november 1997, p. 63-65).

⁵ Verslag DEWAELE, *Parl. St., Kamer*, 1995-96, nr. 456/3, p. 2-3.

⁶ Verslag DEWAELE, *Parl. St., Kamer*, 1995-96, nr. 456/3, p. 2. Cfr. ook de toelichting bij het wetsvoorstel (nr. 456/1).

⁷ Art. 2, 3° wet van 27 juni 1921 (hierna aan te duiden als V.Z.W.-wet).

⁸ Cfr. Cass., 8 september 1971, *Pas.*, 1972, I, 24; 't KINT, J., *Associations sans but lucratif, Rép. Not.*, deel XIV, boek IX, Brussel, Larcier, 1987, nrs. 86 e.v., p. 61; CHANDELLE, J.-M., «Les membres de l'A.S.B.L.: accès et exclusion», in *Les A.S.B.L. - Evaluation critique d'un succès*, C.D.V.A., Gent, Story, 1986, (341), 343 e.v.; COECKELBERGH, D., «De aansprakelijkheid van de leden van een V.Z.W. (deel 1)», *Z.W.*, 1993/2, 17-18; SERVAES, B., «De oprichting van een V.Z.W. - De inhoud van de statuten van de op te richten V.Z.W.», in *De V.Z.W. gezien vanuit de praktijk*, Brugge, die Keure, 1996, (56), p. 62, nr. 12; cfr. Ook HELLEMANS, F., «Werking en beheer van de V.Z.W.», in *De V.Z.W. gezien vanuit de praktijk*, (97), p. 100, nr. 7.

Toch werd zo goed als algemeen aanvaard dat de leden van een V.Z.W., in beginsel, niet persoonlijk aansprakelijk zijn¹³, in tegenstelling tot de leden van een «feitelijke» vereniging.¹⁴ De enige financiële verplichting die op hen zou rusten, zou hun verplichting tot betaling van de bijdragen of stortingen zijn.¹⁵

jet d'association européenne», *Sem.Jur./J.C.P.*, Ed. G, 1988, I, nr. 3345 en Ed. E, 1989, II, nr. 15387; VOLLMER, L., «Der Europäische Verein», *Zeitschrift für das gesamte Handels- und Wirtschaftsrecht* (hierna verkort te citeren als: ZHR), 1993, 373-399).

¹³ 't KINT, J., o.c., *Rép.Not.*, deel XIV, boek IX, 63, nr. 95; 't KINT, J., *Les associations sans but lucratif*, Brussel, Larcier, 1974, 99-100, nrs. 198-202; DE PAGE, H. en DEKKERS, R., *Traité élémentaire de droit civil belge*, V, Brussel, Bruylant, 1975, 66, nr. 38; LINDEMANS, J., «Verenigingen zonder winstoogmerk», *A.P.R.*, 1958, 194, nr. 435; BUISSE, A., *Associations sans but lucratif*, Louvain, Vander, 1973, 33; GOEDSEELS, J., *Traité juridique des A.S.B.L. et des établissements d'utilité publique*, Brussel, Larcier, 1935, 73, nr. 539 en 74, nr. 544; VERHEYDEN, R., «Het gebrek aan overheidscontrole in het belang van derden op de verenigingen zonder winstoogmerk», *R.W.*, 1977-78, (481), 498-499; COECKELBERGH, D., «De aansprakelijkheid van de leden van een V.Z.W.», *Z.W.*, 1993/2, 19; SOUMERYN-KESTEMONT, M., *Vade-mecum VZW*, 1984, 26, nr. 53 en *Vade mecum ASBL*, Brussel, Servais-Créadif, 1996, p. 71-72, nr. 90; ERNST, Ph., «Misbruik van de rechtsvorm van een V.Z.W. - Beschouwingen over de rechtspersoonlijkheid, het winstoogmerk, de commercialiteit en het vermogen van de V.Z.W.», *T.P.R.*, 1995, (7), p. 10-19, nrs. 2-4; LIEVENS, J. en MULIEZ, Ph., «De aansprakelijkheid van leden en beheerders van een V.Z.W.», in 1921-1996: *75 jaar Belgisch VZ.W.-recht*, Gent, Mys & Breesch, 1996, p. 103, nr. 2; DERMAGNE, J.-M., «Les associations sans but lucratif. Les tribunaux plus sévères: la rançon d'un succès», *J. Proc.*, 1996, nr. 303, p. 29-30; VAN GERVEN, D., «Kroniek Verenigingen 1995», *T.R.V.*, 1996, p. 560, nr. 11; WAUTERS, B., «Aansprakelijkheid», in *De V.Z.W. gezien vanuit de praktijk*, Brugge, die Keure, 1996, (205), p. 228, nr. 45; ERNST, Ph., *Belangenconflicten in naamloze vennootschappen*, p. 913-914, nr. 1019; DAVAGLE, M., *L'ASBL dans tous ses états*, Diegem, ced. Samsom, p. 145, nr. 436; VAN HECKE, R. en VAN WINCKEL, A., *Rechtscompendium VZ.W. en V.S.O.*, Antwerpen, Kluwer, losbladig (mei 1996), p. I.20.6, nr. 1.15 (De oprichting van een V.Z.W.) en p. I.30.43-44, nr. 7.1.4 (De leden). In dezelfde zin: Bergen, 18 januari 1994, *R.P.S.*, 1994, nr. 6636, (125), p. 132; *T.B.H.*, 1995, p. 163.

¹⁴ De leden van een feitelijke vereniging staan wel met hun persoonlijk vermogen in voor de verbintenissen van de vereniging (Cass., 10 november 1979, *Pas.*, 1979, I, 1068; Bergen, 18 januari 1994, *R.P.S.*, 1994, nr. 6636, p. 125, met noot I. CORBISIER). DE PAGE/DEKKERS beschouwen art. 1863 B.W., waaruit de onbeperkte aansprakelijkheid van de vennoten in de maatschap voortvloeit, als een toepassing van algemene rechtsbeginselen en van de gemeenrechtelijke regel neergelegd in art. 7 Hyp.W. Het vermoeden van lastgeving, zoals bepaald in art. 1859, 1 B.W. hangt volgens deze auteurs samen met het winstoogmerk in de vennootschap en kan derhalve niet analoog op de vereniging worden toegepast. Om die reden besluiten zij voor de vereniging dat, in de meeste gevallen, «(l)es associés qui s'occuperont de l'administration, n'engageront qu'eux-mêmes, et non leurs co-associés (Code civ., art. 1864)» (DE PAGE H. en DEKKERS, R., *Traité élémentaire de droit civil belge*, V, nr. 38 B, p. 64-65; vgl. Vred. Merkssem, 16 december 1993, *A.J.T.*, 1994-95, 39, met noot G.L. BALLON: de voorzitter (praeses) van een feitelijke (studenten)vereniging werd persoonlijk aansprakelijk geacht voor de verbintenissen van de vereniging).

¹⁵ De statuten moeten het maximumbedrag van deze bijdragen of stortingen bepalen (art. 2, 8° V.Z.W.-wet). Cfr. art. 4, 3°, tweede lid van de wet van 31 maart 1898 op de beroepsverenigingen (*B.S.*, 8 april 1898).

B. Juridische grondslag van de niet-aansprakelijkheid.

5. Terwijl men het eens was over het principe van de niet-aansprakelijkheid, maakte de juridische fundering van dit beginsel het voorwerp uit van een betwisting.¹⁶

Sommige auteurs waren van mening dat de beperking van de aansprakelijkheid der leden voortvloeide uit de toekenning van rechtspersoonlijkheid.¹⁷ Volgens Matray zou het Hof van Cassatie het verband tussen beide hebben afgewezen.¹⁸ Bij het arrest van 24 april 1884 overwoog het Hof van Cassatie dat «la substitution d'une abstraction juridique, seule obligée, à la personne des associés, dégagés de toute responsabilité, n'est que le résultat que la loi a eu en vue en accordant à certaines sociétés, soit civiles soit commerciales, le privilège de l'individualité» en dat «la notion juridique de l'être moral dans les sociétés a si peu pour conséquence l'irresponsabilité des associés (...)». Naar de letter had dit arrest uitsluitend betrekking op vennootschappen. Om die reden kon niet met zekerheid worden gesteld dat het arrest een algemene regel weergaf, die zou gelden voor alle rechtspersonen.¹⁹

Ook De Page wees de hierboven vermelde stelling af.²⁰ Deze auteur beriep zich op «l'esprit général de la loi» als grondslag voor de aansprakelijkheidsbeperking van de leden²¹, doch zonder dit verder te staven. Hoewel dus ook De Page, zij het aarzeland, aanvaardde dat de leden van een V.Z.W. niet persoonlijk instaan voor de schulden van de V.Z.W., gaf zijn standpunt blijkbaar (mede) aanleiding tot de initiatieven om de wet te wijzigen.²²

¹⁶ Voor een kritische analyse van de theorieën die worden verdedigd om het beginsel te funderen, zie: MATRAY, D., «Responsabilité des membres et des administrateurs», in *Les A.S.B.L. - Evaluation critique d'un succès*, C.D.V.A., Gent, Story, 1986, 385-400; CORBISIER, I., «Les apparences dans le cadre d'une action intentée contre les membres d'une association de fait: de la manière de les sauver ou, au contraire, de l'invitation à s'en méfier? Ou de l'incidence des mystères en droit» (noot onder Bergen, 18 januari 1994), *R.P.S.*, 1994, nr. 6636, p. 143 e.v.

¹⁷ 't KINT, J., l.c.; GOEDSEELS, J., l.c.; VERHEYDEN, R., o.c., *R.W.*, 1977-78, 498-499; cfr. recent: SERVAES, B., «De oprichting van een V.Z.W. - de inhoud van de statuten van de op te richten V.Z.W.», in *De V.Z.W. gezien vanuit de praktijk*, Brugge, die Keure, 1996, p. 62-63, nr. 13; WAUTERS, B., «Aansprakelijkheid», in *De V.Z.W. gezien vanuit de praktijk*, p. 228, nr. 45; adde: DE TURCK, N., *Aansprakelijkheid binnen een V.Z.W.*, Wevelgem, Moorsele, V.S.D.C. v.z.w., 1994, p. 49, geciteerd door WAUTERS.

¹⁸ MATRAY, D., o.c., in *Les A.S.B.L. - Evaluation critique d'un succès*, C.D.V.A., Gent, Story, 1986, 390-391, nr. 10; 393-394, nr. 14. De auteur verwijst naar Cass., 24 april 1884, *Pas.*, 1884, I, 158.

¹⁹ ERNST, Ph., o.c., *T.P.R.*, 1995, p. 12, nr. 3.

²⁰ *Traité*, V, p. 34, nr. 9 en p. 102, nr. 85; CORBISIER, I., o.c., *R.P.S.*, 1994, p. 144.

²¹ *Traité*, V, 66, nr. 38; vgl. hierover CORBISIER, I., o.c., *R.P.S.*, 1994, p. 145: volgens deze auteur suggereert DE PAGE een specifiek regime voor de vereniging, gebaseerd op de afwezigheid van een winstoogmerk; zij acht deze stelling echter niet houdbaar.

²² Zie het voorstel BARZIN/REYNDERS, *Parl. St., Kamer*, 1995-96, nr. 456/1, p. 2; het voorstel CEREXHE, *Parl. St., Senaat*, 1985-86, nr. 297/1, p. 8 en *Parl. St., B.Z.* 1988 nr. 227/1, p. 8. Uit de toelichting bij het wetsvoorstel Cerexhe blijkt echter dat men de tekst van DE PAGE niet goed heeft gelezen of althans niet goed heeft begrepen. Volgens de toelichting stelt DE PAGE dat de aansprakelijkheid van

Andere auteurs beriepen zich op de sanctie wegens verzuim van bekendmakingen en formaliteiten, neergelegd in art. 26 V.Z.W.-wet, waardoor de vereniging zich tegenover derden niet op de rechtspersoonlijkheid kan beroepen. Volgens deze auteurs zouden de leden in dat geval persoonlijk aansprakelijk zijn, in afwijking van het beginsel van niet-aansprakelijkheid.²³ Deze opvatting was niet langer verdedigbaar, zeker nadat het Hof van Cassatie in een arrest van 6 november 1992 aan artikel 26 een beperkte draagwijdte had toegekend. De beslissing luidde dat «met de sanctie van artikel 26, behoudens bedrog, alleen is bedoeld een dilatoire exceptie die kan worden opgeworpen totdat de regularisatie is gedaan». Op grond daarvan had het Hof de beslissing goedgekeurd waarin werd overwogen dat de enige sanctie bestond in de opschorting van de rechtspleging totdat aan de voorwaarde was voldaan.²⁴

Corbisier verdedigde de stelling dat er een algemeen (rechts?)beginsel van beperkte aansprakelijkheid zou bestaan, geldend voor alle verenigingen (in de enge zin), zowel voor de gereglementeerde verenigingen, (bv. de V.Z.W.), als voor de feitelijke verenigingen. Het stelsel van de V.Z.W. zou een bijzondere toepassing van dit beginsel zijn.²⁵ De auteur moest evenwel toegeven dat, in de actuele stand van het recht, de leden van een feitelijke vereniging geen aansprakelijkheidsbeperking genieten.²⁶ Voor de toekomst achtte zij het alleszins wenselijk een verband te leggen tussen de aansprakelijkheidsbeperking van de leden en de afwezigheid van winst oogmerk bij de groepering.²⁷ Het is in dit verband interessant om vast te stellen dat het Duitse recht op dit punt tendert naar een gelijkgeschakeling van «Idealvereine» met en zonder rechtspersoonlijkheid.²⁸

6. Gelet op het probleem om het beginsel van beperkte aansprakelijkheid juridisch te funderen, kon worden betoond dat de wetgever in de V.Z.W.-wet geen uitdrukkelijke bepaling hierover had opgenomen. Immers, volgens de

leden onbeperkt is, terwijl uit de lectuur van de vermelde passage blijkt dat de auteur weliswaar aarzelt, maar uiteindelijk toch besluit dat op grond van «l'esprit général de la loi» de leden niet persoonlijk aansprakelijk zijn voor de schulden van de V.Z.W.

²³ DEMBOUR, *Droit administratif*, Luik, 1978, 184-185, nr. 121; BUTTENBACH, *Manuel de droit administratif*, Brussel, Larcier, 1959, 276, nr. 310, geciteerd door MATRAY, o.c., in *Les A.S.B.L. - Evaluation critique d'un succès*, 389, nr. 7.

²⁴ Cass., 6 november 1992, *R.W.*, 1992-93, 882; *T.R.V.*, 1993, 170, met noot VAN GERVEN, D., «Regularisatie van een onregelmatige V.Z.W. na de betekening van de dagvaarding»; *Z.W.*, 1993, 46, met noot COECKELBERGH, D.; zie o.m.: LIEVENS en MULLIEZ, o.c., in *1921-1965. 75 jaar Belgisch V.Z.W.-recht*, p. 103; DERMAGNE, o.c., *J. Proc.*, 1996, nr. 303, p. 28; SERVAES, B. en DENEFF, M., «De oprichting van een V.Z.W. - De formaliteiten bij de oprichting», in *De V.Z.W. gezien vanuit de praktijk*, Brugge, die Keure, 1996, p. 85, nr. 66.

²⁵ CORBISIER, I., o.c., *R.P.S.*, 1994, nr. 6636, p. 146: «Le mystère s'éclaircirait pourtant si l'on percevait dans le régime applicable aux A.S.B.L. la traduction particulière d'un principe général de responsabilité limitée applicable à toute association, qu'elle soit ou non réglementée».

²⁶ *Ibid.*, p. 147-148. Cfr. *supra*, voetnoot 12.

²⁷ *Ibid.*, p. 167.

²⁸ VOLLMER, L., «Der Europäische Verein», *ZHR*, 1993, (373), p. 381, met verwijzingen.

gemeenrechtelijke regel in het vermogensrecht zouden de leden van een V.Z.W. geen aanspraak kunnen maken op een beperking van hun aansprakelijkheid.²⁹ Een uitzondering op deze regel zou uitdrukkelijk bij wet moeten worden vastgelegd. Op die grond zou men geneigd kunnen zijn om te besluiten dat de leden van een V.Z.W. persoonlijk gehouden zijn tot de schulden van de vereniging. De conclusie zou evenwel anders kunnen luiden, indien wordt aanvaard dat de rechtsfiguur «rechtspersoon» als zodanig een principiële uitzondering vormt op de gemeenrechtelijke regel. De toekenning van rechtspersoonlijkheid aan een groepering zou dan, in beginsel, impliciet een aansprakelijkheidsbeperking meebrengen.³⁰

In dit opzicht kon ook worden betoond dat ons B.W., in tegenstelling tot bv. het Duitse B.G.B. (§§ 21 e.v.) en het Nederlandse N.B.W. (titel 1 Boek 2), geen gemeenrechtelijke regeling voor het rechtspersonenrecht bevat.³¹ Naar Duits recht zijn de leden van een vereniging met rechtspersoonlijkheid («eingetragener Verein») in beginsel niet persoonlijk aansprakelijk voor de schulden van de rechtspersoon.³² In Nederland werd een bepaling die uitdrukkelijk stelde dat de leden niet persoonlijk aansprakelijk zouden zijn voor de verbintenissen van de vereniging-rechtspersoon uit het ontwerp van Nieuw Burgerlijk Wetboek geschrapt, omdat zulks als een evidentie werd beschouwd.³³

²⁹ Cfr. Cass., 24 april 1884, *gecit.*: «Attendu que, dans tous les autres cas, le droit commun conserve son empire et que les associés, dont les intérêts collectifs ont été représentés par l'être moral et ses administrateurs, agissant dans les limites de leur mandat, sont personnellement tenus des engagements contractés envers les tiers». Cfr. art. 7 Hyp.W. Zie m.b.t. de maatschap: art. 1862-1864 B.W.

³⁰ Het cassatiearrest van 24 april 1884 leek zich hiertegen te verzetten, in zoverre het besliste dat voor de naamloze vennootschap en de commanditaire vennootschap op aandelen de aansprakelijkheidsbeperking van de aandeelhouders resp. commanditairers zich voordoet «en vertu de dispositions formelles de la loi et moyennant des garanties multiples que le législateur a eu soin de stipuler pour empêcher que l'irresponsabilité personnelle des associés ne puisse préjudicier aux intérêts légitimes des tiers» (*Pas.*, 1884, I, 159).

³¹ Cfr. het pleidooi van M. COIPEL voor de invoering van een gemeen recht betreffende de rechtspersonen («Le rôle économique des A.S.B.L. au regard du droit des sociétés et de la commercialité», in *Les A.S.B.L. - Evaluation critique d'un succès*, C.D.V.A., Gent, Story-Scientia, 1985, nr. 316, p. 229).

³² Cfr. FLUME, W., *Allgemeiner Teil der Bürgerlichen Rechts*, I/2, *Die juristische Person*, Berlin, Springer, 1983, § 8, I, p. 262; KÜBLER, F., *Gesellschaftsrecht. Die privatrechtlichen Ordnungsstrukturen und Regelungsprobleme von Verbänden und Unternehmen*, Heidelberg, Müller Juristischer Verlag, 1990, § 4, IV, 2, p. 31 en § 10, I, 1, d, p. 117; REICHERT, B., DANNECKER, F.J. en KUHR, C., *Handbuch des Vereins- und Verbandsrechts*, Neuwied, Lucherhand Verlag, 1977, nr. 745, p. 291; SCHMIDT, K., *Gesellschaftsrecht*, Keulen, Carl Heymanns Verlag, 1991, § 9, I, 1, p. 187; STAUDINGER/COING, § 25, randnr. 22; WIEDEMANN, H., *Gesellschaftsrecht. Ein Lehrbuch des Unternehmens- und Verbandsrechts*, I, *Grundlagen*, München, Beck, 1980, § 4, I, 2, b, p. 198-199. - Een «Verein» verwerft de rechtspersoonlijkheid («Rechtsfähigkeit») door «Eintragung» in het register van verenigingen.

³³ VAN ZEBEN, C.J., *Parlementaire geschiedenis van het Nieuwe Burgerlijk Wetboek, Boek 2. Rechtspersonen*, Deventer, Kluwer, 1961, p. 385-386 (art. 2.2.1.9.); cfr. ASSER, C. en VAN DER GRINTEN, W.C.L., *Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht, Vertegenwoordiging en rechtspersoon*, II, *De rechtspersoon*, Zwol-

7. Zelf heb ik verdedigd dat het beginsel van de niet-aansprakelijkheid van de V.Z.W.-leden op een andere wijze kan worden verantwoord. ³⁴ De redenering wordt hier kort weergegeven.

Het bezitten van rechtspersoonlijkheid impliceert noodzakelijkerwijze het bestaan van een afzonderlijk vermogen. ³⁵ Zulks brengt echter niet noodzakelijk een aansprakelijkheidsbeperking van de leden mee. ³⁶ De aansprakelijkheidsbeperking is geen wezenlijk bestanddeel van de rechtspersoonlijkheid, in die zin dat zonder aansprakelijkheidsbeperking geen rechtspersoon meer zou bestaan: «Mit dem Wesen der juristischen Person wäre allerdings auch eine persönliche Haftung des Mitglieds für Verbindlichkeiten der juristischen Person vereinbar». ³⁷

Toch bestaat tussen beide een verband. ³⁸ Rechtspersoonlijkheid kent gradaties, gaande van beperkte (onvolkomen) tot volledige (volkomen) rechtspersoonlijkheid. ³⁹ ⁴⁰ De aan-

sprakelijkheidsbeperking is een aspect van de volkomen of volledige rechtspersoonlijkheid: de scheiding tussen het vermogen van de rechtspersoon en het vermogen van de leden is volledig wanneer zij niet voor elkaars respectieve schulden in te staan hebben. ⁴¹ Wellicht kan worden aangenomen dat een rechtspersoon (in beginsel) volkomen rechtspersoonlijkheid bezit, tenzij de wetgever uitdrukkelijk bepaalt dat de toekenning van de rechtspersoonlijkheid onvolledig of beperkt is ⁴²: in beginsel is immers niemand aansprakelijk voor de schulden van een ander. ⁴³ Behoudens uitdrukkelijke andersluidende bepaling, geldt dan ook een vermoeden dat de leden van een rechtspersoon beperkt aansprakelijk zijn, m.a.w. dat zij niet persoonlijk instaan voor de schulden van de rechtspersoon waarvan zij lid zijn.

le, Tjeenk Willink, 1991, 242, nr. 279; DIJK, P.L. en VAN DER PLOEG, T.J., *Van vereniging en stichting, coöperatie en onderlinge waarborgmaatschappij*, Deventer, Gouda Quint, 1997, p. 109; VAN DER VELDEN, P.A.L.M., *De vereniging-rechtspersoon en haar leden. Enige beschouwingen over het geldende en het komende Nederlandse recht*, Reeks Vennootschaps- en rechtspersonenrecht, deel 2, Deventer, Kluwer, 1969, nr. 26, p. 41; KOLLEN, F.C., *De vereniging in de praktijk*, Deventer, Kluwer, 1995, p. 183.

³⁴ Zie ERNST, Ph., o.c., *T.P.R.*, 1995, p. 14-19, nr. 4.

³⁵ VAN OMMESSLAGHE, P., «Observations sur les limites imposées à l'activité des personnes morales en droit comparé» (noot onder Cass., 31 mei 1957), *R.C.J.B.*, 1958, nr. 1, p. 286-287; DE PAGE, H. en MASSON, J.-P., *Traité élémentaire de droit civil belge*, II/1, *Les personnes*, Brussel, Bruylant, 1990, nr. 390, p. 375; cfr. m.b.t. de N.V.: Cass., 27 april 1987, *Pas.*, 1987, I, 999.

³⁶ Cfr. Cass., 24 april 1884, *gecit.*

³⁷ FLUME, W., *Allgemeiner Teil der Bürgerlichen Rechts*, I/2, *Die juristische Person*, Berlijn, Springer, 1983, § 8, I, p. 262. Voor verdere verwijzingen, zie: ERNST, Ph., o.c., *T.P.R.*, 1995, p. 15, voetnoot 31; adde: SIMONART, V., *La personnalité morale en droit privé comparé*, 1995, p. 452, nr. 518.

³⁸ Cfr. art. 2 gewijzigd voorstel verordening Europese vereniging (*gecit.*), waar in eenzelfde artikel de rechtspersoonlijkheid en de aansprakelijkheidsbeperking worden behandeld.

³⁹ PITLO, A., *Het systeem van het Nederlandse Privaatrecht naar het Nieuwe Burgerlijk Wetboek*, 10de ed. door GERVEN, P.H.M., SORGDRAGER, H. en STUTTERHEIM, R.H., Arnhem, Gouda Quint, 1990, p. 114; VAN GERVEN, W., *Algemeen Deel*, in *Beginnelsen van Belgisch Privaatrecht*, DILLEMANS, R. en Van Gerven, W. (ed.), 1987, p. 256; RONSE, J., *Algemeen Deel*, 1970, p. 204 en p. 205; zie ook p. 248 e.v. en p. 258; MARTIN, R., «Personne et sujet de droit», *Rev.trim.dr.civ.*, 1981, (785), nr. 17, p. 796 (adde nr. 22, p. 800); DURAND, P., «L'évolution de la condition juridique des personnes morales en droit privé», in *Le droit privé français au milieu du XX Siècle. Etudes offertes à Georges Ripert*, I, Parijs, LGDJ, 1950, nr. 12, p. 158; LARROUMET, C., *Droit civil. Introduction à l'étude du droit privé*, I, Parijs, Economica, 1984, nr. 390, p. 247; MALAURIE, Ph., «Nature juridique de la personnalité morale», *Rép.not.Défrenois*, 1990, art. 34848, p. 1073, nr. 11 en p. 1074, nr. 12; COZIAN, M. en VIANDIER, A., *Droit des sociétés*, Parijs, Litec, 1992, nr. 244, p. 77; Cfr. PELLERIN, J., «La personnalité morale et la forme des groupements volontaires de droit privé», *Rev.trim.dr.comm.*, 1981, (471), nr. 4, p. 474; RIPERT, G. en RIBLOT, R., *Traité de droit commercial*, I, Parijs, LGDJ, 1991, nr. 693, p. 567; ROUBIER, P., *Droits subjectifs et situations juridiques*, Parijs, Dalloz, 1963, 393; LAMBERT-FAIVRE, Y., «L'entreprise et ses formes juridiques», *Rev.trim.dr.com.*, 1968, (907), 931; CARBONNIER, J., *Droit civil*,

1, *Introduction, Les Personnes*, Parijs, P.U.F., 1979, p. 355, p. 375 en p. 376; anders: SIMONART, V., *La personnalité morale en droit privé comparé*, 1995: de auteur verdedigt de stelling dat het begrip «rechtspersoon» een eenvormig concept vormt met steeds dezelfde inhoud en dat de zogenaamde beperkingen op de autonomie van de rechtspersoon te verklaren zijn door de invloed van andere regels (p. 3, nr. 5).

⁴⁰ In die zin is het niet onlogisch, te erkennen dat ook aan de maatschap een, zij het zeer beperkte, vorm van rechtspersoonlijkheid toekomt (cfr. in het Franse recht: Cass.req.(fr.), 23 februari 1891, *Dall.*, 1891, I, 337; *Sir.*, 1892, I, 73, met noot M.E. MEYNIAL en het nieuwe art. 1842 van de Franse Code civil, zoals ingevoerd bij de wet van 4 januari 1978).

⁴¹ Cfr. DAVID, R., «Rapport général», in *La personnalité morale et ses limites. Etudes de droit comparé et de droit international public*, BASTIDE, S., e.a. (ed.), Parijs, L.G.D.J., 1960, 12: «La personnalité morale a été conçue jadis, dans toute l'étendue de ses conséquences logiques, comme opérant une séparation complète entre le patrimoine de la société d'une part, celui des directeurs ou associés d'autre part, avec la conséquence que ceux-ci n'encouraient jamais, du fait de l'activité des organes de la société, qu'une responsabilité limitée au montant de leurs apports».

⁴² Zo ook: VAN DER HEIJDEN, E.J.J. en VAN DER GRINTEN, W.C.L., m.m.v. HONEE, H.J.M.N. en HENDRIKS-JANSEN, Th.C.M., *Handboek voor de naamloze en de besloten vennootschap*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1992, nr. 60, p. 77; SLAGTER, W.J., *Compendium van het ondernemingsrecht*, Deventer, Kluwer, 1990, 125; FLUME, W., *Die juristische Person*, § 3, III, 1, p. 79-80; CORNU, G., *Droit civil*, I, *Introduction. Les personnes. Les biens*, Parijs, Montchrestien, 1993, nrs. 810-811, p. 283; LARROUMET, C., *Droit civil. Introduction à l'étude du droit privé*, I, Parijs, Economica, 1984, nr. 357, p. 222. Cfr. LATTIN, N.D., *The Law of Corporations*, 2 ed., Mineola, N.Y., Foundation Press, 1971, § 11, p. 65.

⁴³ PITLO, A., LÖWENSTEYN, F.J.W. en RAAIJMAKERS, M.J.G.C., *Het Nederlands Burgerlijk Recht*, II, *Rechtspersonenrecht*, Arnhem, Gouda Quint, 1994, nr. 1.15, p. 24: «Een van de voornaamste rechtsgevolgen van de regel dat de rechtspersoon niet met haar leden of aandeelhouders kan worden geïdentificeerd, is de uitsluiting van persoonlijke aansprakelijkheid van deze personen - en a fortiori haar bestuurders en commissarissen - voor de schulden van de rechtspersoon. In beginsel is niemand immers aansprakelijk voor de schulden van een ander» en verder nr. 1.16, p. 25: «Op de regel van art. 2: 5 maakt het recht met betrekking tot bepaalde rechtspersonen uitzondering. Vaak betreft die uitzondering de uitsluiting van de persoonlijke aansprakelijkheid van de leden».

In het verenigingsrecht komt een dergelijk vermoeden van beperkte aansprakelijkheid der leden nog het meest verantwoord voor, op grond van de eigenheid van de vereniging.⁴⁴

In tegenstelling tot de vennootschap beoogt de vereniging immers de behartiging van een algemeen belang of een belang dat de individuele belangen van de leden overstijgt; zij streeft een «hoger», ideëel, altruïstisch doel na.⁴⁵ De regel dat aan de leden geen winst mag worden uitgekeerd⁴⁶, maakt beter aanvaardbaar dat deze leden in beginsel ook niet behoeven in te staan voor de schulden van de vereniging.⁴⁷ Op die grond kan worden aanvaard dat, bij stilzwijgen van de V.Z.W.-wet, de leden van een V.Z.W. in beginsel niet persoonlijk aansprakelijk zijn voor de schulden van de rechtspersoon.

III. DE WETSWIJZIGING

8. De wet van 25 november 1997 zorgt ervoor dat de V.Z.W.-wet voortaan wel een uitdrukkelijke bepaling bevat die inhoudt dat de leden niet persoonlijk aansprakelijk zijn voor de verbintenissen van de vereniging (nieuw art. 14, tweede lid). Als er al enige twijfel kon bestaan over het principe van de niet-aansprakelijkheid, dan zal die nu wel uit de wereld geholpen zijn. De onduidelijkheid die bestond over de grondslag van dit beginsel wordt eveneens opgelost: voortaan vindt het principe zijn grondslag in de tekst van de wet.

9. Theoretisch zou de wetswijziging aanleiding kunnen geven tot een redenering *a contrario*: men zou kunnen inroepen dat het opnemen van de regel van de niet-aansprakelijkheid in de wet, impliceert dat die regel in het verleden niet bestond en dus dat de leden in het verleden wel persoonlijk konden worden aangesproken voor de schulden van de V.Z.W. Om zulke redenering de pas af te snijden, werd tijdens de parlementaire voorbereiding uitdrukkelijk gesteld dat art. 14, tweede lid, V.Z.W.-wet moet worden beschouwd als een bevestiging van de wil van de wetgever die wordt ge-

acht aanwezig te zijn geweest bij de oorsprong van de wet.⁴⁸ Zelfs zonder deze toelichting zou de redenering geen reële kans op slagen hebben. Zoals hierboven vermeld, werd immers ook in het verleden, ondanks het ontbreken van een uitdrukkelijke wetsbepaling, in de rechtspraak en door gezaghebbende auteurs aangenomen dat de leden van een V.Z.W. niet persoonlijk aansprakelijk waren.

10. Voor alle duidelijkheid mag erop worden gewezen dat de aansprakelijkheidsbeperking van art. 14, tweede lid, V.Z.W.-wet slechts betrekking heeft op de aansprakelijkheid in de hoedanigheid van *lid* van de V.Z.W. Dit sluit dus geenszins uit dat een lid dat bovendien een beheersfunctie vervult, in zijn hoedanigheid van *beheerder* persoonlijk aansprakelijk kan worden gesteld tegenover de vereniging en/of derden.⁴⁹

11. Bovendien sluit de nieuwe regel niet de toepassing uit van de zogenaamde (gerechtelijke) «doorbraak» van de aansprakelijkheidsbeperking.⁵⁰

Ook de volkomen rechtspersoonlijkheid is niet absoluut: in bepaalde omstandigheden wordt de maximale graad van individualisering, die wordt bereikt in de volkomen rechtspersoon, getemperd of gerelativeerd⁵¹, bv. door een doorbraak van de aansprakelijkheidsbeperking. De toekenning

⁴⁸ Verslag DEWAELE, o.c., p. 3.

⁴⁹ Art. 14, eerste lid V.Z.W.-wet bepaalt daarover nog steeds dat de beheerders geen persoonlijke verplichting aangaan betreffende de verbintenissen van de V.Z.W. en dat zij aansprakelijk zijn voor de vervulling van de hun gegeven opdracht en tot de in hun beheer bedreven misgrepen (zie o.m.: LIEVENS, J. en MULLIEZ, Ph., o.c., in 1921-1996. 75 jaar Belgisch V.Z.W.-recht, p. 114 e.v., nrs. 27 e.v.; CORNELIS, L. en MAERTENS, A.-S., «Aspecten van onregelmatigheid, schijn en beheerdersaansprakelijkheid in de vereniging zonder winstoogmerk», T.B.B.R., 1994, (173), p. 190 e.v., nrs. 36 e.v.; MAST, G., «Aansprakelijkheid van de beheerders in een V.Z.W.», Z.W., 1993/4, p. 54; VAN BRUYSTEGEM, B., «V.Z.W.-Beheerders en aansprakelijkheid», Z.W., 1989/5-6, p. 94; WAUTERS, B., «Aansprakelijkheid», in De V.Z.W. gezien vanuit de praktijk, 1996, p. 219 e.v., nrs. 29 e.v.).

⁵⁰ Zie over het begrip «doorbraak» van de aansprakelijkheidsbeperking naar Belgisch recht o.m.: RONSE, J., «Waarheid en leugen omtrent de onderneming met beperkte aansprakelijkheid», Med. Kon. Ac. Witsch. Lett. Schone Kunsten België, 1978, nr. 2; RONSE, J., e.a., «Overzicht van rechtspraak (1968-1977). Vennootschappen», T.P.R., 1978, 776 e.v.; BRAECKMANS, H., «Toerekening van het vennootschapsfaillissement aan de achterman of uitbreiding van het faillissement tot de meester van de zaak» (noot onder Cass., 26 mei 1978), R.W., 1978-79, nrs. 2-3, kol. 850-851; VAN GERVEN, W., o.c., R.W., 1979-80, kol. 2479 e.v.; RONSE, J. en LIEVENS, J., «De doorbraakproblematiek», in Rechten en plichten van moeder- en dochtervennootschappen, BIRON, H. (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1986, 133 e.v.; SIMONART, V., La personnalité morale et droit privé comparé, Brussel, Bruylant, 1995, p. 461 e.v., nrs. 528 e.v.

⁵¹ VAN GERVEN, W., Algemeen Deel, 255-256; UNIKEN VENEMA, C.A.E., «Concernrecht», in Op de grenzen van komend recht. Opstellen aangeboden aan Prof. Mr. J.H. Beekhuis, Kluwer, Deventer, 1969, nr. 14, p. 281 en 284 en nr. 18, p. 288; VAN GERVEN, W., «Variaties op het thema misbruik», R.W., 1979-80, kol. 2479; DE PAGE, H. en MASSON, J.-P., Traité élémentaire de droit civil belge, II/1, 4 ed., Brussel, Bruylant, 1990, nr. 404bis, p. 425-426. - In haar proefschrift oefent V. SIMONART echter, vanuit haar visie op het begrip rechtspersoon als één uniek concept met een onveranderlijke inhoud en draagwijdte, fundamentele kritiek uit op de doorbraaktheorie («la théorie de la levée du voile social») (SIMONART, V., o.c., p. 527 e.v., nrs. 601 e.v.),

⁴⁴ Cfr. VAN DER VELDEN, P.A.L.M., o.c., nr. 26, p. 41: «Naar buiten werkt de rechtsbevoegdheid van de vereniging zo sterk, dat de leden als zodanig niet persoonlijk aansprakelijk zijn tegenover derden voor de verbintenissen van de vereniging met derden. Ware dit anders, dan zou het zelfstandige karakter van de vereniging daardoor in zijn wezen worden geschaad»; cfr. het standpunt van CORBISIER over het verband tussen afwezigheid van winstoogmerk en beperkte aansprakelijkheid, dat dus zeker waardevol is (*supra*, nr. 5).

⁴⁵ Cfr. «un but supérieur parfait» (COPEL, M., o.c., nrs. 136-138, p. 148-150).

⁴⁶ Cfr. ERNST, Ph., o.c., T.P.R., 1995, p. 20 e.v., nr. 6, met verwijzingen; adde: Cass., 3 oktober 1996, R.W., 1996-97, 1192; T.R.V., 1997, 217, met noot M. DENEFF; R.P.S., 1997, nr. 6726, (259), p. 268-269; DENEFF, M., «Over V.Z.W.'s, volkstoerisme en handelsactiviteiten met of zonder winstoogmerk» (noot onder Cass., 3 oktober 1996), T.R.V., 1997, (219), p. 223, nr. 12.

⁴⁷ In de vereniging wordt, met de woorden van MEIJERS, de «hoogste graad van abstractie van het belang der vereniging van dat der individuele leden bereikt» (MEIJERS, E.M., Algemene leer van het burgerlijk recht, Deel I. De algemene begrippen van het burgerlijk recht, Leiden, Universitaire Pers Leiden, 1948, 199). Vgl. MATRAY, D., o.c., nr. 23, p. 399: «L'absence de lucre poursuivi pourrait être une tentative d'explication».

van rechtspersoonlijkheid wordt niet langer als een gunst van de overheid gezien, maar als een juridische «techniek met het oog op een zo eenvoudig mogelijke regeling van ingewikkelde rechtsverhoudingen», «waaruit voor het nieuwe rechtssubject rechten en plichten voortvloeien». ⁵² Het verlenen van de aansprakelijkheidsbeperking blijft evenwel een voorrecht, dat een groepering slechts kan verwerven of behouden, indien een aantal essentiële waarborgen worden geboden.

Met Pitlo/Löwensteyn kan worden vastgesteld: «Zoals alle rechtsfiguren (...) leent ook de rechtspersoon zich tot misbruik. Meest in het oog springend is het misbruik waartoe de uitsluiting van persoonlijke aansprakelijkheid van leden, aandeelhouders, bestuurders etc. voor de schulden van de rechtspersoon kan leiden». ⁵³ Zulk misbruik moet worden bestreden. De geëigende techniek om dit misbruik van de aansprakelijkheidsbeperking te bestrijden, bestaat in een doorbraak van het scherm tussen de rechtspersoon en de fysieke personen die voor het misbruik verantwoordelijk zijn, teneinde deze laatsten persoonlijk te doen instaan voor de verbintenissen van de rechtspersoon. ⁵⁴

De nieuwe bepaling in de V.Z.W.-wet verhindert niet de toepassing van de regels inzake doorbraak van aansprakelijkheidsbeperking. Het omgekeerde zou een erg verregaande ingreep van de wetgever betekenen en zou, gelet op de

om te besluiten dat deze theorie onbevredigend en overbodig is (*ibid.*, p. 560-561, nrs. 644-645).

⁵² VAN GERVEN, W., *Algemeen Deel*, p. 237 jo. 267. Cfr. ook: REUTER, D., in *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, I, *Allgemeiner Teil* (§§ 1-240); *AGB-Gesetz*, SACKER, F.J. (ed.), München, Beck, 1993, Vor § 21, randnr. 2, p. 286: «Die juristische Person ist - so lehrt die heute ganz herrschende Meinung - eine zweckgebundene Organisation, der die Rechtsordnung die Rechtsfähigkeit verliehen hat». Het Franse Hof van Cassatie gaat hierin nog verder, door te aanvaarden dat de rechtspersoonlijkheid ontstaat buiten enige interventie van de wetgever om: «La personnalité civile n'est pas une création de la loi; elle appartient, en principe, à tout groupement pourvu d'une possibilité d'expression collective pour la défense d'intérêts licites, dignes par suite d'être juridiquement reconnus et protégés» (Cass.civ. (fr.), 28 januari 1954, *Bull.civ.*, II, nr. 32, p. 20; *Dall.*, 1954, 217, met noot G. LEVASSEUR; *J.C.P.*, 1954, II, 7978, met conclusie advocaat-generaal LEMOINE en noot M. DE JUGLART).

⁵³ PITLO, A., LÖWENSTEYN, F.J.W. en RAAIJMAKERS, M.J.G.C., *Rechtspersonenrecht*, 3 ed., 1994, nr. 1.19, p. 27.

⁵⁴ Zie specifiek m.b.t. de V.Z.W. o.m.: ERNST, Ph., o.c., *T.P.R.*, 1995, p. 18-19, nr. 4; p. 27-28, nr. 8; p. 39-40, nr. 14; p. 59-61, nrs. 22-24; CORNELIS en MAERTENS, o.c., *T.B.B.R.*, 1994, p. 188-190, nrs. 32-34; LIEVENS, J. en MULLIEZ, Ph., o.c., in *1921-1996. 75 jaar Belgisch V.Z.W.-recht*, p. 106-114, nrs. 8-26.

realiteit dat er ook bij V.Z.W.'s misbruiken bestaan ⁵⁵, erg ongelukkig zijn. In de parlementaire voorbereidingsstukken van de nieuwe wet zijn overigens geen elementen te vinden die in de richting wijzen van het uitsluiten van de doorbraak. Integendeel: er werd uitdrukkelijk op gewezen dat de wetswijziging «geen afbreuk mag doen aan eventuele juridische doorbraken van de beperking van aansprakelijkheid».

⁵⁶

IV. BESLUIT

12. De wet van 25 november 1997 bepaalt uitdrukkelijk dat de leden van een V.Z.W. niet persoonlijk aansprakelijk zijn voor de verbintenissen van de V.Z.W.

In deze korte bijdrage werd vastgesteld dat de wetswijziging niet absoluut nodig was en zeker niet zo dringend als de indieners van het wetsvoorstel en sommige parlementsliden lieten uitschijnen. Immers, ook voor de wetswijziging werd zo goed als unaniem aangenomen dat de leden niet persoonlijk gehouden zijn tot de schulden van de V.Z.W. Bovendien moest men niet meteen bevreesd zijn dat daarin enige verandering zou komen, bv. door toedoen van de rechtspraak. Er was geen enkele aanwijzing in die richting. Het blijft dan ook onduidelijk waarom het Parlement zo dringend deze wetswijziging diende (wenste) door te voeren. De indruk wordt gewekt dat het wetgevend optreden minstens ten dele is ingegeven door subjectieve en/of irrationele elementen.

13. Niettemin kan de wetswijziging de goedkeuring wegdragen. Het uitdrukkelijk opnemen van de aansprakelijkheidsbeperking in de wet maakt een einde aan de onduidelijkheid over de grondslag van de niet-aansprakelijkheid: voortaan vormt artikel 14, tweede lid V.Z.W.-wet de grondslag.

Philippe ERNST
Docent/doctor-assistent
Universiteit Antwerpen (UIA)

⁵⁵ Zie vooral: COIPEL, M., o.c., in *Les A.S.B.L. - Evaluation critique d'un succès*, p. 93-248; ERNST, Ph., o.c., *T.P.R.*, 1995, p. 7-71. Voor een recent voorbeeld (een in de rechtsvorm van een V.Z.W. met winstoogmerk handel drijvend huwelijksbureau), zie: Vred. Oostende, 23 november 1993, *R.W.*, 1994-95, p. 647, met noot Ph. ERNST, «De herkwalficatie van een huwelijksbureau dat in de rechtsvorm van een V.Z.W. met winstoogmerk handel drijft»; *T.R.V.*, 1994, p. 361, met noot.

⁵⁶ Verslag DEWAELE, *Parl. St., Kamer*, 1995-96, nr. 456/3, p. 3.

RECHTSPRAAK

HOF VAN JUSTITIE

5e KAMER – 18 DECEMBER 1997

Voorzitter: de h. Gulmann

Rechters: de hh. Wathelet, Moitinho de Almeida, Jann en Sevón

Advocaat-generaal: de h. Fennelly

Advocaten: mrs. Dauginet, Tournicourt, Vanden Broeck, Van de Walle de Ghelcke en De Wit

Belasting over de toegevoegde waarde – Inhouding B.T.W.-tegoeden – Art. 18 zesde B.T.W.-richtlijn – Evenredigheidsbeginsel

De inhouding van B.T.W.-tegoeden, die de Administratie op grond van art. 8¹, § 3 van het B.T.W.-K.B. nr. 4 kan verrichten indien zij van mening is dat de belastingplichtige in het verleden onjuiste B.T.W.-aangiften heeft ingediend, mag niet op een onevenredige wijze afbreuk doen aan de door art. 18, vierde lid, van de Zesde B.T.W.-richtlijn aan de lidstaten opgelegde verplichting om B.T.W.-tegoeden onmiddellijk terug te geven. Dit houdt in dat de toepassing van de inhoudingsmaatregel in concreto moet worden getoetst aan het evenredigheidsbeginsel, waarbij de belastingplichtige over een daadwerkelijke rechtsbescherming moet beschikken.

Zaken C-286/94, C-340/95, C-401/95 en C-47/96

1. Bij beschikkingen van 17 oktober 1994 (zaak C-286/94), 25 oktober 1995 (zaak C-340/95), 12 december 1995 (zaak C-401/95) en 6 februari 1996 (zaak C-47/96), ingekomen bij het Hof op respectievelijk 21 oktober 1994, 30 oktober 1995, 21 december 1995 en 16 februari 1996, hebben het Hof van Beroep te Antwerpen (zaken C-286/94 en C-340/95), de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel (zaak C-401/95) en de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brugge (zaak C-47/96) krachtens artikel 177 EG-Verdrag prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van artikel 18, vierde lid, van de Zesde Richtlijn (77/388/EEG) van de Raad van 17 mei 1977 betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der lidstaten inzake omzetbelasting – Gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde: uniforme grondslag (PB 1977, L 145, blz. 1, hierna: «Zesde richtlijn»)...

(...)

4. Artikel 18, vierde lid van de Zesde richtlijn is in Belgische recht omgezet bij in het bijzonder artikel 47 van het Wetboek van de belasting over de toegevoegde waarde, dat bepaalt dat wanneer voor een bepaald tijdvak het bedrag van de toegestane aftrek meer bedraagt dan dat van de verschuldigde belasting, het overschot naar het volgende tijdvak wordt overgebracht.

5. Artikel 76, § 1, eerste lid, van dit Wetboek, als gewijzigd bij de wet van 28 december 1992, voegt daaraan toe, dat het aan het einde van het kalenderjaar bestaande overschot op verzoek van de belastingplichtige, onder de voorwaarden bepaald door de Koning, wordt teruggegeven. Krachtens het tweede lid kan de Koning bepalen, dat het over-

schot onder de door hem te stellen voorwaarden vóór het einde van het kalenderjaar wordt teruggegeven. Ten slotte luidt het derde lid:

«Met betrekking tot de in het eerste en tweede lid bedoelde voorwaarden kan de Koning ten voordele van de administratie van de B.T.W., registratie en domeinen een inhouding voorzien die geldt als bewarend beslag onder derden in de zin van artikel 1445 van het Gerechtelijk Wetboek.»

6. Ter uitvoering van deze bepaling is in het K.B. nr. 4 van 29 december 1969 met betrekking tot de teruggaven inzake belasting over de toegevoegde waarde (hierna: «K.B. nr. 4») bij artikel 7 van het K.B. van 29 december 1992 een artikel 8¹, § 3, ingevoegd, dat luidt: «Indien de in het eerste lid bedoelde belastingschuld in het voordeel van de administratie geen schuldvordering vormt die geheel of gedeeltelijk zeker, opeisbaar en vaststaand is, wat onder meer het geval is wanneer ze wordt betwist of aanleiding heeft gegeven tot een dwangbevel bedoeld in artikel 85 van het Wetboek, waarvan de tenuitvoerlegging werd gestuit door het verzet bedoeld in artikel 89 van het Wetboek, wordt het belastingkrediet tot beloop van de schuldvordering van de administratie ingehouden. Deze inhouding geldt als bewarend beslag onder derden tot het geschil definitief wordt beëindigd op administratieve wijze of bij wijze van een in kracht van gewijsde gegaan vonnis of arrest. Voor de toepassing van deze inhouding wordt de voorwaarde vereist door artikel 1413 Gerechtelijk wetboek geacht te zijn vervuld [vierde lid].

Indien ten aanzien van een voor teruggaaf vatbaar overschot dat blijkt uit de aangifte als bedoeld in artikel 53, eerste lid, 3° van het Wetboek en waarvoor de belastingplichtige al dan niet voor de teruggaaf heeft geopteerd, hetzij ernstige vermoedens, hetzij bewijzen bestaan dat de voormelde aangifte of de aangiften voor daaraan voorafgaande perioden gegevens bevatten die onjuist zijn en een belasting-schuld in het vooruitzicht stellen zonder dat een daadwerkelijke bepaling ervan vóór het tijdstip van de genoemde ordonnanciering of de verrichting gelijkgesteld met een betaling kan geschieden, heeft de ordonnanciering van dit overschot of de overbrenging ervan naar het volgend aangiftetijdvak niet plaats en wordt het belastingkrediet ingehouden teneinde de administratie toe te laten de waarachtigheid van die gegevens na te gaan [vijfde lid].

(...)

De voormelde ernstige vermoedens of bewijzen die de belastingschuld aantonen of helpen aantonen, dienen te worden gerechtvaardigd in processen-verbaal overeenkomstig artikel 59, § 1, van het Wetboek en worden per aangetekende brief vooraf ter kennis gebracht van de belastingplichtige [zesde lid].

De inhouding bedoeld in het vierde en het vijfde lid geldt als bewarend beslag onder derden tot op het ogenblik dat het bewijs vervat in de in het vorige lid bedoelde processen-verbaal is weerlegd, of tot op het ogenblik dat de waarachtigheid van de handelingen blijkt uit gegevens verkregen overeenkomstig de procedures van de door de Europese Gemeenschappen uitgevaardigde reglementering inzake het

uitwisselen van inlichtingen tussen de lidstaten van de Gemeenschap (...) [zevende lid].

(...)

De belastingplichtige kan enkel verzet doen tegen de inhouding bedoeld in het vierde en het vijfde lid door toepassing te maken van artikel 1420 van het Gerechtelijk Wetboek. De beslagrechter kan evenwel de opheffing van het beslag niet gelasten zolang het door de processen-verbaal, bedoeld in het zesde lid, geleverde bewijs niet is weerlegd, zolang de gegevens overeenkomstig de procedures van de door de Europese Gemeenschappen uitgevaardigde reglementering inzake het uitwisselen van inlichtingen tussen de lidstaten van de Gemeenschap niet werden verkregen of gedurende een opsporingsonderzoek van het Parket of een gerechtelijk onderzoek van de onderzoeksrechter. De inhouding neemt een einde ten gevolge van de opheffing ervan door de administratie of ten gevolge van een rechterlijke beslissing. In geval van opheffing door de administratie wordt ze aan de belastingplichtige ter kennis gebracht per aangetekende brief met vermelding van de datum van de opheffing [tiende lid].

Na het einde van de inhouding wordt, in voorkomend geval, de belastingschuld, zijnde de schuldvordering van de administratie, die zeker, opeisbaar en vaststaand is, aangezuiverd overeenkomstig het tweede lid van deze paragraaf en zonder dat enige formaliteit moet worden nageleefd [elfde lid].»

7. Krachtens artikel 1413 Ger.W., waarnaar artikel 8¹, § 3, vierde lid, van het K.B. nr. 4 verwijst, kan slechts in spoedeisende gevallen bewarend beslag worden gelegd.

8. Volgens de verwijzende rechters beoogt de inhouding uit hoofde van artikel 8¹, § 3, vijfde lid, van K.B. nr. 4, die geldt als bewarend beslag onder derden in de zin van artikel 1445 Ger.W. het voor teruggaaf vatbare B.T.W.-overschot bij wijze van bewarende maatregel te blokkeren totdat een geschil omtrent een eventuele B.T.W.-schuld van de belastingplichtige op administratieve wijze of door een in kracht van gewijsde gegaan vonnis of arrest is beëindigd, totdat het in het proces-verbaal vervatte bewijs of ernstige vermoeden is weerlegd, of totdat de waarachtigheid van de handelingen blijkt uit gegevens die zijn verkregen overeenkomstig de procedures van de door de Europese Gemeenschappen uitgevaardigde reglementering inzake het uitwisselen van inlichtingen tussen de lidstaten of gedurende een opsporingsonderzoek van het Parket of een gerechtelijk onderzoek van een onderzoeksrechter. In wezen geldt dezelfde regeling in het andere geval van inhouding, bedoeld in het vierde lid van deze bepaling.

(...)

36. In deze vier zaken wensen de verwijzende rechters in wezen te vernemen, of artikel 18, vierde lid, van de Zesde richtlijn zich verzet tegen maatregelen zoals die welke in de hoofdgedingen aan de orde zijn, en, zo neen, welke invloed in deze context het evenredigheidsbeginsel kan hebben.

37. Wat om te beginnen artikel 18, vierde lid, van de Zesde richtlijn betreft, wensen de verwijzende rechters in wezen te vernemen, of deze bepaling in de weg staat aan nationale maatregelen krachtens welke een voor teruggaaf vatbaar B.T.W.-krediet bij wege van bewarende maatregel kan worden ingehouden wanneer hetzij ernstige vermoedens van belastingfraude bestaan, hetzij de belastingadministratie een B.T.W.-schuldvordering heeft die door de belastingplichtige wordt betwist.

38. Verzoekers achten de inhoudingen krachtens artikel 8¹, § 3, vierde en vijfde lid, van K.B. nr. 4 onverenigbaar met artikel 18, vierde lid, van de Zesde richtlijn, omdat, wanneer het B.T.W.-overschot niet onbeduidend is, de nationale administratie volgens hen alleen kan kiezen tussen teruggaaf van het B.T.W.-overschot en overbrenging van dit overschot naar de volgende aangifteperiode. De inhouding van het overschot, die niet tot de keuzemogelijkheden behoort, levert volgens hen in feite een regelrechte negatie van het recht op B.T.W.-aftrek van de belastingplichtige op.

39. Bovendien stellen verzoekers dat artikel 18, tweede en vierde lid, van de Zesde richtlijn doelt op de aangifteperiodes, en zij leiden daaruit af, dat de Belgische administratie geen B.T.W.-overschot betreffende een andere dan de betwiste periode kan inhouden, wat volgens hen overigens in overeenstemming is met een vereiste van een redelijke termijn.

40. Daarentegen stellen de Belgische, de Italiaanse, de Griekse en de Zweedse regering, alsmede de Commissie, dat de inhoudingen als bedoeld in de Belgische wettelijke regeling «invorderingsmaatregelen» zijn, die als zodanig niet door de Zesde richtlijn, noch door de terzake toepasselijke gemeenschapswetgeving worden beheerst, maar ten aanzien waarvan de lidstaten bij uitsluiting bevoegd zijn.

41. Dienaangaande zij opgemerkt dat maatregelen zoals die welke in de hoofdgedingen aan de orde zijn, de bevoegde belastingoverheden in staat dienen te stellen, voor teruggaaf vatbare B.T.W.-bedragen bij wege van bewarende maatregel in te houden, wanneer vermoedens van belastingfraude bestaan of deze overheden een B.T.W.-schuldvordering laten gelden die niet voortvloeit uit de aangiften van de belastingplichtige en die laatstgenoemde betwist.

42. Uit de Zesde richtlijn in haar geheel volgt evenwel dat daarin een uniforme grondslag wordt vastgesteld, die de neutraliteit van het systeem dient te waarborgen en, zoals blijkt uit de twaalfde overweging van haar considerans, de aftrekregelingen dient te harmoniseren «voor zover hiervan invloed uitgaat op het werkelijke niveau van heffing»; ook moet zij bewerkstelligen, dat «de berekening van het pro rata voor de toepassing van de aftrek in alle lidstaten op overeenkomstige wijze [geschiedt]».

43. Titel XI van de Zesde richtlijn betreffende de aftrek, en inzonderheid artikel 18 daarvan, heeft dus een functie in het kader van de normale werking van het gemeenschappelijke B.T.W.-stelsel en heeft in beginsel dus niet betrekking op maatregelen zoals die welke hiervoor in rechtsoverweging 41 zijn omschreven.

44. Er moet dus worden geantwoord dat artikel 18, vierde lid, van de Zesde richtlijn aan maatregelen zoals die welke in de hoofdgedingen aan de orde zijn in beginsel niet in de weg staat.

45. Wat vervolgens de mogelijke invloed van het evenredigheidsbeginsel in deze context betreft, zij beklemtoond, dat ofschoon de lidstaten in beginsel dergelijke maatregelen kunnen vaststellen, deze niettemin van invloed kunnen zijn op de verplichting van de nationale overheden uit hoofde van artikel 18, vierde lid, van de Zesde richtlijn, om onmiddellijk tot teruggaaf over te gaan.

46. Ook moeten de Lidstaten in overeenstemming met het evenredigheidsbeginsel middelen aanwenden waarmee het door het nationale recht nagestreefde doel weliswaar doeltreffend kan worden bereikt, maar die de doelstellin-

gen en beginselen van de betrokken gemeenschapsregeling zo min mogelijk aantasten.

47. Ofschoon het geoorloofd is dat de maatregelen van de lidstaten de rechten van de schatkist zo doelmatig mogelijk proberen te beschermen, mogen zij niet verder gaan dan voor dit doel noodzakelijk is. Zij mogen dus niet op zodanige wijze worden aangewend, dat zij een systematische belemmering voor het recht op B.T.W.-aftrek opleveren, welk recht een basisbeginsel is van het bij de desbetreffende gemeenschapsregeling ingevoerde gemeenschappelijke B.T.W.-stelsel.

48. Terzake moet dus worden geantwoord dat het evenredigheidsbeginsel van toepassing is op nationale maatregelen als in de hoofdingen aan de orde zijn, welke door een lidstaat in de uitoefening van zijn bevoegdheid op het gebied van de B.T.W. worden genomen, voor zover deze maatregelen, indien zij verder gaan dan nodig is voor het bereiken van het daarmee beoogde doel, de beginselen van het gemeenschappelijke B.T.W.-stelsel en in het bijzonder de aftrekregeling, een wezenlijk bestanddeel daarvan, aantasten.

49. Wat de toepassing van dit beginsel in de praktijk betreft, staat het aan de verwijzende rechter om de nationale maatregelen op hun verenigbaarheid met het gemeenschapsrecht te toetsen; het Hof is slechts bevoegd om hem alle uitleggingsgegevens betreffende het gemeenschapsrecht te geven om hem in staat te stellen die verenigbaarheid te toetsen (zie met name arrest van 30 november 1995, zaak C-55/94, Gebhard, *Jurispr.*, 1995, blz. I-4165).

50. Dienaangaande wijzen verzoekers in de eerste plaats met nadruk op het vermeende absolute en automatische karakter van de inhouding, zodra er een geschil tussen de administratie en de belastingplichtige bestaat. De inhouding krachtens artikel 8¹, § 3, vierde lid, van K.B. nr. 4 is huns inziens naar de letter ervan namelijk dwingend, zodra er een betwiste schuldvordering is, zonder dat daarop enige uitzondering mogelijk is, en de aangezochte rechter behoeft niet na te gaan of een dergelijke inhouding nodig of spoedeisend is, daar deze voorwaarden onweerlegbaar als vervuld worden beschouwd. Hetzelfde zou gelden voor de inhouding, bedoeld in het vijfde lid van deze bepaling.

51. Vastgesteld zij dat wanneer een procedure van bewarend beslag het karakter heeft van een procedure die afwijkt van het gemene recht inzake bewarend beslag, door een onweerlegbaar vermoeden van noodzaak en spoedeisendheid, twijfel gerechtvaardigd is, of zij wel noodzakelijk is om de invordering van de verschuldigde bedragen te verzekeren.

52. Anders dan een eenvoudig vermoeden, gaat een onweerlegbaar vermoeden dus verder dan nodig is om een doelmatige invordering te waarborgen en schendt dit het evenredigheidsbeginsel, aangezien het de belastingplichtige niet in staat stelt het tegenbewijs te leveren onder toezicht van de beslagrechter.

53. In de tweede plaats vestigen verzoekers de aandacht op het ontbreken van doeltreffende rechtsmiddelen zowel voor de beslagrechter als in het bodemgeding. Zonder instemming van de B.T.W.-administratie kan de beslagrechter volgens hen namelijk nooit, behalve in geval van een formele onregelmatigheid, de inhouding van het voor teruggaaf vatbare overschot volledig of gedeeltelijk opheffen. Deze situatie is een gevolg van een combinatie van verschillende

wettelijke bepalingen, die op wezenlijke punten van het gemene recht inzake bewarend beslag afwijken, en volgens welke de beslagrechter een dergelijke maatregel niet kan gelasten zolang het bewijs, vervat in de door de belastingadministratie opgestelde processen-verbaal, niet is weerlegd of de waarachtigheid van de handelingen niet blijkt uit gegevens verkregen overeenkomstig de communautaire procedures inzake het uitwisselen van inlichtingen tussen de lidstaten. De beslagrechter toetst dus alleen de formele regelmatigheid van de bewarende procedure en niet de materiële voorwaarden voor het beslag.

54. Om dezelfde redenen is volgens hen bij hoger beroep of hogere voorziening van de administratie tegen een voor de belastingplichtige gunstige beslissing geen opheffing, zelfs geen gedeeltelijke (bij voorbeeld van de boetes), mogelijk, aangezien niet definitief over de grond van de zaak is beslist. De inhouding geldt namelijk als bewarend beslag onder derden totdat het geschil op administratieve wijze of bij wijze van een in kracht van gewijsde gegaan vonnis of arrest definitief is beëindigd.

55. Terzake zij opgemerkt, dat de aantasting van het recht op aftrek slechts op haar evenredigheid kan worden getoetst, indien er een doelmatige rechterlijke toetsing bestaat in het kader van zowel de rechtsmiddelen in de zaak ten gronde, als de rechtsmiddelen voor de beslagrechter.

56. Wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen die de beslagrechter beletten de inhouding van het voor teruggaaf vatbare B.T.W.-overschot volledig of gedeeltelijk op te heffen, terwijl hij over alle bewijzen beschikt om te kunnen concluderen dat de vaststellingen in de processen-verbaal van de administratie op het eerste gezicht onjuist zijn, moeten derhalve worden geacht verder te gaan dan nodig is om een doelmatige invordering te garanderen en het recht op aftrek onevenredig aan te tasten.

57. Ook wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen die het uiteindelijk onmogelijk maken voor de rechter in het bodemgeschil om de inhouding van het voor teruggaaf vatbare B.T.W.-overschot volledig of gedeeltelijk op te heffen, voordat de beslissing ten gronde definitief wordt, zijn onevenredig.

58. In de derde plaats merken verzoekers op dat de belastingplichtige niet de mogelijkheid heeft om een rechter te verzoeken de inhouding te vervangen door een andere zekerheid die de belangen van de schatkist afdoende beschermt, maar voor de belastingplichtige minder bezwaarlijk is, zoals een waarborg of een bankgarantie. Een dergelijke mogelijkheid heeft alleen de belastingadministratie en die beschikt terzake over een discretionaire bevoegdheid.

59. Opgemerkt zij dat indien een dergelijk verzoek inderdaad onmogelijk mocht blijken, zulks ook verder gaat dan nodig om de invordering van de eventueel verschuldigde bedragen te garanderen, voor zover de vervanging de aantasting van het recht op aftrek kan afzwakken en de beslissing terzake door de rechter moet kunnen worden getoetst.

60. In de vierde plaats is de inhouding volgens verzoekers niet beperkt tot het bedrag dat aan B.T.W. verschuldigd is, maar omvat zij ook de rente over dit bedrag, de procedurekosten en de boetes, die tot 200% van het B.T.W.-bedrag kunnen oplopen. Deze maatregel staat huns inziens dus niet in verhouding tot zijn doel, vooral wanneer het geschil een zuivere rechtsvraag en geen fraude in strikte zin betreft.

61. Dienaangaande zij opgemerkt dat een doelmatige rechterlijke controle, zoals hiervoor bedoeld, en met name de mogelijkheid van zowel de rechter in het bodemgeschil als de beslagrechter om op verzoek van de belastingplichtige in alle stadia van de procedure de inhouding geheel of gedeeltelijk op te heffen, voldoende is om het eventueel onevenredige karakter van een dergelijke berekening van de ingehouden bedragen weg te nemen, in het bijzonder wat de boetes betreft.

62. In de vijfde plaats beklemtonen verzoekers, dat, in geval van een opheffing van de inhouding van de B.T.W.-overschotten, de schatkist naar Belgisch recht slechts rente verschuldigd is, indien de ingehouden bedragen niet uiterlijk op 31 maart van het jaar na dat van het ontstaan van de voor teruggaaf vatbare overschotten daadwerkelijk zijn teruggegeven en mits het terug te geven bedrag ten minste 10.000 BEF bedraagt, ongeacht of de laatste B.T.W.-aangifte van het kalenderjaar waarin het B.T.W.-krediet ontstond, in het daartoe bestemde vak van het formulier is ondertekend en alle B.T.W.-aangiften tijdig zijn ingediend.

63. Wat dit aangaat, zij opgemerkt dat het voor het bereiken van het doel dat wordt nagestreefd door een wetgeving als in de hoofdgedingen aan de orde is, namelijk de invordering van de verschuldigde bedragen te garanderen, niet nodig is dat de rente wordt berekend vanaf een andere datum dan die waarop het ingehouden B.T.W.-overschot ingevolge de Zesde richtlijn normaal gesproken zou moeten worden betaald, zodat het evenredigheidsbeginsel de toepassing van een dergelijke wetgeving in de wet staat. Hetzelfde geldt voor de andere hiervoor vermelde voorwaarden, daar op een te late indiening van de aangiften een sanctie kan worden gesteld, onafhankelijk van de inhoudingsprocedures en zonder aantasting van het recht op teruggaaf van het B.T.W.-overschot.

64. Derhalve moet worden geantwoord dat de nationale rechter dient te beoordelen of de betrokken maatregelen en de toepassing daarvan door de bevoegde administratie evenredig zijn. Bij een dergelijke beoordeling wordt geen rekening gehouden met de nationale bepalingen, of een uitlegging daarvan, die in de weg staan aan een doelmatige rechterlijke toetsing, en in het bijzonder aan de toetsing van de urgentie en de noodzaak van de inhouding van het voor teruggaaf vatbare B.T.W.-overschot, alsmede aan de mogelijkheid voor de belastingplichtige om onder toezicht van een rechter te verzoeken dat de inhouding wordt vervangen door een andere zekerheid die de belangen van de schatkist afdoende beschermt, maar voor de belastingplichtige minder bezwarend is, of die zouden beletten dat in alle stadia van de procedure een volledige of gedeeltelijke opheffing van de inhouding kan worden gelast. Ingeval van opheffing van de inhouding is een berekening van de door de schatkist verschuldigde rente die niet uitgaat van de dag waarop het betrokken B.T.W.-overschot normaal gesproken had moeten worden teruggegeven, eveneens in strijd met het evenredigheidsbeginsel.

ARBITRAGEHOF

8 OKTOBER 1997

Voorzitter: de h. Melchior

Rapporteurs: de hh. Martens en de Baets

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Gewaarborgd inkomen – Bejaarden – Onderscheid op grond van geslacht

Artikel 1, § 1, van de wet van 1 april 1969 tot instelling van een gewaarborgd inkomen voor bejaarden, zoals het gesteld was voor de wijziging ervan door het K.B. van 23 december 1996, schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in zoverre krachtens dat artikel vrouwen van ten minste 60 jaar aanspraak kunnen maken op het gewaarborgd inkomen, terwijl mannen van 60 tot 65 jaar dat niet kunnen.

Arrest nr. 62/97

Bij vonnissen van 25 november 1996 heeft de Arbeidsrechtbank te Brussel de volgende prejudiciële vraag gesteld:

«Is artikel 1, § 1, van de wet van 1 april 1969 tot instelling van een gewaarborgd inkomen voor bejaarden strijdig met de artikelen 10 en 11 van de Belgische Grondwet, gecoördineerd op 17 februari 1994, doordat het het voordeel van het gewaarborgd inkomen voor de vrouwen van minder dan 60 jaar, erkent terwijl het datzelfde voordeel niet erkent voor de mannen van 60 tot 65 jaar?»

(...)

B.1. In zijn arrest nr. 9/94 van 27 januari 1994 heeft het Hof voor recht gezegd:

«Artikel 1, § 1, van de wet van 1 april 1969 tot instelling van een gewaarborgd inkomen voor bejaarden schendt de artikelen 6 en 6bis [thans 10 en 11] van de Grondwet, in zoverre krachtens dat artikel vrouwen van ten minste 60 jaar aanspraak kunnen maken op het gewaarborgd inkomen, terwijl mannen van 60 tot 65 jaar dat niet kunnen.»

B.2. De prejudiciële vraag, zoals zij door de tussenvonnissen van de verwijzende rechter van 16 september 1996 is toegelicht, noopt het Hof ertoe zich opnieuw over het probleem te buigen, rekening houdende met de wet van 19 juni 1996 tot interpretatie van de wet van 20 juli 1990, en in overweging nemend het K.B. nr. 72 van 10 november 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen.

B.3. Bovendien vestigen de Ministerraad en de Rijksdienst voor Pensioenen de aandacht van het Hof op prejudiciële procedures die bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen hangende zijn.

De ene betreft vragen gesteld bij een vonnis van de arbeidsrechtbank te Brussel van 22 april 1996; de andere betreffen prejudiciële vragen gesteld bij arresten van het Hof van Cassatie van 4 november 1996. Daarin wordt het Hof van Justitie ondervraagd over de draagwijdte van de richtlijn 79/7/EEG van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid, en meer in het bijzonder in verband met artikel 7, eerste lid, a), ervan, volgens hetwelk de richtlijn geen afbreuk doet aan de bevoegdheid van de Lidstaten om «de vaststelling van de pensioengerechtigde leeftijd met het oog op de

toekenning van ouderdoms- en rustpensioenen en de gevolgen die hieruit kunnen voortvloeien voor andere prestaties», van haar werkingssfeer uit te sluiten.

B.4. Ten slotte doen de Ministerraad en de Rijksdienst voor Pensioenen opmerken dat de wet van 26 juli 1996 tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels nieuwe bepalingen inzake wettelijke pensioenen en gewaarborgd inkomen voor bejaarden bevat. Artikel 17 van de wet machtigt de Koning ertoe bij in Ministerraad overlegd besluit alle nuttige maatregelen te nemen teneinde, met name, «de gelijkberechtiging van mannen en vrouwen geleidelijk te verwezenlijken, en dit gelijktijdig met het verwezenlijken van de gelijkberechtiging in de sociale zekerheid». Het K.B. van 23 december 1996, genomen ter uitvoering van de artikelen 15, 16 en 17 van die wet, heeft artikel 1, § 1, van de wet van 1 april 1969 door de volgende bepaling vervangen: «Een gewaarborgd inkomen wordt verzekerd aan de mannen en vrouwen die ten minste vijftien jaar oud zijn en die aan de door deze wet gestelde voorwaarden voldoen.»

Hetzelfde K.B. bevat, enerzijds, een bepaling (artikel 14) die het vroegere artikel 1 van de wet van 1 april 1969 handhaaft voor diegenen die een gewaarborgd inkomen genieten ter uitvoering van een beslissing die gevolgen heeft gehad vóór 1 juli 1997, en, anderzijds, bepalingen (artikel 16) die, vanaf diezelfde datum, de leeftijd waarop een vrouw aanspraak kan maken op een gewaarborgd inkomen geleidelijk aan van 60 jaar op 65 jaar brengen, waarbij de gelijkheid tussen mannen en vrouwen, zoals die is verankerd in het nieuwe artikel 1, § 1, van de wet van 1 april 1969, vanaf 2009 effectief wordt.

B.5. In zijn arrest nr. 9/94 overwoog het Hof:

«Tijdens de parlementaire voorbereiding van de wet van 1 april 1969 tot instelling van een gewaarborgd inkomen voor bejaarden is uitdrukkelijk vastgesteld dat de vereiste leeftijd om dat inkomen te genieten (65 jaar voor de mannen, 60 jaar voor de vrouwen) met de normale pensioenleeftijd overeenstemt (Memorie van toelichting, *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1968, nr. 134-1, p. 5). Sindsdien kunnen alle werknemers, mannelijke en vrouwelijke, op grond van de wet van 20 juli 1990 tot instelling van een flexibele pensioenleeftijd voor werknemers en tot aanpassing van de werknemerspensioenen aan de evolutie van het algemeen welzijn, in ruste worden gesteld vanaf 60 jaar. Bijgevolg kan een man, wanneer hij tussen 60 en 65 jaar oud is, zijn rechten op het pensioen doen gelden zonder die op het gewaarborgd inkomen te kunnen doen gelden, terwijl een vrouw, in dezelfde situatie, haar rechten op beide kan doen gelden. Het argument in verband met de normale pensioenleeftijd heeft geen basis meer, ongeacht overigens de pertinentie ervan.»

B.6. De interpretatieve wet van 19 juni 1996 bepaalt:

«Art. 2. Voor de toepassing van de artikelen 2, §§ 1, 2, 3 en 3, §§ 1, 2, 3, 5, 6, 7, van de wet van 20 juli 1990 tot instelling van een flexibele pensioenleeftijd voor werknemers en tot aanpassing van de werknemerspensioenen aan de evolutie van het algemeen welzijn wordt onder het woord 'rustpensioen' verstaan het vervangingsinkomen dat toegekend wordt aan de gerechtigde die wordt geacht door ouderdom arbeidsongeschikt te zijn geworden, welke toestand voor de mannelijke gerechtigden wordt geacht te ontstaan op de leeftijd van 65 jaar en voor de vrouwelijke gerechtigden op de leeftijd van 60 jaar.»

Met die bepaling heeft de wetgever hoofdzakelijk willen expliciteren dat de wet van 20 juli 1990 niet tot doel had de pensioenleeftijd voor mannen en vrouwen gelijk te schakelen. Met het oog op de interpretatie van die wet, heeft hij zich op een wettelijk vermoeden beroepen volgens welk de pensioengerechtigden op de leeftijd van 65 jaar voor de mannen en 60 jaar voor de vrouwen geacht worden arbeidsongeschikt te zijn, waarbij die cijfers de «pensioenleeftijd» vertegenwoordigen (advies van de afdeling wetgeving van de Raad van State, *Gedr. St., Kamer*, 1995-1996, nr. 449/1, p. 11).

Zoals de arbeidsrechtbank in haar voormeld vonnis van 16 september 1996 in herinnering brengt, stelt het K.B. nr. 72 van 10 november 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen de pensioenleeftijd eveneens vast op 65 jaar voor de mannen en op 60 jaar voor de vrouwen.

B.7. Aangezien het Hof niet wordt ondervraagd over de grondwettigheid van de interpretatieve wet van 19 juni 1996, zal het niet onderzoeken of de arbeidsongeschiktheid wegens ouderdom geacht kan worden voor mannen en vrouwen op een verschillende leeftijd te ontstaan. Het zal onderzoeken of de vaststelling van een verschillende leeftijd voor de mannen en voor de vrouwen bestaanbaar is met het gelijkheidsbeginsel in de enkele aangelegenheid die wordt behandeld door de wet van 1 april 1969, namelijk die van de toekenning van een minimuminkomen aan bejaarden.

B.8. De Belgische Staat doet gelden dat het verschil in behandeling tussen mannen en vrouwen te dezen niet in strijd zou zijn met het gelijkheidsbeginsel, aangezien het de erfenis uit het verleden zou zijn, die geleidelijk aan verdwijnt ingevolge de wijziging van artikel 1, § 1, van de wet van 1 april 1969, van toepassing sedert 1 juli 1997.

B.9. Al is het zo dat de erfenis uit het verleden zou kunnen verklaren dat maatregelen kunnen worden genomen inzake arbeidsrecht of socialezekerheidsrecht om progressief de ongelijkheid van de vrouw en de man te verhelpen, toch zou dat argument niet kunnen verantwoorden dat het gewaarborgd inkomen voor bejaarden op ongelijke wijze wordt toegekend aan de mannen en aan de vrouwen. Immers, het gewaarborgd inkomen voor bejaarden wordt toegekend ongeacht de hoedanigheid van de gerechtigde als vroegere werknemer; het wordt niet berekend op basis van de bezoldigingen die hij tijdens zijn beroepsleven heeft genoten en het is niet afhankelijk van de door hem of voor hem gestorte bijdragen. Hoewel verscheidene bepalingen van de wet van 1 april 1969 een verband vaststellen tussen het recht op het gewaarborgd inkomen en het recht op een rustpensioen, met name artikel 1, § 2, 6°, artikel 11, § 3, en artikel 15, beantwoorden de beide instellingen aan verschillende situaties en doelstellingen.

B.10. Aangezien, als gevolg van de wet, een persoon recht heeft op ruimere of minder ruime bestaansmiddelen naargelang die persoon een man of een vrouw is, alle andere gegevens gelijk blijvende, kan het Hof slechts de vaststelling van ongrondwettigheid die het had gedaan in zijn arrest nr. 9/94, handhaven.

B.11. Ook al heeft de wetgever voorzien in maatregelen opdat in de toekomst een einde wordt gemaakt aan de bekritiseerde discriminatie, toch blijft het zo dat voor de periode die betrekking heeft op de aan de verwijzende rechter voorgelegde geschillen, artikel 1, § 1, van de wet van 1 april

1969, zoals het van kracht was vóór 1 juli 1997, de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schendt.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 20 DECEMBER 1996

Voorzitter: de h. Verougstraete

Rapporteur: mevr. Bourgeois

Openbaar ministerie: mevr. De Raeve

Advocaten: mrs. Verbist en Geinger

Alimentatie – Echtscheiding – Omvang van de alimentatie

Wanneer de echtscheiding is verkregen op grond van art. 232, eerste lid, B.W., moet de uitkering die de rechter krachtens artt. 301, 306 en 307bis B.W. kan toekennen, zodanig worden vastgesteld dat zij de verkrijger, gelet op zijn inkomsten en mogelijkheden, in staat kan stellen in zijn bestaan te voorzien op een gelijkwaardige wijze als tijdens het samenleven.

H. t/ T.

Gelet op het bestreden arrest, op 20 december 1994 gewezen door het Hof van Beroep te Brussel;

Gelet op het arrest van het Hof van 9 oktober 1992;

(...)

Overwegende dat, wanneer de echtscheiding op grond van art. 232, eerste lid, B.W. is verkregen, de uitkering die de rechter krachtens artt. 301, 306 en 307bis B.W. kan toekennen, zodanig moet worden vastgesteld dat zij de verkrijger, gelet op zijn inkomsten en mogelijkheden, in staat kan stellen in zijn bestaan te voorzien op een gelijkwaardige wijze als tijdens het samenleven;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat het bedrag van de inkomsten waarover eiseres beschikt, haar in staat stelt dezelfde levensstandaard aan te houden als die tijdens het samenleven en op die grond haar «alimentaire vordering» ongegrond verklaart;

Overwegende dat het middel gericht is tegen de beslissing van de appelrechters dat de uitkering na echtscheiding wegens duurzame ontwrichting van het huwelijk een alimentair karakter heeft;

Dat het middel opkomt tegen een overweging die de wetigheid van de bestreden beslissing niet kan beïnvloeden;

Dat het, bij gebrek aan belang, niet ontvankelijk is;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 19 JUNI 1997

Voorzitter: mevr. Charlier

Rapporteur: de h. Verheyden

Openbaar ministerie: de h. Piret

Advocaten: mrs. Gérard en De Bruyn

Burgerlijke rechtspleging – Beslag en executie – Onbeslagbare goederen – Uitkeringen tot levensonderhoud

Art. 1410, § 1, 2°, Ger.W. is niet van toepassing op de uitkeringen tot levensonderhoud, zelfs als zij betaald worden krachtens een wet of een overeenkomst.

Rijksdienst voor Pensioenen t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden arrest, op 21 november 1995 gewezen door het Hof van Beroep te Brussel;

Overwegende dat uit het arrest blijkt dat het bedrag dat de dochter van mevrouw J. aan laatstgenoemde uitgekeerd heeft als bijdrage in de kosten van haar verblijf in het bejaardentehuis, «vrijwillig» is betaald «zonder dat ze daartoe door de rechter is veroordeeld»;

Overwegende dat art. 1410, § 1, 1°, Ger.W. enkel tot gevolg kan hebben dat de «al dan niet provisionele uitkeringen tot onderhoud, door de rechter toegewezen alsmede (de) uitkeringen die na echtscheiding aan de niet schuldige echtgenoot worden toegekend», niet vatbaar zijn voor beslag;

Overwegende dat krachtens art. 1410, § 1, 2°, Ger.W., ook de pensioenen, aanpassingsuitkeringen, renten, rentebijdragen of als pensioen geldende voordelen, betaald krachtens een wet, een statuut of een overeenkomst, niet voor beslag vatbaar zijn;

Dat uit het algemene opzet en de tekst van die bepalingen volgt dat voornoemd art. 1410, § 1, 2°, niet van toepassing is op de uitkeringen tot levensonderhoud, zelfs als zij betaald worden krachtens een wet of een overeenkomst;

Dat niet naar recht is verantwoord het arrest, dat beslist dat, om het voor beslag vatbare gedeelte van het door eiser uitgekeerde rustpensioen te bepalen, het bedrag ervan moet worden samengevoegd met het bedrag van de uitkering tot levensonderhoud;

(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 25 NOVEMBER 1997

Voorzitter: de h. Holsters

Rapporteur: de h. D'Hont

Openbaar ministerie: de h. Dubrulle

Advocaat: mr. Van Belle

Strafvordering – Verzet – Ontvankelijkheid – Rechtsmacht van de appelrechter

De appelrechters hebben, op het hoger beroep van de beklaagde alleen, geen rechtsmacht om de beslissing van de eerste rechter te wijzigen in zoverre deze het verzet van de beklaagde ontvankelijk heeft verklaard.

Van der D. / C. en B.

Gelet op het bestreden arrest, op 27 november 1995 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

(...)

Over het ambtshalve aangevoerde middel:

schending van art. 202 Sv. en van de devolutieve kracht van het hoger beroep:

Overwegende dat de eerste rechter bij afzonderlijk vonnis van 9 juni 1994, eisers verzet tegen het vonnis van de vermelde rechtbank waarbij hij op 12 november 1992 bij verstek werd veroordeeld tot onder meer een geldboete en in de kosten en tot betaling van schadevergoeding aan de burgerlijke partijen, ontvankelijk verklaarde, het verstekvonnis tenietdeed en de zaak voor uitspraak ten gronde uitstelde naar de terechtzitting van 30 juni 1994;

Dat tegen het vermelde vonnis van 9 juni 1994 geen rechtsmiddel werd aangewend;

Overwegende dat de appèlrechters, op het hoger beroep van beklagde alleen tegen het vonnis van 30 juni 1994, geen rechtsmacht hebben om de beslissing van 9 juni 1994 van de eerste rechter te wijzigen in zoverre deze eisers verzet ontvankelijk heeft verklaard;

Dat het bestreden arrest mitsdien nietig is;

(...)

NOOT – Over de ontvankelijkheid van het verzet

1. Op het enkel hoger beroep van de beklagde, komt de ontvankelijkheid van zijn verzet tegen het verstekvonnis niet meer ter sprake, daar de ontvankelijkheid een verworven recht is en de toestand van een beklagde op zijn enkel hoger beroep niet kan worden verzwagd (R. Hayoit de Termicourt, «Etude sur l'opposition aux décisions rendues par les juridictions correctionnelles et les tribunaux de police», *R.D.P.*, 1932, 864; A. Braas, *Précis de procédure pénale*, 3e ed., II, 647, nr. 740; A. Vandeplas, «Over verzet in strafzaken», *R.W.*, 1972-73, 1806).

2. Het Hof van Cassatie heeft bij arrest van 7 december 1964 (*Pas.*, 1965, I, 354) een gelijkaardig standpunt ingenomen en wees er bovendien op dat de beslissing over de ontvankelijkheid in kracht van gewijsde was gegaan, aangezien het Openbaar Ministerie geen hoger beroep had ingesteld tegen de ontvankelijkheidsverklaring.

Op te merken valt dat de cassatie werd uitgesproken op dit ambtshalve aangevoerde middel... Der Schlüssel zu einer Situation steckt oft in der Tür des Nachbarn...

A. Vandeplas

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

8e KAMER – 2 MEI 1996

Voorzitter: de h. Londers

Raadsheren: de hh. Blondeel en Rutsaert

Advocaten: mrs. Vinçotte en Hoebeeck

Intellectuele eigendom – Auteursrecht – 1. Vordering tot staken – 2. Foto – Beschermingsvoorwaarde – Originaliteit

1. Urgentie is geen voorwaarde voor het instellen van de vordering tot staken op grond van art. 87, § 1, tweede lid, Auteurswet.

2. Opdat een foto auteursrechtelijk beschermd wordt, moet zij origineel zijn. Onbelangrijk daarentegen zijn o.a. de inhoud van de foto, haar artistieke of esthetische waarde, haar bestemming.

C.V. S. t/ B.V.B.A. A.

(...)

3. Overwegende dat de urgentie geen voorwaarde is voor het instellen van een vordering tot staking op grond van art. 87, § 1, tweede lid, Auteurswet;

4. Overwegende dat de eerste rechter terecht heeft gesteld dat niet elke foto auteursrechtelijke bescherming geniet;

dat immers een foto, om als werk van kunst auteursrechtelijke bescherming te genieten zowel op grond van de Auteurswet van 30 juni 1994 als op grond van de Conventie van Bern van 9 september 1886 voor de bescherming van letterkundige en kunstwerken, origineel dient te zijn;

dat dit laatste het geval is wanneer zij de uitdrukking is van de intellectuele inspanning van de fotograaf en zij de stempel van diens persoonlijkheid draagt (Cass., 27 april 1989, *Pas.*, 1989, I, 908; Cass., 25 oktober 1989, *Pas.*, 1990, I, 239);

dat deze klassieke definitie van originaliteit werd opgenomen in artikel 2, § 5, van de Auteurswet van 30 juni 1994;

Overwegende dat de eerste rechter op grond hiervan evenwel ten onrechte heeft besloten dat een foto «die niets uitdrukt en louter ten informatieve titel wordt genomen» niet in aanmerking kan komen voor auteursrechtelijke bescherming;

dat immers de inhoud van de foto niet determinerend is voor haar originaliteit en derhalve ook foto's die banale onderwerpen voorstellen voor bescherming in aanmerking kunnen komen (Van Bunnin, L., «Examen de jurisprudence (1982-1988), Droit d'auteur, Dessins et modèles», *R.C.J.B.*, 1996, 611, nr. 7);

dat daarenboven de originaliteit van een kunstwerk niet mag verward worden met de artistieke of esthetische waarde ervan (Van Hecke, G. en Gotzen, F., «Overzicht van rechtspraak, Industriële eigendom, auteursrecht (1975-1990)», *T.P.R.*, 1990, 1781, nr. 24);

dat aldus louter informatieve of documentaire foto's, zoals die gebruikt voor de bewuste CD-Rom, die op zichzelf geen artistieke waarde hebben en een loutere weergave zijn van de werkelijkheid, niet a priori van auteursrechtelijke bescherming uitgesloten zijn;

dat het tegendeel niet kan afgeleid worden uit het feit dat het art. 60 in het ontwerp van nieuwe Auteurswet, dat voorzag in een beperkte bescherming van banale foto's middels een verwant recht, uiteindelijk werd weggelaten;

dat immers in de parlementaire voorbereidingsstukken duidelijk wordt uiteengezet waarom dit is gebeurd, nl. om het gevaar te vermijden dat door de invoering van die (onbeperkte) bescherming, de in de rechtspraak ontwikkelde en ruime opvulling van het originaliteitsvereiste m.b.t. foto's zou verlaten worden en opnieuw een onderscheid zou ingevoerd worden tussen foto's met en zonder artistieke waarde (*Gedr. St., Kamer*, 1991-92, nr. 473/33, 254-255);

Overwegende dat de bestemming van de gebruikte foto's geen beslissende rol speelt bij de beoordeling van de originaliteit;

dat het derhalve onbelangrijk is dat in casu de foto's gebruikt worden ter illustratie van vragen opgenomen op een CD-Rom en wel op zodanige wijze dat elke foto tijdens het verloop van de quiz slechts eenmaal kortstondig vertoond wordt;

dat trouwens niet wordt betwist dat de CD-Rom een on-
eindig aantal malen kan gebruikt worden, waarbij telkens de
opgenomen foto's opnieuw worden opgeroepen;

dat de omstandigheid dat de gebruiker van de CD-Rom
daarbij geen oog zou hebben voor het eventueel origineel
aspect van de foto's, zonder enig belang is, nu enkel het in-
trinsiek origineel karakter ervan decisief is voor de beoor-
deling als auteurswerk (Voorhoof, D., «Auteursrecht op
foto's», noot onder Brussel, 22 november 1991, *R.W.*, 1991-
92, 816, nr. 3);

5. Overwegende dat overeenkomstig artikel 1, § 1, eerste
lid, Auteurswet, alleen de auteur van een werk van kunst het
recht heeft om het op welke wijze of in welke vorm ook te
reproducen of te laten reproducen;

dat zulks impliceert dat in ieder geval de toestemming van
de auteur noodzakelijk is wanneer een derde wenst een au-
teursrechtelijk beschermd werk op een of andere manier te
reproducen;

dat m.a.w. een derde niet gerechtigd is dergelijk werk te
reproducen zolang hij geen overeenkomst heeft gesloten
met de auteur of diegene die hem vertegenwoordigt om-
trent de overdracht van het reproductierecht (Beerenboom,
A., *Le nouveau droit d'auteur et les droits voisins*, Brussel, Lar-
cier, 1995, nr. 70);

Overwegende dat er uiteindelijk tussen partijen geen over-
eenkomst is totstandgekomen m.b.t. de overdracht van het
reproductierecht van de op de CD-Rom gebruikte foto's;

dat wanneer geïntimeerde desondanks is overgegaan tot
de persing en de commercialisering van de CD-Rom, zij on-
getwijfeld een inbreuk begaat op het auteursrecht van de on-
derscheiden fotografen;

(...)

6. Overwegende dat uit het voorgaande volgt dat de hoofd-
vordering gegrond is;

dat het derhalve gepast voorkomt te bevelen dat er een
einde wordt gemaakt aan de productie en de verspreiding
van de betrokken CD-Rom, onder verbeurte van een dwang-
som;

dat het evenwel behoort geïntimeerde een bepaalde ter-
mijn te verlenen om zich te conformeren aan het bevel tot
staken;

dat het daarentegen overbodig voorkomt om de overhan-
diging te bevelen, zoals artikel 87, § 2, eerste lid, Auteurs-
wet de mogelijkheid bevat, van de nagemaakte voorwerpen
of platen, vormen, matrijzen of andere gereedschappen die
rechtstreeks gediend hebben tot het plegen van de nama-
king;

(...)

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

5e KAMER – 24 FEBRUARI 1997

Voorzitter: de h. Leemans

Raadsheren: de hh. Peeters en Lemmens

Advocaten: mrs. Vervaeke en De Roeck

**Handelspraktijken – Prijsaanduiding – Prijsverminde-
ring – Art. 43 W.H.P.C.**

Een prijsaanduiding suggereert geen prijsvermindering in-
dien het voor de gemiddelde aandachtige consument vol-
doende duidelijk is dat het de bedoeling van de verkoper is
om enkel informatie te verschaffen omtrent de prijszetting.

Belgische Staat (Minister Economische Zaken) t/
B.V.B.A. De S.

De neergelegde stukken en gedane uiteenzettingen ma-
ken het mogelijk de feiten als volgt samen te vatten:

1. Op 3 september 1958 werd B.V.B.A. «Boekhandel J.
De S. - België» (geïntimeerde) opgericht. De heer J. De S.
is zaakvoerder van deze vennootschap. Het maatschappe-
lijk doel van deze vennootschap luidt: «Handel in oude en
nieuwe boeken, namelijk verkoop van restant-oplagen, zo-
genaamde occasies en solden tegen gereduceerde prijzen,
alsmede inkoop van deze en tweedehandsboeken, en in- en
verkoop van oude kaarten en prenten.»;

2. Op 27 oktober 1989 stelde de heer Saliën G., speciaal
controleur eerste klas bij de Economische Algemene Inspec-
tie ten laste van «De S., J., verantwoordelijk zaakvoerder van
B.V.B.A. De S.» een proces-verbaal op uit hoofde van «in-
breuk op art. 4, § 1, wet 14 juli 1971. Aankondigen van prijs-
verlagingen gedurende het hele jaar door op fictieve hogere
prijzen».

In dit proces-verbaal wordt o.m. vermeld:

«Dat de activiteit van B.V.B.A. De S. bestaat uit in- en ver-
koop van uitgeversrestanten en tweedehandsboeken, oude
boeken en aanverwante artikelen; dat er zich te Antwerpen
twee filialen bevinden nl. Meir 40 en Wapper 5; dat er in bei-
de vestigingen voor de prijsaanduiding gebruik gemaakt wordt
van etiketten met de vermelding «van» en daarnaast de aan-
duiding van de oorspronkelijke uitgeverprijs die nooit toe-
gepast wordt en de vermelding «nu», met daarnaast de ver-
laagde prijs waarvoor de boeken te koop worden aanbebo-
den.»;

3. Voormeld proces-verbaal vormde de basis van een straf-
rechtelijke vervolging ten laste van De S., J. en haar burger-
rechtelijk aansprakelijke B.V.B.A. De S. om «te Antwer-
pen, en bij samenhang elders in het Rijk tussen 30 mei 1989
en 18 november 1989, ondermeer op 17 november 1989, bij
inbreuk op de artikelen 1, 4, § 1, 60, 65, 67 van de wet van 14
juli 1971 betreffende de handelspraktijken gedurende het
hele jaar prijsverlagingen te hebben aangekondigd op fic-
tieve hogere prijzen.»;

In een arrest van 31 mei 1991 van het Hof van Beroep te
Antwerpen werd deze tenlastelegging als volgt heromschre-
ven: «Bij inbreuk op de artikelen 1, 4, 60, 65, 66 en 67 van
de wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken, een
prijsverlaging te hebben aangekondigd zonder te verwijzen
naar de prijzen die hij voor gelijke producties of diensten
pleegde toe te passen, meer bepaald door te verwijzen naar
prijzen die hij de facto nooit toegepast heeft en zulks onon-
derbroken gedurende het hele jaar.» en werd desbetreffend
overwogen «... dat noch door de stukken van het dossier noch
door het onderzoek ter terechtzitting van het Hof gedaan,
de schuld van beklaagde aan het hem ten laste gelegde feit,
zoals heromschreven, bewezen is; dat beklaagde derhalve
dient vrijgesproken te worden en de burgerrechtelijk aan-
sprakelijke partij buiten zake dient gesteld.»;

4. Op 29 november 1993 en 31 mei 1994 werden door de
Economische Algemene Inspectie gelijkaardige vaststellin-

gen gedaan in winkels van B.V.B.A. De S. te Leuven en Antwerpen.

In een proces-verbaal van 18 maart 1994 stellen de speciaal controleurs eerste klasse Saliën G. en Jacobs H. o.m.: «Dat de activiteit van B.V.B.A. De S. bestaat uit in- en verkoop van uitgeversrestanten, tweedehandsboeken, oude boeken en aanverwante artikelen; dat B.V.B.A. De S. zes winkels uitbaat, 50 werknemers in dienst heeft en het bruto-omzetcijfer exclusief B.T.W. voor 1993 ongeveer 240 miljoen bedroeg...; dat er momenteel in de zes winkels voor de prijsaanduiding gebruik gemaakt wordt van etiketten met de vermelding «van» met daarnaast de aanduiding van de oorspronkelijke uitgeverprijs, die nooit werd toegepast en de vermelding «nu», met daarnaast de verlaagde prijs waarvoor de boeken te koop worden aangeboden; dat van dit systeem van prijsaanduiding gedurende het hele jaar door ononderbroken gebruik gemaakt wordt; dat deze prijsaanduiding bijgevolg ook gebeurde in de sperperiode van 15 november 1993 tot 31 december 1993 en alzo een overtreding vormt van art. 53, § 1, van de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken; dat op 29 november 1993 een proces-verbaal van waarschuwing en op 3 december 1993 en 16 december 1993 een proces-verbaal van verhoor opgetekend werd waarin B.V.B.A. De S. erop gewezen werd dat hierboven vermelde systeem van prijstekening een inbreuk vormt op art. 43, §§ 1 en 2 en art. 53, § 1, van de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken; dat de heer De S. J. op 16 december 1993 verklaarde: «In het filiaal te Leuven worden ongeveer 11.000 titels nieuwe boeken (restanten) te koop aangeboden. De prijstekening hiervan gebeurt als volgt: op het eerste boek wordt een kaartje aangebracht waarop vermeld wordt: «van:» (in zwarte cijfers) de prijs die door de uitgever destijds vastgesteld werd; «NU:» (in rode cijfers): de door De S. gevraagde prijs; «INKIJKEXEMPLAAR» - Code (intern codenummer)

Ongeveer 95% van deze «restantboeken» worden aldus geprijstkend en op de overige boeken staat enkel één prijs (de verkoopprijs) na het woord «NU» en verder de overige aanduidingen, zoals inkijskexemplaar, met uitzondering van de boeken uitgestald in de etalage, waarop enkel de verkoopprijs wordt vermeld... In ieder geval wil ik er de aandacht op vestigen dat er een bordje (1) omhoog hangt aan de kassa met volgende afmetingen 18 cm x 50 cm, waarop volgende tekst voorkomt: «De hoogste prijs is de prijs door de uitgever aanbevolen, de laagste prijs is onze prijs!»; Voor wat betreft de tweedehandsboeken worden deze zoals U heeft vastgesteld, met één enkele prijs – de verkoopprijs – getekend.»;

5. B.V.B.A. De S. deelde i.v.m. de gehekelde prijsaanduiding haar gemotiveerd standpunt mee in een brief die door de Economische Algemene Inspectie onbeantwoord werd gelaten.

In deze brief stelde geïntimeerde o.m.: «Aldus verneemt de consument welke de oorspronkelijke uitgifteprijs was en moet aldus geen inspanningen doen om deze alsnog te achterhalen. Daar het om uitgeversrestanten, tweedehandsboeken of boeken afkomstig uit faillissementen gaat, kan de oorspronkelijke prijs niet worden gehandhaafd, zoniet zouden woekerwinsten worden nagestreefd.

De markttransparantie wordt aldus verhoogd en het inherent gebrek aan beschikbare informatie over prijzen wordt weggewerkt. Er kan geen gewag worden gemaakt van fictie-

ve hogere prijzen, omdat de opgegeven prijzen – zoals bovendien op een bord aangekondigd – de juiste en officiële prijzen zijn die door de oorspronkelijke uitgevers werden gehanteerd. De opgegeven originele prijs die door de uitgevers wordt toegepast, onder controle van het Ministerie van Economische Zaken, bij de oorspronkelijke aanbieding aan het publiek wordt ter inlichting van datzelfde publiek jaren later meegedeeld, zodat het ook bij elke individuele aanbieding duidelijk wordt dat het om tweedehandszaken of afgeschreven uitgeversrestanten gaat.»

Overwegende dat de feiten die ten grondslag van onderhavig geschil liggen nooit het voorwerp van enige strafrechtelijke uitspraak geweest zijn en een door de strafrechter aan een wetsbepaling gegeven draagwijdte (die te dezen zelfs niet verwoord werd) de burgerlijke rechter die over de toepassing van deze wetsbepaling op andere (weliswaar gelijkwaardige) feiten dient te oordelen, niet bindt;

Dat het gezag van het strafrechterlijk gewijsde dat kleeft aan het arrest van 31 mei 1991 van het Hof van Beroep te Antwerpen dan ook niet belet dat appellante voor de door haar in 1993 en 1994 in de uitbatingsetels van geïntimeerde vastgestelde «dubbele prijstekening van boeken» een vordering tot staking kon instellen;

Overwegende dat het op basis van de neergelegde stukken vaststaat dat de door geïntimeerde vermelde «door de uitgever aanbevolen prijzen» correct waren en zijn, daar geïntimeerde zich daarvoor (voor België) baseert op een betrouwbaar naslagwerk, namelijk «de Belgische Biografie»;

Dat geïntimeerde door de gehekelde wijze van prijsaanduiding geen prijsvermindering suggereert, maar enkel de consument wil voorlichten omtrent haar wijze van prijszetting;

Dat dit voor de gemiddelde aandachtige consument duidelijk blijkt uit het door de wijze van inrichting tot uitdrukking gebracht opzet van de uitbatingsetels en extra benadrukt wordt door de duidelijk leesbare tekst op het aan de kassa hangend bord;

Dat door geïntimeerde ook geenszins een vermindering van haar verkoopprijzen aan het publiek (van consumenten) aangekondigd wordt;

Dat om deze reden in de etalages slechts één prijs (de door geïntimeerde gehanteerde verkoopprijs) op de boeken vermeld wordt;

Overwegende dat geïntimeerde door de gehekelde wijze van prijsaanduiding ook niet doet aan door art. 43, § 4, W.H.P.C. verboden prijsvergelijking, omdat de door geïntimeerde voor de «uitgeversrestanten» gevraagde prijzen niet vergeleken worden met voor gelijkwaardige «uitgeversrestanten» door derdenhandelaars gevraagde prijzen;

Dat geïntimeerde de consument door de gehekelde wijze van prijsaanduiding, die niet mag worden losgezien van de concrete winkelinrichting waarin ze plaatsvindt, enkel nuttige informatie over haar prijszettingstrategie meedeelt;

Overwegende dat deze prijsaanduiding dan ook geenszins dubbelzinnig, verwarringstichtend of misleidend is en de belangen van de consument erdoor niet kunnen geschaad worden;

Overwegende dat appellante niet bevoegd is om op basis van art. 93 W.H.P.C. de staking van de gehekelde «dubbele prijstekening» te vorderen en ten overvloede zulke prijsaanduiding geen met de eerlijke handelsgebruiken strijdige daad is;

Overwegende dat de vordering tot staking dan ook terecht ongegrond verklaard werd;
(...)

NOOT – *Prijsaanduiding en perceptie van de consument*

1. Aan de orde in onderhavig arrest is de dubbele prijstekening op uitgestalde boeken die De Slegte in zijn boekenwinkels hanteert. De Slegte koopt restant-oplagen van boeken en tweedehandsboeken op, om ze tegen verminderde prijzen te verkopen.

De restantboeken worden in de winkel die tot het «De Slegte» net behoren, doorgaans aangeprijsd met een etiket waarop: «INKIJKEXEMPLAAR. Van: (in zwarte cijfers de oorspronkelijke uitgeverprijs) BEF. Nu: (in rode cijfers verlaagde koopprijs) BEF.» staat vermeld. Bij de kassa van elk verkooppunt hangt bovendien een bordje (18 cm op 50 cm) met als opschrift: «De hoogste prijs is de prijs door de uitgever aanbevolen, de laagste prijs is onze prijs!». In de etalage worden de boeken slechts met de actuele verkoopprijs gemerkt.

2. «Controleurs» van de Economische Algemene Inspectie lazen er een overtreding in van artikel 43, § 1, van de Wet op de Handelspraktijken (hierna W.H.P.C.). Naar luid van artikel 43, § 1, W.H.P.C. moet elke verkoper die een prijsvermindering aankondigt, verwijzen naar de prijs die hij voordien voor gelijke producten of diensten heeft toegepast in dezelfde inrichting. De betrokken prijsaanduiding kwam volgens de controleurs, neer op een aankondiging van een prijsvermindering gedurende het hele jaar op fictieve hogere prijzen. De prijsvermindering wordt immers aangekondigd bij verwijzing naar prijzen die De Slegte nooit voor gelijke producten heeft toegepast. Daaraan werd nog toegevoegd dat, aangezien de prijsvermindering ononderbroken, gedurende het gehele jaar geldt, inbreuk wordt gemaakt op artikel 53, § 1, W.H.P.C., op grond waarvan aankondigingen van prijsverminderingen in de sperperiodes, d.w.z. de periodes die de soldenperiodes voorafgaan, verboden zijn. Op dit punt werd de W.H.P.C. reeds gewijzigd. Volgens de wet van 5 november 1993 tot wijziging van de artikelen 52, 53 en 68 van de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en de bescherming van de consument (B.S., 11 november 1993), lopen de soldenperiodes van 3 januari tot 31 januari en van 1 juli tot 31 juli. De sperperiodes beslaan dan ongeveer de zes weken die aan de soldenperiode voorafgaan, namelijk 15 november tot en met 2 januari en van 15 mei tot en met 30 juni.

3. Van belang is allereerst de vaststelling dat de officiële uitgeverprijzen, die onder controle van het Ministerie van Economische Zaken worden toegepast, juist werden weergegeven, zodat daarin geen misleiding van de consument besloten ligt. Voorts stelt de rechter dat de betrokken prijsaanduiding «geen prijsvermindering suggereert maar enkel de consument wil voorlichten omtrent (de) wijze van prijszetting» en meer nog dat aldus «geen vermindering van verkoopprijs aan (...) consumenten wordt aangekondigd».

Dit besluit wordt gerechtvaardigd door de overweging dat een en ander «voor de gemiddelde aandachtige consument duidelijk blijkt uit het door de wijze van inrichting tot uitdrukking gebracht opzet van de uitbatingsetels en extra benadrukt wordt door de duidelijk leesbare tekst op het aan de kassa hangend bord». De vordering van de Belgische Staat wordt derhalve als ongegrond afgewezen.

4. Over de begrippen «suggestie» en «aankondiging» van «prijsvermindering», en «prijsaanduiding» is het laatste woord nog niet gezegd. (Zie reeds over terminologische verwar- ring tussen «aankondigen» en «aanduiden», H. Swennen, «Bepaalde handelspraktijken», in *De nieuwe wet handelsprak- tijken*, J. Stuyck en P. Wytinck (red.), Kluwer Rechtsweten- schappen, 1992, 80-81, H. De Bauw, «Aanduiding» en «aan- kondiging» van prijsverlagingen», *Jaarboek Handelspraktij- ken 1991*, 152 en zie hierover uitgebreid en inzonderheid over het «publiek karakter» van een aankondiging aan de consument, H. De Bauw, «Capita selecta inzake verkoops- promoties», in *Handelspraktijken Anno 1996*, J. Stuyck (red.), Kluwer Rechtswetenschappen, 1996, 109). Hoewel de W.H.P.C. het begrip «aankondiging» niet definieert, volgt uit de termen «aanduiding» en «aankondiging», eenzelfde la- ding dekken en dat «aankondiging» ruim moet worden op- gevat (Zie *Gedr. St., Senaat*, 1986-1987, nr. 464/2, 131). Onder «aankondiging van prijsvermindering» verstaat de W.H.P.C. aankondigingen waarin een prijsvermindering wordt aangeduid aan de hand van een bedrag of een kortingsper- centage. Dergelijke aankondigingen mogen enkel gebeuren op één van de limitatief opgesomde wijzen van artikel 5 W.H.P.C. Aankondigingen die geen bedrag of kortingsper- centage vermelden, zijn dan aankondigingen die prijsver- mindering suggereren (Zie artikel 43 W.H.P.C. en daarover meer uitgebreid, H. De Bauw, «Capita selecta inzake ver- koops promoties», in *Handelspraktijken Anno 1996*, J. Stuyck (red.), Kluwer Rechtswetenschappen, 1996, 118.). Dergelij- ke suggestieve aankondigingen worden aan dezelfde regels onderworpen. De W.H.P.C. zelf sluit m.i. een toepassing van de verbodsregels op voornoemde prijsaanduiding niet uit. Zo werd in de rechtspraak een «aankondiging van een prijsver- mindering» verboden, waarbij de doorstreepte prijs de niet bindende richtprijs van de fabrikant was (Voorz. Kh. Brussel, 25 maart 1992, *Jaarboek Handelspraktijken 1992*, 205).

Bepaalde rechters tonen zich evenwel bereid om de ver- bodsbepalingen naar omstandigheden beperkend toe te pas- sen. Een door een opticien verspreide titel waarmee de con- sument bij aankoop van een nieuw brilmontuur of nieuwe brilglazen, de oude brilglazen of het oude brilmontuur te- gen 500 BEF. kon verkopen, werd aldus niet aangemerkt als een aankondiging van een prijsvermindering, omdat de op- ticien zijn verkoopprijzen handhaaft en zijn aanbod tot ver- koop aanvult met een aanbod tot ruil onder geoorloofde voorwaarden (Voorz. Kh. Brussel, 17 november 1994, *Jaar- boek Handelspraktijken & Mededinging 1994*, 265). Een ande- re rechter oordeelde evenwel dat het aanbod om een over- nameprijs te betalen voor een oude bril op voorwaarde dat tegelijkertijd een nieuwe bril wordt aangeschaft, gekwalifi- ceerd moest worden als een aankondiging van een prijsver- mindering, aangezien de overnameprijs niet werd bepaald in verhouding tot de waarde van de oude bril, maar uitslui- tend in verhouding tot de aankoopprijs van de nieuwe bril, (zie Voorz. Kh. Mechelen, 4 augustus 1993, *Jaarboek Han- delspraktijken 1993*, 175, met instemmende noot van R. Strubbe, «Handelspraktijken en oude brillen», o.c., 180.).

5. In casu besluit de rechter eveneens dat geen aankon- diging of suggestie van prijsvermindering voorligt (Van een verboden prijsvergelijking in de zin van artikel 43, § 4, W.H.P.C. kan ook geen sprake zijn, aangezien de voor uit- geversrestanten gevraagde prijzen niet worden vergeleken met door concurrenten gevraagde prijzen voor gelijkaardi-

ge uitgeversrestanten.). Innoverend daarbij is de referentie aan de consument bij de beoordeling van het suggestieve karakter van de prijsweergave. De referentie aan de consument ligt wel voor de hand om o.m. het dubbelzinnig of duidelijk karakter van prijsaanduidingen na te gaan (zie in die zin Brussel, 18 mei 1995, *Jaarboek Handelspraktijken & Mededinging* 1995, 51). De vage aanhef van de rechterlijke toets, namelijk de «gemiddelde aandachtige consument», houdt het Hof gelukkig niet af van een concretisering. De betrokken consument is ofwel bekend met de verkoopwijze van De Slegte die «duidelijk blijkt uit het door de wijze van inrichting tot uitdrukking gebrachte opzet van de uitbatingsetels», ofwel wordt hij daarover voldoende geïnformeerd «door de duidelijk leesbare tekst op het aan de kassa hangend bord», die het opzet extra benadrukt.

De prijsaanduiding mag volgens het Hof niet worden losgezien van de concrete winkelinrichting van De Slegte, die aldus enkel nuttige informatie over haar prijszettingstrategie meedeelt. De referentieconsument put zijn informatie niet alleen uit leestekens, maar ook uit de wijze van winkel-inrichting. Dergelijke toepassing is niet ongebruikelijk in de Europese reclamerechtspraak, waarbij de misleiding die bij de consument kan volgen uit een geïsoleerd woord (bv. de productnaam «Clinique» als referentie aan een ziekenhuis voor een product dat geen geneesmiddel is), voorkomen wordt door omgevingsfactoren, zoals de plaats waar het product wordt verkocht (namelijk enkel verkoop buiten de apotheken), (zie H.v.J., 2 februari 1994, zaak C-315/92, Clinique, *Jur.*, 1994, I-337, en daarover uitgebreid, G. Straetmans, «De vernieuwde reclamereglementering uit de W.H.P.C. herbezocht aan de hand van markante rechtspraak», in *Handelspraktijken Anno 1996*, J. Stuyck (red.), Kluwer Rechtswetenschappen, 1996, 42-48). Het besproken arrest geeft een m.i. verdedigbare lezing van de rigide en strenge wetbepalingen inzake aanduiding en suggestie van «prijsverminderingen». *In casu* zou een verbod er immers toe leiden dat de consument informatie wordt onthouden, aangezien de oorspronkelijke uitgifteprijs van boeken niet zonder inspanningen kan worden achterhaald. De prijsaanduiding verhoogt diens gevolge de markttransparantie en werkt een tekort aan beschikbare prijsinformatie weg. Kwaliteiten die mede in het licht van de Richtlijn inzake vergelijkende reclame navolging verdienen. (Richtlijn 97/55/EG van het Europees Parlement en de Raad van 6 oktober 1997 tot wijziging van richtlijn 84/450/EEG inzake misleidende reclame teneinde ook vergelijkende reclame te regelen, *Pb.*, 1997, L 290/18.)

6. Derwijze verleent de rechter impliciet doorwerking aan artikel 94 W.H.P.C., dat, zoals men weet, elke met de eerlijke handelspraktijken strijdige daad beteugelt die de belangen van een of meer consumenten schaadt of kan schaden. De doorwerking van artikel 94 W.H.P.C. op bijzondere wetbepalingen moet worden verwelkomd als een mede vanuit het gezichtspunt van de consument geïnspireerde begrenzingsmaatstaf voor al te vaak, al te verre gaande verbodsbepalingen. (Zie hierover G. Straetmans, «De vernieuwde reclamereglementering uit de W.H.P.C. herbezocht aan de hand van markante rechtspraak», in *Handelspraktijken Anno 1996*, J. Stuyck (red.), Kluwer Rechtswetenschappen, 1996, 61-65 en 70-82, en G. Straetmans, «De doorwerking en het oneigenlijk gebruik van artikel 94 W.H.P.C.», *D.C.C.R.*, 1997, nr. 34, 81.) Een rechterlijke toetsing waarbij de gevolgen van wetbepalingen in het licht van de vooropgestelde doelstel-

lingen worden afgewogen, zou alvast voor tal van bepalingen uit de W.H.P.C. tot een ander resultaat leiden, (men denke hier aan het strenge verbod van gezamenlijk aanbod en van vergelijkende reclame. Zie over gezamenlijk aanbod, G. Straetmans, «Getrouwheidspremies en gezamenlijk aanbod van financiële diensten», *Jaarboek Handelspraktijken & Mededinging* 1996, 382.), maar is, onderhavig arrest niet te na gesproken, nog onvoldoende ingeburgerd.

G. Straetmans

HOF VAN BEROEP TE GENT

14e KAMER – 22 APRIL 1997

Voorzitter: de h. Stassijns

Advocaat: mrs. Tanghe, Veramme en Baillicul

Pand – Pand op de handelszaak – Zetelverplaatsing – Voortbestaan handelszaak – Behoud cliënteel

Het behoud van de cliënteel is een belangrijk criterium om uit te maken of een zetelverplaatsing van de pandgevende vennootschap het voortbestaan van de handelszaak niet in het gedrang brengt.

N.V. K. t/ C.V. C. e.a.

1. Bij verzoekschrift neergelegd op 9 februari 1996 heeft eiseres in beroep tijdig en in rechtsgeldige vorm hoger beroep ingesteld tegen het vonnis dat op 10 januari 1996 werd gewezen door de beslagrechter van Veurne.

2. Bij haar conclusie neergelegd op 19 augustus 1996 heeft de eerste verweerder in beroep incidenteel beroep ingesteld tegen het bestreden vonnis, in de mate dat niet werd aangenomen dat de tweede verweerder in beroep, in zijn hoedanigheid van curator over het faillissement van de C.V. C., een deel van de kosten en erelonen van de pandverzilveraar moet ten laste nemen.

3. Bij zijn brief van 4 september 1995 heeft de pandverzilveraar, na de realisatie van de handelszaak van de C.V. C., zijn ontwerp van afrekening en verdeling neergelegd, waarop tegenspraak is gevoerd door de C.V. C.

De betwisting voor de eerste rechter had betrekking op de volgende vragen:

– Komt het provenu van de pandverzilvering (onder aftrek van de helft van de opbrengst van de verkoop van de stock) toe aan de K., ingevolge het haar tot zekerheid van haar schuldvordering verleende pand op handelszaak, ingeschreven op het hypotheekkantoor te Veurne op 3 augustus 1993, of komt deze opbrengst toe aan C., ingevolg het haar tot zekerheid van haar schuldvordering verleende pand op handelszaak, ingeschreven op het hypotheekkantoor te Dendermonde op 31 mei 1991. Hoewel de K. daarentrent nalaat stukken voor te leggen, blijkt toch niet te worden betwist dat zij een krediet heeft toegestaan aan de failliete vennootschap C. en dat de handelszaak haar in pand is gegeven en dat zij over een inschrijving beschikt op de hierboven vermelde datum.

- Komen de kosten van pandverzilvering uitsluitend ten laste van de pandhoudende schuldeiser (afhankelijk van het antwoord op de eerste vraag K. of C.) of dient de curator in zijn hoedanigheid van vertegenwoordiger van de gewone schuldeisers bij te dragen in de mate dat hij voordeel haalt uit de realisatie van de helft van de stock.

4. Beoordeling door het Hof

4.1. Het Hof is van oordeel dat moet worden aangenomen dat de C.V. C., die is opgericht met een kapitaal van amper 200.000 Fr., in de eerste plaats een kleinhandels- en ambachtszaak in de fotografiesector was.

In tegenstelling tot de eerste rechter, is het Hof van oordeel dat niet bewezen voorkomt dat de handelszaak die door de vennootschap is uitgebaat te Nieuwpoort, dezelfde handelszaak is als die uitgebaat te Lebbeke.

Zonder te onderzoeken of de cliëntèle tot het wezen van een handelszaak behoort, moet toch worden aangenomen dat dit element van vitaal belang is voor een handelszaak in werking. Er zijn geen redenen om aan te nemen dat de cliëntèle, in de mate dat deze aanwezig was te Lebbeke, zou meegenomen zijn naar de kust.

Dit gegeven alleen reeds noopt tot de conclusie dat men niet staat voor de overbrenging van een handelszaak, maar integendeel voor het sluiten van een handelszaak te Lebbeke en het beginnen van een nieuwe handelszaak te Nieuwpoort. Uit de verplaatsing van de maatschappelijke zetel van de vennootschap kan niet worden afgeleid dat de handelszaak eveneens is verplaatst.

Het overigens niet bewezen feit dat in de handelszaak te Nieuwpoort desgevallend roerende goederen zijn aangewend die voorheen deel uitmaakten van de handelszaak te Lebbeke, brengt niet mee dat men staat voor een verplaatsing van een bestaande handelszaak, eerder dan voor de start van een nieuwe handelszaak.

Bij de verplaatsing van een handelszaak kan normaal worden verondersteld dat dit gepaard gaat met de nodige ruchtbaarheid, al was het maar om op die manier de cliëntèle te verwittigen en mee te trekken. In dit geval blijkt dat C. te Lebbeke zich pas een jaar na de sluiting van de handelszaak te Lebbeke realiseert dat er iets is gebeurd. Dit wijst erop dat de sluiting van de fotozaak te Lebbeke in alle stilte is gebeurd en dat met andere woorden van een verplaatsing bezwaarlijk sprake kan zijn.

Doordat de handelszaak te Lebbeke heeft opgehouden te bestaan, is het pandrecht van de C.V. C. zonder voorwerp geworden. Zij zou immers slechts over een volgrecht kunnen beschikken voor zover de in pand gegeven handelszaak is blijven bestaan.

Het pandrecht van K. en van de C.V. C. komt derhalve niet in concurrentie. Bij de vereffening van de opbrengst van de handelszaak te Nieuwpoort mag derhalve enkel rekening worden gehouden met de voorrang van K.

NOOT – *Het pandrecht na verplaatsing van de handelszaak*

1. Het pand op de handelszaak, ingevoerd door de wet van 25 oktober 1919, is een registerpandrecht. De (negatieve) publiciteit van de buitenbezitstelling wordt vervangen door de (positieve) publiciteit van de inschrijving. Krach-

tens artikel 4 van de wet van 25 oktober 1919 verkrijgt de pandakte openbaarheid door de inschrijving ervan in een afzonderlijk register, in het hypotheekkantoor van het gerechtelijk arrondissement waarin de handelszaak is gevestigd. Door de vervulling van deze publiciteitsmaatregel is het pand van de pandhoudende schuldeiser tegenwerpelijk aan derden.

Problemen kunnen rijzen in het geval van de verplaatsing van de handelszaak. Hierbij moet een onderscheid worden gemaakt tussen een verplaatsing binnen hetzelfde gerechtelijk arrondissement en verplaatsing van de handelszaak naar een ander gerechtelijk arrondissement.

2. Geen moeilijkheden rijzen bij een verplaatsing van de handelszaak binnen hetzelfde gerechtelijk arrondissement. Nu de publiciteit arrondissementeel is georganiseerd, dient bij een verplaatsing van de handelszaak binnen hetzelfde gerechtelijk arrondissement, het pand niet opnieuw te worden ingeschreven. Een clause in de pandakte die bepaalt dat het pand wordt ingeschreven en bijgevolg publiek gemaakt «waar ze zich ook mag bevinden», wordt aanvaard, maar de geldigheid ervan is beperkt tot het gerechtelijk arrondissement waar het pand initieel is ingeschreven (Bergen, 7 september 1992, *J.L.M.B.*, 1993, 1093; Kh. Brussel, 5 maart 1996, *J.T.*, 1996, 344; A. Cuypers, «Wet 25 oktober 1919» in *Comm. Voor.*, 92; D.M. Philippe, «De inpandgeving van de handelszaak», *D.A.O.R.*, 1989, 22; M. Van Wuytswinkel, «L'opposabilité du gage sur fonds de commerce», in *Droit commercial et activité bancaire*, Informatiesessie Belgische Vereniging van Banken in samenwerking met Unie van consulaire rechters in België, 21 november 1991, 5).

3. De controverse in de rechtspraak en rechtsleer spitst zich vooral toe omtrent het antwoord op de vraag of bij de verplaatsing van de handelszaak naar een ander gerechtelijk arrondissement, een nieuwe inschrijving van het pand noodzakelijk is om het voorrecht en de rang te behouden. Volgens een bepaalde strekking in de rechtsleer is een tweede inschrijving noodzakelijk. Zo'n tweede inschrijving is volledig conform artikel 4, eerste lid van de wet van 1919: het pand moet ingeschreven zijn op het hypotheekkantoor waar de handelszaak is gevestigd (A. Cuypers, *o.c.*, 92; D. Lechien, «Le gage sur fonds de commerce est-il une sûreté efficace?» in *Actualités du droit civil, Collection de la Faculté de droit de l'U.L.B.*, 1994, 142; J. Kokelenberg, «Inpandgeving van handelszaak en andere voorrechten», in *Het zakenrecht, absoluut niet een rustig bezit*, Antwerpen, 1992, 180; T. Lannoy, «Problèmes liés à l'inscription du gage sur fonds de commerce et au maintien de la sûreté», *Waarvan Akte*, 1995, 68; A.M. Stranart, «Les sûretés réelles – Développements récents», in *Le droit des sûretés*, Brussel, 1992, 91; M. Van Wuytswinkel, *o.c.*, 6. Deze opvatting vindt steun in de rechtspraak (Kh. Brussel, 8 maart 1994, *T.B.H.*, 1994, 943). Een ander argument voor een nieuwe inschrijving is de beperkte lokale actieradius van de publiciteitsregeling in navolging van de hypothecaire publiciteit (Kh. Charleroi, 20 april 1988, *R.G.E.N.*, 1989, 392; Kh. Brussel, 8 maart 1994, *T.B.H.*, 1994, 943; Kh. Brussel, 15 januari 1996, *J.T.*, 1996, 486; A. Cuypers, *o.c.*, 92; F. T'Kint, *Sûretés et principes généraux du droit de poursuite des créanciers*, Brussel, 1991, 171-172).

Volgens een andere strekking in de rechtsleer is een nieuwe inschrijving niet nodig. Deze auteurs zijn van oordeel dat de wet nergens bepaalt dat bij een verplaatsing naar een ander arrondissement een nieuwe inschrijving moet worden ge-

nomen (F. Bouckaert, *De handelszaak*, A.P.R., 69; I. Moreau-Margreve, «A propos de la publicité en cas de déplacement d'un fonds de commerce gagé», noot onder Cass. 26 maart 1987, *Ann. Dr. Liège*, 1990, 167). Deze opvatting krijgt ook steun in een gedeelte van de rechtspraak (Brussel, 17 november 1994, *T. Not.*, 1995, 89, noot Bouckaert; Gent, 14 december 1995, *A.J.T.*, 1995-96, 434, noot Snaet; Kh. Gent, 22 oktober 1992, *T.B.H.*, 1994, 85). Dit argument overtuigt niet. De wet stelt immers de eis dat het pand om tegenwerpbaar te zijn aan derden, moet zijn ingeschreven in het register van het hypotheekkantoor waar de handelszaak is gelegen (Kh. Brussel, 8 maart 1994, *T.B.H.*, 1994, 944).

De verplichting van een tweede inschrijving wordt door de genoemde auteurs in strijd geacht met het volgrecht van de pandhoudende schuldeiser (F. Bouckaert, *o.c.*, 69; S. Snaet, *l.c.*, 435-436). Ook dit argument weegt onvoldoende zwaar door, omdat het volgrecht slechts kan worden uitgeoefend wanneer het pand aan de derde-verkrijger tegenwerpbaar is en het volgrecht het belang onderstreept van de lokalisatie van de handelszaak (Kh. Brussel 8 maart 1994, *T.B.H.*, 1994, 944-945).

3. Welke zijn uiteindelijk de belangen, rekening houdende met de doelstelling van de publiciteit, die moeten worden beschermd bij de verplaatsing van de handelszaak? Door de inschrijving van de pandakte is de pandhoudende schuldeiser zeker dat, in geval van samenloop, zijn zakelijke zekerheid tegenwerpelijk is aan andere schuldeisers. Aan de andere kant kunnen derden die met de schuldenaar wensen in zee te gaan via het publiciteitsstelsel, nagaan met welke zekerheden diens vermogen reeds is bezwaard. Bij de verplaatsing van de handelszaak naar een ander gerechtelijk arrondissement kan de pandhouder zijn eigen lot (onderpand) in handen nemen: door een nieuwe inschrijving in het hypotheekkantoor waar de handelszaak nu gelegen is, behoudt hij de tegenwerpelijkheid van zijn pand aan derden. Derden kunnen echter enkel afgaan op de gegevens die voor hen toegankelijk zijn op het hypotheekkantoor waar de handelszaak van hun kandidaat-contractant is gevestigd. Indien de pandhoudende schuldeiser niet het initiatief heeft genomen tot een nieuwe inschrijving, mogen zij ervan uitgaan dat er geen pand is gevestigd op het vermogen van de schuldenaar. Omdat het doel van de publiciteit, bij gebreke aan buitenbezitstelling, bekendmaking t.a.v. derden is, moet de voorkeur worden gegeven aan de bescherming van de belangen van die derden (Cfr. E. Dirix en R. De Corte, *Zekerheidsrechten*, Antwerpen, 1996, 298; F. T'Kint, *o.c.*, 171; J. Caturazza, *Le gage sur fonds de commerce*, Diegem, 1997, 68; M. Van Wuytswinkel, *o.c.*, 6). Bij een belangenafweging is de meest efficiënte oplossing de plicht tot handelen te leggen bij de actor die de minste kosten moet maken om zijn rechten te vrijwaren. Houders van een pand op de handelszaak zijn vaak kredietinstellingen die beschikken over een uitgebreid netwerk van filialen. Deze schuldeisers kunnen op een snelle en goedkope manier via de contacten tussen de filialen op de hoogte geraken van de verplaatsing van de handelszaak. De verplichting, opgelegd aan derden om de hypotheekkantoren van de verschillende gerechtelijke arrondissementen te controleren, verhoogt voor hen aanzienlijk de kost van het contracteren en maakt de publiciteitsregeling *de facto* nutteloos.

Hiertegen wordt door rechtspraak en andere rechtsleer nochtans ingebracht dat er de derden andere informatie-

bronnen ter beschikking staan om op de hoogte te geraken van de zetelverplaatsing. Zo is er voor vennootschappen waarvan de maatschappelijke zetel samenvalt met de exploitatiezetel, publicatie in het Belgisch Staatsblad in het geval van een zetelverplaatsing. Derden worden dus via het Belgisch Staatsblad op de hoogte gebracht van de zetelverplaatsing (F. Bouckaert, *o.c.*, 69; S. Snaet, «De tegenwerpelijkheid van een pand op een handelszaak bij verplaatsing van de handelszaak», *A.J.T.*, 1995-96, 435; Brussel, 17 november 1994, *T. Not.*, 1995, 90; Kh. Gent, 22 oktober 1992, *T.B.H.*, 1994, 86). De waarborgen voor de derden zijn echter in dit geval verre van waterdicht. Zo geven de genoemde auteurs zelf toe dat deze publicatiemaatregel enkel geldt indien de maatschappelijke zetel samenvalt met de exploitatiezetel. Bovendien beslist het Hof van Beroep te Gent in het geannoteerde arrest dat uit een verplaatsing van de maatschappelijke zetel (en bijgevolg een publicatie in het Belgisch Staatsblad) niet kan worden afgeleid dat de handelszaak eveneens is verplaatst (Cfr. Kh. Brussel, 8 maart 1994, *T.B.H.*, 1994, 946). Omgekeerd kan de handelszaak worden verplaatst, zonder dat de maatschappelijke zetel verandert. Voor fysieke personen-handelaars die hun handelszaak verplaatsen is er in het geheel geen andere afdoende publicatiemaatregel voorzien. De Handelsregisterwet bevat geen bepaling die een nieuwe inschrijving oplegt bij een overbrenging van een handelszaak naar een ander rechtsgebied (F. Bouckaert, *o.c.*, 69-70; Kh. Brussel, 8 maart 1994, *T.B.H.*, 1994, 945; *contra*: Brussel, 17 november 1994, *T. Not.*, 1995, 90).

4. Het behoud van het pandrecht blijft echter afhankelijk van de voorwaarde dat de handelszaak nog verder te identificeren is. Deze identificatie gebeurt onder andere aan de hand van het behoud van de cliënteel. In het geannoteerde arrest wordt de cliënteel terecht beschouwd als zijnde van vitaal belang voor een handelszaak in werking, zonder dat het daarom het wezen van de handelszaak uitmaakt. Omdat er geen enkele richtbaarheid werd gegeven aan de verplaatsing van de handelszaak, een kleinhandels- en handelszaak in de fotografie, van Lebbeke naar Nieuwpoort, was het zeker niet de bedoeling om de cliënteel te verwittigen en mee te trekken naar Nieuwpoort. De handelszaak te Nieuwpoort zal dus pogen haar eigen cliënteel aan te trekken. Het hof van beroep oordeelt dat er geen sprake is van een zetelverplaatsing, maar van het ophouden van de handelszaak te Lebbeke en het beginnen van een nieuwe handelszaak te Nieuwpoort. Het pand van de pandhoudende schuldeiser is bijgevolg zonder voorwerp geworden.

Annick De Wilde
Assistente K.U. Leuven

CORRECTIONELE RECHTBANK TE BRUGGE

18de KAMER – 28 MEI 1997

Rechter: mevr. Vandeputte

Openbaar ministerie: de h. Florens

Advocaten: mrs. Leys, Platevoet loco Van Damme, Lepoudre loco Lust en De Fauw

Onrechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Lichamelijke schade – Tetraplegiepatiënt – 1. Vergoeding wegens hulp aan derden – 24 uur per dag behoefte aan bijstand – Toekenning van geïndexeerde rente – Vergoeding voor verpleegkundige zorg – 2. Inkomensverlies – Kapitalisatie op basis van semi-brutoloon – 3. Verlies aan pensioenrechten – Voorbehoud voor de toekomst

1. Hulp van derden is vergoedbaar ongeacht of de hulp wordt verstrekt door betalende derden dan wel door vrienden of familieleden, op voorwaarde, wat deze laatste betreft, dat deze hulp de normale hulp tussen familieleden overschrijdt, wat in casu gebeurt. Aangezien het slachtoffer 24 uur per dag hulp heeft, wordt een geïndexeerde rente toegekend die per maand wordt vastgelegd op 24 maal het gebruikelijke uurloon, vermenigvuldigd met 30,4 dagen.

Verpleegkundige zorg valt niet onder de schadepost «hulp van derden» en dient afzonderlijk te worden vergoed.

2. Voor de toepassing van de kapitalisatietechniek met het oog op de vergoeding van het inkomensverlies wordt als berekeningsbasis het semi-brutoloon genomen, verminderd met 10% wegens het belastingvoordeel dat het slachtoffer geniet.

3. Omdat de schade door het verlies aan pensioenrechten over 27 jaar thans moeilijk te begroten valt, wordt voorbehoud voor de toekomst verleend voor deze schadepost.

T. en L.C.M. t/ G. en N.V. De V.

De vordering van eisers strekt ertoe op grond van de bevindingen van de deskundige vergoeding te verkrijgen voor hun schade, opgelopen bij het verkeersongeval van 24 oktober 1991 te Brugge.

Partijen onderschrijven het verslag van de deskundige, zodat op grond van deze bevindingen de rechtbank thans tot de definitieve begroting van de schade kan overgaan.

(...)

Eiseres vordert de vergoeding van de schade die zij heeft geleden ten gevolge van betreffend verkeersongeval. Deze is voor haar zeer zwaar, daar zij uiteindelijk als tetraplegiepatiënte nog zeer beperkte mogelijkheden heeft en voor alles afhankelijk is van derden.

De vordering van de vergoeding wordt opgesplitst in de schade die zij geleden heeft in het verleden en die welke zij in de toekomst zal hebben.

Wat de schade voor het verleden betreft, kan reeds een concrete berekening gebeuren van wat zij gehad heeft aan kosten voor haar levensonderhoud en verzorging.

Betreffende de *morele schade* en de *esthetische schade* werd reeds een overeenkomst bereikt tussen partijen ten gevolge waarvan de vergoeding werd uitbetaald op 27 april 1995. Daarvan wordt geen stuk voorgelegd, maar er wordt ter terechtzitting niet betwist dat het om en bij de 8.000.000 Fr. zou zijn.

(...)

De schade-eis die thans nog geformuleerd wordt betreft de materiële schade, wat door de rechtbank dient beoordeeld te worden in die zin dat eiseres gerechtigd is op vergoeding van alle schade die uit het ongeval voortvloeit en die zij kan bewijzen, maar de vergoeding dient ook beperkt te worden tot deze schade. Aan de hand van de voorgelegde stukken en conclusies van partijen wordt de vordering thans punt voor punt beoordeeld.

(...)

4. Verpleegkundige hulp

Voor deze schadepost in het verleden wordt geen vergoeding gevorderd, aangezien deze opgenomen werd in de opleg van het ziekenfonds. Uit deze staten blijkt dat eiseres slechts éénmaal per dag verzorgd werd door een betaalde verpleegster. Anderzijds stelt de deskundige dat er een verpleegkundige hulp nodig is gedurende anderhalf uur per dag, verdeeld over twee keer drie kwartier, nl. 's morgens en 's avonds, zodat eiseres gerechtigd is op de vergoeding daarvan.

Derhalve is eiseres gerechtigd op deze vergoeding twee keer per dag, en dit levenslang. Ook hier kan een vergoeding worden toegekend, gekapitaliseerd ofwel voor een korte termijn.

De rechtbank acht het ook hier beter een vergoeding voor een korte termijn van vijf jaar toe te kennen, aangezien de prijzen ook nogal kunnen schommelen. Eiseres vermeldt zelf dat de prijs in 1997 vermoedelijk zal stijgen van 1.009 Fr. tot 1.500 Fr. Op dit ogenblik heeft deze prijsstijging echter nog niet plaatsgehad en is het niet te voorzien hoe deze prijzen in de verzorgingssector zullen evolueren.

Er kan dus gesteld worden dat eiseres gerechtigd is op de vergoeding van twee keer per dag een thuisverpleging. Thans wordt deze vergoeding voor de eerstkomende vijf jaar berekend op basis van de huidige prijs, zijnde 1.009 Fr. per behandeling in de week en 1.499 Fr. per behandeling in het weekend. Per week bedraagt deze schadepost 16.086 Fr., per jaar 836.472 Fr. en 4.182.360 Fr. voor de komende periode van vijf jaar en voorbehoud voor de toekomst vanaf 1 januari 2002.

Op dat ogenblik kan de vergoeding worden aangepast aan de effectieve kostprijs van deze twee verzorgingen, en dit opnieuw voor een periode van vijf jaar.

5. Hulp van derden

Eiseres kan zich zelf niet behelpen en heeft 24 uur op 24 uur bijstand nodig van een derde persoon die alles voor haar doet. Dit was in het verleden zo en zal ook zo blijven. Ongeacht of deze hulp van derden in het verleden werd geleverd door vrienden of familie of door een betaalde derde, blijft zij vergoedbaar.

Er is behoefte aan constante hulp van derden, iemand die 24 uur bij eiseres is, wat volgens de deskundige neerkomt op 5,05 fulltime arbeidskrachten om deze constante zorg te waarborgen.

Voor de periode waarin eiseres in haar vroegere woning verbleef, wordt hulp gedurende 31 uur per dag voorzien, daar bij gebrek aan hulpmiddelen, meer behoefte was aan twee personen op bepaalde ogenblikken.

Eiseres woont thans in een woning bij haar broer (...), zodat er toch steeds iemand van de familie in de buurt is. De hulp van vrienden en familie is evenzeer vergoedbaar als die van derden, maar deze hulp dient de normale hulp en bezorgdheid tussen broers en zussen te overschrijden. *In casu* kan niet betwist worden dat de hulp van deze mensen hun normale bijstand overstijgt, zodat deze «meerinspanning door familie en vrienden» voor vergoeding in aanmerking kan genomen worden.

De vergoeding van deze hulp is echter niet te vergelijken met de vergoeding voor de hulp van gediplomeerde verplegers of kinesisten, maar dient beschouwd te worden als een gewone bijstandshulp om karweiën te doen, eiseres in bepaalde activiteiten of noden te helpen, dit naast de medische verzorging, zoals zij dit zelf in haar brief van 16 april 1997 vermeldt. De aanwezigheid van een derde is belangrijk om problemen te voorkomen, maar deze mensen hoeven geen professionele kennis te hebben.

Verweerster stelt ter terechtzitting voor de kosten voor een fulltime hulp ten laste te nemen, waarmee de eiseres niet instemt, daar dit niet voldoende is volgens haar. Ondergeschikt wordt een vergoeding van 60.000 Fr. per maand voorgesteld.

De rechtbank neemt aan dat dit onvoldoende is, gelet op het feit dat een 24 uur hulp duidelijk meer is dan een fulltime die slechts 8 uur per dag kan werken. Een deel van deze hulp werd geboden door Familiehulp en tot op heden werd een gedeelte gedaan door familie en vrienden. Het is immers ook begrijpelijk dat eiseres niet steeds met professioneel wisselend personeel in huis wil zijn en daarenboven komen ook deze bijkomende familie- en vriendendiensten hier voor vergoeding in aanmerking omdat dit meer dan een normaal engagement voor hen betekent.

Aangezien deze hulp in het verleden verschillende vormen aannam, maar er geen betalingsbewijzen voorliggen, behalve enkele van Familiehulp, is het aangewezen een gemiddelde prijs per uur te berekenen om de vergoeding te bepalen, rekening houdende met de voorliggende stukken betreffende de vergoeding door Familiehulp aangerekend en met de vergoeding die eiseres betaalt aan de bedienden die zij thans op proef in dienst heeft genomen.

De vergoeding bij Familiehulp in 1993 bedroeg 618 Fr. per uur en die in april 1997 aan T. Colette en S. Fernanda bedraagt 22.406 Fr. voor 15 werkuren per week of $\times 4,5$ weken per maand (67,5 werkuren) en 331 Fr. per uur. Voor het jaar 1993 kan aangenomen worden dat dit ongeveer 302 Fr. per uur zal geweest zijn. Een gemiddelde uurkost bedroeg dan derhalve $(618 + 302) : 2$ of 460 Fr. De stijging bij Familiehulp bedroeg tussen 1993 en 1997 9%, zodat deze gemiddelde vergoeding van 460 Fr. thans ook 9% hoger ligt of 501 Fr. per uur bedraagt.

Voor de hulp van derden in het verleden wordt de gemiddelde prijs voor deze periode gerekend op 480 Fr. per uur. De berekeningswijze, zoals door eiseres voorgesteld vanaf 1 maart 1993 tot op heden, aanvankelijk aan 31 uren per dag en later aan 24 uur per dag, kan gevolgd worden. De vergoeding voor de hulp van derden tot op heden bedraagt derhalve 19.099.200 Fr.

Voor de toekomst kan dezelfde redenering gevolgd worden, maar aangezien eiseres volledig wenst over te schakelen op onafhankelijke contracten vanaf 1 april 1997, kan er eveneens een vergoeding worden toegekend aan dit basisloon, zoals vermeld op de voorgelegde overeenkomsten aan 331 Fr. per uur of $331 \times 24 \times 30,4 = 241.498$ Fr. per maand.

Dit is echter een maandelijks wederkerende onkosten die eiseres zal hebben, zodat het geraadzaam is deze toe te kennen als een maandelijks levenslange rente, aangepast aan de index der consumptieprijzen, met als basisindex die van april 1997, aangezien op deze wijze de prijsverhoging kan worden opgevangen.

(...)

8. Inkomstenverlies

Eiseres vordert een vergoeding voor het inkomstenverlies dat zij heeft geleden ten gevolge van het ongeval, dit zowel in het verleden als voor de toekomst.

Voor de berekening van deze schade is het meest adequaat bij loontrekkenden het inkomstenverlies te begroten op basis van het semi-brutoloon, verminderd met 10% voor het belastingvoordeel dat het slachtoffer geniet.

Voor de schade in het verleden wordt door eiseres het inkomen berekend aan de hand van stukken van de directeur van N., die aanduidt wat eiseres normaal zou verdiend hebben tot en met juni 1995. Er wordt eveneens een stuk van de mutualiteit voorgelegd waaruit blijkt wat zij heeft ontvangen.

Het bruto-inkomen dat eiseres normaal zou ontvangen hebben tot mei 1997 bedraagt 5.031.899 Fr. Het semi-bruto-inkomen (-13.07%) bedraagt 4.374.230 Fr., verminderd met de ontvangen uitkeringen of 2.669.869 Fr. Het inkomstenverlies bedraagt derhalve 1.704.361 Fr. Gelet op het fiscaal gunstiger regime dat eiseres geniet en de begroting ervan op 10% kan een vergoeding aan eiseres worden toegekend van 1.533.925 Fr.

Voor het toekomstig inkomstenverlies dient er een kapitalisatieberekening gemaakt te worden op basis van het jaarlijks semi-bruto-inkomstenverlies op heden, of 90.207×12 of 1.082.484 Fr., verminderd met 13.07% of 941.003 Fr. met een gemiddelde verhoging van 4% per jaar, wat aanvaardbaar is:

- eiseres: 33 jaar
- coëfficiënt: 16,05 of 15.103.104 Fr.
- pensioenverlies: na actualisering van haar schade-eis komt eiseres tot een bedrag van 9.334.741 Fr.

Terecht stelt verweerster dat het pensioenverlies van eiseres over 27 jaar nu moeilijk in te schatten is. Voor het ogenblik zijn het dermate turbulente tijden in verband met het pensioenstelsel dat niet eens vaststaat of eiseres op dat ogenblik nog zou gerechtigd zijn op een pensioenuitkering en indien dit toch nog het geval is, is niet duidelijk hoe dit zal berekend worden. Derhalve is het geraadzaam om op het voorstel van verweerster zelf in te gaan en voorbehoud te verlenen voor deze schadepost, zodat haar rechten over 27 jaar niet zullen geschaad zijn.

(...)

NOOT — 1. Voor een analoog geval van toekenning aan een tetraplegiepatiënt van een geïndexeerde rente als vergoeding voor de schadepost «hulp aan derden» leze men: Hof Brussel, 7 mei 1987, *R.G.A.R.*, 1988, nr. 11.361. In dit arrest werd het maandelijks verschuldigd bedrag berekend volgens het maandloon van vier verpleegkundigen.

2. Het is de vraag of het geannoteerde vonnis niet ten onrechte een nettoloon van 331 BEF per uur in aanmerking neemt voor de berekening van de toekomstige vergoeding voor de hulp van derden, in plaats van het daarmee corresponderende brutoloon of zelfs de economische loonkost (dus inhoudende het nettoloon, de bedrijfsvoorheffing en de werknemers- en werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid).

3. Over de vraag of de kosten voor toilettagage door een verpleegkundige al dan niet inbegrepen zijn in de vergoeding voor hulp aan derden, leze men: *Arbh. Gent*, afd. Brugge,

22 april 1982, *R.W.*, 1982-83, 369, dat een ontkennend antwoord geeft (met goedkeurende noot A.M. Caeyers-De Hondt).

4. Wat het inkomensverlies en de schade door verlies van pensioenrechten betreft, houdt het geannoteerde vonnis geen rekening met het feit dat de pensioenleeftijd voor vrouwen vanaf 2009 zal zijn vastgesteld op 65 jaar. De kapitalisatie, berekend met het oog op het toekomstig loonverlies, had derhalve moeten uitgaan van een lucratieve levensduur van 32 i.p.v. 27 jaar, en het voorbehoud voor de toekomst had zich 32 jaar in de tijd moeten uitstrekken.

Dries Simoens

RECHTBANK VAN EERSTE AANLEG TE MECHELEN

2e KAMER – 1 SEPTEMBER

Voorzitter: de h. Luyten

Advocaten: mrs. Van den Broeck en Fierens

Burgerlijke rechtspleging – Rechtsmacht van de rechter – Afwezigheid van geschil – Verzoek om authenticiteit te verlenen aan tussen partijen gesloten akkoord

Het behoort niet tot de taak van de rechter om, buiten elke betwisting, een akkoord tussen partijen vast te stellen en dit aldus authenticiteit te verlenen.

N.V. I. t/ M.

De vordering sterkt ertoe:

- «– akte te verlenen aan eiser dat zij om handlichting van de hypotheek en doorhaling van de inschrijving ervan in het register van de hypotheekbewaarder verzoekt;
- akte te verlenen aan verweerder dat zij handlichting geeft van de hypotheek en akkoord gaat met de doorhaling van de inschrijving in het register van de hypotheekbewaarder;
- de doorhaling te bevelen van de inschrijving van de hypotheek genomen door verweerder op het onroerend goed gevestigd, te (...) ten kadaster bekend volgens (...), verleden voor notaris C. te Antwerpen op 14 oktober 1994 en ingeschreven op 24 oktober 1994 in het hypotheekregister te Mechelen in het boek (...) voor een bedrag van 16.500.000 BEF;
- te zeggen voor recht dat het tussen te komen vonnis zal gelden als authentieke akte waarvan de uitgifte geldig aan de instrumenterende hypotheekbewaarder kan worden voorgelegd teneinde de inschrijving door te halen.».

Er dient te worden opgemerkt dat partijen geen enkel geschil aanhangig gemaakt hebben bij deze rechtbank.

De vordering, zoals gesteld, strekt er in wezen toe authenticiteit te verlenen aan een akkoord tussen partijen.

Ter zitting hebben partijen, bij monde van hun respectieve raadslieden, gesteld dat zij hun toevlucht hebben genomen tot deze vordering, aangezien verweerder een Amerikaanse vennootschap is en de formaliteiten voor de legalisering van de voor een opheffing van een hypothecaire in-

schrijving vereiste akten te omslachtig en te duur zouden zijn.

Het behoort niet tot de taak van de rechter om, buiten elke betwisting, een akkoord tussen partijen vast te stellen en dit aldus authenticiteit te verlenen. Nu blijkt dat partijen geen geschil bij deze rechtbank aanhangig hebben gemaakt, heeft deze geen rechtsmacht om in een vonnis authenticiteit te verlenen aan een akkoord tussen partijen (zie o.m. Brussel 12 augustus 1993, *Proces & Bewijs*, 1994, 20).

De vordering is bijgevolg niet toelaatbaar.
(...)

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE KORTRIJK

2e KAMER – 16 SEPTEMBER 1997

Voorzitter: de h. Heffinck

Advocaten: mrs. Lievens en Beele

Vennootschap – Naamloze vennootschap – Raad van bestuur – Art. 63bis Venn.W. – Doeloverschrijdende handelingen – Vennootschapsbelang – Concernverhouding

Het uitlenen, door een patrimoniumvennootschap, van gelden onder hypothecaire waarborg, die ter beschikking worden gesteld van een andere vennootschap binnen de groep, is niet vreemd aan het maatschappelijk doel van de patrimoniumvennootschap dat onder meer de bijstand in ruime zin beoogt aan nieuw op te richten of bestaande vennootschappen.

N.V. W. t/ N.V. G.

Krachtens art. 63bis Vennootschappenwet is een naamloze vennootschap verbonden door de handelingen van de raad van bestuur, van de bestuurders die de bevoegdheid hebben om haar te vertegenwoordigen of van de personen aan wie het dagelijks bestuur is opgedragen, zelfs indien die handelingen buiten haar doel liggen, tenzij de vennootschap bewijst dat de derde daarvan op de hoogte was of er, gezien de omstandigheden, niet onkundig van kon zijn. Uit die wetsbepaling volgt dat, als de handeling niets te maken heeft met het doel van de vennootschap of dit doel overschrijdt, de statutaire grenzen van de bevoegdheden van de organen die de bevoegdheid hebben om de vennootschap te vertegenwoordigen, in principe alleen maar een louter interne werking meer hebben en derhalve niet door derden kunnen worden aangevoerd (Cass., 12 november 1987, *R.W.*, 1987-88, 1056).

Dienaangaande dient *in casu* tevens te worden vastgesteld dat statutair principieel geen beperkingen door eiseres werden opgelegd aan haar gedelegeerd bestuurder wat deze bevoegdheid betreft om op te treden/te handelen namens haar/namens haar raad van bestuur.

Als hamvraag werpt zich derhalve op: overschrijdt de kwestieuze lening met hypothecaire waarborg van 19 februari 1993 eiseres' maatschappelijk doel?

Daar eiseres' maatschappelijk doel als volgt wordt omschreven: «Het beheren en het valoriseren van een onroerend patrimonium door het stellen van alle beheersdaden, onder meer het aankopen, verkopen, verhuren, in huur nemen, ruilen, laten uitvoeren van bouwwerken, dit alles in de

ruimste zin van het woord. Het in de ruimste zin van het woord verlenen van bijstand en diensten, rechtstreeks of onrechtstreeks, op het vlak van administratie en financiën, verkoop, productie en algemeen bestuur en dit zowel voor nieuw op te richten ondernemingen als voor bestaande.

De vennootschap kan persoonlijke of zakelijke borgen stellen in het voordeel van derden», dient meteen geredelijk te worden aangenomen dat het uitlenen van gelden onder het verlenen van passende hypothecaire waarborg eromtrent, mede het naderhand verder doorlenen van deze gelden aan een andere «moeder»-vennootschap, op zichzelf kadert in de dito «beheers»-omschrijving in de ruimste zin van het woord... mede in het verlenen van bijstand en diensten... op het vlak van financiën... voor een bestaande onderneming, dit insgelijks in de ruimste zin van het woord.

Overschrijding van het maatschappelijk doel ten opzichte van eiseres door haar gedelegeerd bestuurder voornoemd, komt derhalve niet meteen als aan te houden over. Rechtspraak en -leer stellen overigens, dat zelfs het doel en het belang van de vennootschap op één lijn zijn te stellen, zodat een handeling niet absoluut aan het doel van de vennootschap dient te beantwoorden, als zij maar met de belangen van de vennootschap overeenstemt (Cass., 17 april 1987, *T.R.V.*, 1989, 330, met noot Bouckaert, F.; K. Geens, «Kroniek vennootschapsrecht 1989 (II)», *T.R.V.*, 1990, 501 e.v.). Dergelijk belang van eiseres kan *in casu* bezwaarlijk ernstig in twijfel worden getrokken.

Zoals verweerster terecht laat opmerken, genereerden de werkvennootschappen o.m. jaren terug en jarenlang inkomsten voor de familie W., kon deze erdoor een patrimonium opbouwen, dat zij wenselijk vond, ten dele gelet de onvermijdelijke wisselvalligheden in de industriële bedrijvigheid zelf, onder te brengen in een afzonderlijke patrimonium-vennootschap.

Omdat nu N.V. T. op zeker ogenblik zuurstof/armslag van doen had om, naar blijkbaar overtuiging van de betrokkenen, «tijdelijke» moeilijkheden te boven te komen, lijkt het nogal redelijk aanneembaar, dat eiseres aldus destijds bij sprong, zoals zij deed, en zulks evenzeer haar belangen diende, omdat de belangen van al deze firma's elkaar voortdurend doorkruisten; m.a.w. zoals verweerster het terecht kernachtig toelicht: handelend zoals de gedelegeerd bestuurder deed, lag daarbij de overtuiging voor dat op die wijze het verleden naar de toekomst zou kunnen bestendigd worden. Als kennelijk verlengstuk van de werkvennootschappen, had eiseres aldus geredelijk een passend voldoende belang om zich te engageren.

Daarvan uitgaande, dient de uitgevoerde, *in casu* aangevochten handelstransactie zich verantwoord aan, zomede dient zij te worden aangenomen als vallende binnen het geredelijk te aanvaarden doel (en belang) van de N.V. W. En dat, slechts *post factum*, evenwel is moeten blijken dat deze politiek niet succesvol was, kan uiteraard met het oog op de beoordeling van de al dan niet gegrondheid van de eis, niet relevant worden ingebracht ter weerlegging van eiseres' belang inzake.

VREDEGERECHT TE WESTERLO

6 MAART 1996

Rechter: de h. Carens

Advocaten: mrs. Cerfontaine en Wouters

Consumentenrecht – Consumentenkrediet – Toestaan van betalingsfaciliteiten door de rechter – Voorwaarde – Verslechtering van de financiële toestand van de consument – Begrip

Het vereiste dat de financiële toestand van de consument verslechterd moet zijn om hem op grond van art. 38, § 1, Wet Consumentenkrediet betalingsfaciliteiten te kunnen toestaan, houdt in dat de verergering van diens financiële toestand uitsluitend en noodzakelijk het gevolg moet zijn van externe omstandigheden die vreemd zijn aan de wil van de schuldenaar en die hem worden opgelegd op een onvermijdelijke manier. Aan deze voorwaarde is niet voldaan indien de consument enkel kan aanvoeren dat de door hem aangevane leningen hem boven het hoofd zijn gegroeid en dat zijn financiële toestand ondraaglijk is geworden door het in gebreke blijven om de diverse afbetalingsovereenkomsten na te komen, waardoor zij tegelijkertijd onmiddellijk opeisbaar werden.

N.V. A. t/ O.

Overwegende dat dient te worden onderzocht of O. al dan niet aanspraak kan maken op het voordeel van artikel 38 van de wet op het consumentenkrediet. Deze bepaling stelt dat faciliteiten kunnen worden toegestaan bij verslechtering van de financiële toestand van de consument. In de memorie van toelichting bij deze wet wordt enkel een niet-limitatieve opsomming gegeven van omstandigheden die in aanmerking kunnen worden genomen, zoals ziekte, ongeval, staking of lock-out, verlies van werk, echtscheiding of feitelijke scheiding, belangrijke gezondheidskosten, onverwachte sociale redenen, overmacht (memorie van toelichting, *Gedr.St., Senaat*, 1989-90, nr. 916/1, 30-31). Uit deze opsomming blijkt dat hier bedoeld worden gebeurtenissen die zich voordoen na de ondertekening van het contract en die niet verwacht of redelijkerwijze voorzien konden worden. De verergering van de financiële toestand moet uitsluitend en noodzakelijkerwijze het gevolg zijn van externe omstandigheden, die vreemd zijn aan de wil van de schuldenaar en die hem worden opgelegd op een onvermijdelijke manier. *In casu* blijkt dat het bewijs niet is geleverd, dat is voldaan aan de voorwaarden voor toepassing van artikel 38. Eiser op tegeneis stelt zelf dat hij «aanzienlijke financiële schulden heeft gemaakt» (conclusie, ter griffie toegekomen op 20 juni 1995, blz. 1) en uit zijn stuk 5 blijkt dat hij kredieten aanging bij de volgende financiële instellingen: W., A., A. Spaarbank, A.-H., C. en G. Eiser op tegeneis spreekt niet tegen hetgeen verweerster op tegeneis stelt (het blijkt overigens uit zijn stuk 5), namelijk dat er op het ogenblik van het leningscontract met A. van 30 december 1992 nog maar één ander krediet lopende was, namelijk bij W. Eiser op tegeneis wist derhalve *ab initio* dat het onmogelijk was de respectieve vervaltermijnen na te leven en dat hij zijn verplichtingen niet zou kunnen naleven. Bovendien rijst de vraag of hij, bij het aangaan van nieuwe kredietovereenkomsten, het bestaan heeft vermeld van de reeds bestaande kredietovereenkomsten. De voorwaarde ex art. 38 is niet vervuld indien de consument enkel kan aanvoeren dat de door hem gesloten leningen hem boven het hoofd zijn gegroeid en dat zijn financiële toestand ondraaglijk is geworden door het in gebreke blijven om de diverse afbetalingsovereenkomsten na te ko-

men, waardoor zij tegelijkertijd onmiddellijk opeisbaar werden (cf. Vred. Bastogne, 23 april 1993, *T. Vred.*, 1993, 313);

...

NOOT – Zie in dezelfde zin: Vred. Tienen, 17 februari 1997, *R. W.*, 1997-98, 579.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (2e Kamer), 14 juni 1995

Onrechtmatige daad – Oorzakelijk verband – Beslissing dat de fout van het slachtoffer niet in oorzakelijk verband staat met het ongeval – Geen vaststelling dat de schade ook zonder de fout van het slachtoffer zou zijn ontstaan – Onwettig

Op de volgende gronden vernietigt het Hof een arrest van het Hof van Beroep te Bergen van 14 juni 1995:

«Overwegende dat de rechter weliswaar op onaantastbare wijze de feiten vaststelt waaruit hij het bestaan of niet bestaan van een oorzakelijk verband tussen de fout en de schade afleidt, maar dat het Hof nagaat of de rechter die beslissing wettig heeft kunnen gronden op de door hem gedane vaststellingen;

«Overwegende dat het arrest erop wijst dat 'weliswaar vaststaat dat Nathalie Di G., die ten tijde van de feiten 12 jaar oud was en dus tot de jaren des onderscheids was gekomen, een onvoorzichtigheid heeft begaan door de rijbaan met de fiets over te steken op het ogenblik dat de wagen (van eiser) kwam aangereden en dat de hond die haar achterna zat, gelet op zijn grootte, geen ernstig gevaar voor haar kon betekenen (...), maar dat de aldus begane fout niet in oorzakelijk verband staat met het ongeval, waarvoor de aansprakelijkheid volledig rust op (eiser) die, door zijn overdreven snelheid en zijn verstrooidheid, het ongeval heeft veroorzaakt, dat ook zonder de hierboven ten laste van de jonge fietsster vastgestelde fout zou gebeurd zijn, zoals het zich heeft voorgedaan';

«Overwegende dat die motivering uitsluitend betrekking heeft op de tegen eiser bewezen verklaarde fout, maar niet impliceert dat de schade ook zonder de tegen het slachtoffer bewezen verklaarde fout ontstaan zou zijn, zoals ze zich heeft voorgedaan;

«Overwegende dat de rechtbank uit die enkele gronden niet wettig heeft kunnen afleiden dat de door haar tegen het jonge slachtoffer bewezen verklaarde fout niet mede een oorzaak van de schade was geweest.»

(Voorzitter: de h. Ghislain – Rapporteur: mevr. Jeanmart – Openbaar ministerie: mevr. Liekendael – Advocaten: mrs. Kirkpatrick en Simont – In de zaak: P. t/ Di G. e.a.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 13 juni 1997

Burgerlijke rechtspleging – Mededeling aan het openbaar ministerie – Jeugdbeschermingswet – Echtscheidingsprocedure – Maatregelen die betrekking hebben op de persoon en op de goederen van het minderjarig kind van partijen

Op de volgende gronden vernietigt het Hof een op 14 februari 1996 gewezen arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen;

«Overwegende dat art. 764, eerste lid, aanhef en 11°, Ger. W., als vervangen bij artikel 29 van de wet van 3 augustus 1992, bepaalt dat uitgenomen voor de vrederechter, voor de rechter zitting houdend in kort geding en voor de beslagrechter, alle vorderingen waarvan de mededeling aan het openbaar ministerie is voorgeschreven bij de bijzondere wetten, op straffe van nietigheid aan het openbaar ministerie worden meegedeeld;

Overwegende dat uit artikel 8 van de Jeugdbeschermingswet volgt dat de magistraten van het parket die door de procureur des Konings zijn aangewezen om het ambt van openbaar ministerie bij de jeugdrechtbank uit te oefenen, niet alleen hun ambt bij die rechtbank uitoefenen, maar eveneens bij de burgerlijke rechtbank, telkens wanneer deze rechtbank te beslissen heeft over de voorlopige maatregelen die betrekking hebben op de persoon, op het levensonderhoud en op de goederen van niet-ontvoogde minderjarige kinderen van ouders die wegens scheiding van tafel en bed of echtscheiding in rechte staan;

Dat, door in artikel 1280 Ger. W. betreffende de echtscheiding op grond van bepaalde feiten te bepalen dat de voorzitter, rechtsprekend in kort geding, in iedere stand van het geding, onder andere kennis neemt van de voorlopige maatregelen die betrekking hebben op de persoon, op het levensonderhoud en op de goederen van de minderjarige kinderen, d.w.z. op de procedures waarop ingevolge het bedoelde artikel 8, het openbaar ministerie bij de jeugdrechtbank aanwezig moet zijn en moet worden gehoord, de wetgever te kennen geeft dat de magistraten van het parket die door de procureur des Konings aangeduid zijn om het ambt van openbaar ministerie bij de jeugdrechtbank uit te oefenen, dat ambt eveneens bij de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, rechtsprekend in kort geding, uitoefenen telkens wanneer deze rechtbank te beslissen heeft over de bedoelde maatregelen;

Dat, krachtens artikel 11 van de Jeugdbeschermingswet, in het hof van beroep het ambt van openbaar ministerie bij de jeugdkamers uitgeoefend wordt door een of meer magistraten van het parket-generaal, die door de procureur-generaal worden aangeduid;

Overwegende dat uit de wetsgeschiedenis van de wet van 3 augustus 1992 blijkt dat de uitzondering bepaald in voornoemd artikel 764, eerste lid, aanhef, niet geldt voor de gevallen bepaald in artikel 8 van de Jeugdbeschermingswet;

Overwegende dat het arrest oordeelt inzake maatregelen die betrekking hebben op de persoon en de goederen van het minderjarige kind van de partijen die wegens echtscheiding in rechte staan;

Dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan, niet blijkt dat het openbaar ministerie aanwezig was en werd gehoord;

Dat het middel gegrond is;

(Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen – Rapporteur: de h. Wauters – Openbaar ministerie: de h. Dubrulle – Advocaat: mr. Geinger – In de zaak: Van R. t/ M.).

Hof Antwerpen (3e Kamer), 18 november 1997

Beslag en executie – Beslagbaarheid – Voetballer – Transfertsommen

«Dat hoewel ingevolge artikel 7 en 8 van de Hypotheekwet de schuldenaar met al zijn roerende en onroerende goederen instaat voor de nakoming van zijn verbintenissen, dit evenwel geen afbreuk doet aan de regels inzake beslag; dat er geen begripsverwarring kan bestaan tussen de «handelswaarde van een speler» (die nihil is, want op zich niet bestaande zolang niet gerealiseerd) en de geldsom die bij een eventuele transfert uitbetaald wordt; dat op die gerealiseerde geldsom na transfert (in feite op de schuldvordering) uiteraard wel beslag zou kunnen gelegd worden, evenwel met toepassing van andere beslagprocedures (beslag onder derden, waaronder ook valt beslag op aandelen en dividenden);»

(Voorzitter: de h. Van Coppenolle – Raadsheren: de hh. Snelders en Mertens de Wilmars – Advocaten: mrs. Segers loco Binnemans – In de zaak: V.Z.W. K.V.L.S. t/ G. e.a.)

NOOT – Zie E. Dirix en K. Broeckx, «Overzicht van rechtspraak. Beslagrecht», *T.P.R.*, 1996, 1433-1434, nr. 61.

Kh. Hasselt, (4e Kamer), 14 oktober 1997

Bewijs – Burgerlijke zaken – Onderhands geschrift – Ontkenning handtekening – Gevolgen

«De wisselbrief is een voldoende grondslag voor de vordering tot betaling die de eiser ontslaat van elke verdere bewijslast. De begunstigde dient het bestaan en/of het goetloofde karakter van de onderliggende verbintenis niet aan te tonen (J. Ronse, *Wisselbrief en orderbriefje*, A.P.R., Gent, Story-Scientia, 1972, nrs. 1322 e.v.; Y. Merchiers, «Overzicht van rechtspraak, Algemeen handelsrecht, handelscontracten, bank-, krediet-, wissel- en chequeverrichtingen», *T.P.R.*, 1992, 984).

«De wisselbrief is een onderhandse akte (Ronse, *o.c.*, nr. 80). Krachtens artikel 1322 B.W. heeft een onderhandse akte slechts bewijskracht wanneer zij erkend wordt door degene tegen wie men er zich op beroept of indien zij wettelijk voor erkend wordt gehouden.

«Om alle bewijskracht aan de onderhandse akte te ontnemen, is het, overeenkomstig artikel 1323, eerste lid B.W., voldoende de handtekening te ontkennen, wat verwerende partij te dezen doet. Diegene die zich beroept op de akte, behoort de bewijskracht ervan te herstellen door de echtheid van de handtekening te bewijzen (De Page, III, nr. 747, B, 1e, p. 730). Zulks kan gebeuren door een vordering tot schriftonderzoek in te stellen conform artikelen 1324 B.W. en 883 Ger.W.

Aanleggende partij stelt een dergelijke vordering niet in, zodat zij de gegrondheid van haar eis niet bewijst. Verwe-

rende partij heeft bij tussenvordering een vordering tot schriftonderzoek ingesteld. Dergelijke vordering is echter overbodig, daar niet verwerende partij, maar aanleggende partij de bewijskracht van het ingeroepen stuk moet aantonen.»

(Voorzitter: de h. Beerten – Advocaten: mrs. Lejeune en Raskin loco Noelmans – In de zaak: N.V. E. t/ M.)

Arbrb. Oudenaarde, 3 december 1996

Werkloosheid – Vordering tot afgifte door de werkgever van een verbeterd formulier C4

De vordering van de ontslagen werknemer tot afgifte door de werkgever van een, wat de ontslagreden betreft, verbeterd C4-formulier, wordt op de volgende gronden afgewezen:

«Overwegende dat de C4 als oorzaak voor de werkloosheid vermeldt: 'onverenigbaarheid met het andere personeel, brengt spanning en ruzie in de groep';

«Dat de eisende partij stelt dat zij overtuigd is dat zij ontslagen werd wegens een aantal gewettigde afwezigheden, en dat zij nooit enige spanning of ruzie had met een ander personeelslid, en daaromtrent ook nooit enige opmerking kreeg;

«Dat zij daarom vordert dat de verwerende partij een verbeterd C4 aflevert;

«Dat de rechtbank vaststelt dat in het dossier geen gegevens voorhanden zijn die het mogelijk maken vast te stellen dat de eisende partij spanning en ruzie onder het personeel zou hebben veroorzaakt;

«Dat de vraag om de verwerende partij te verplichten om «een verbeterd formulier C4» af te geven niet kan worden ingewilligd, omdat de reden van de opzegging in het document C4 absoluut geen bewijs van schuld van de eisende partij inhoudt en de *persoonlijke opinie* van de werkgever weergeeft betreffende de oorzaak van het ontslag, welke de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (R.V.A.) er toe kan aanzetten daaromtrent een nader onderzoek in te stellen;

«Dat de rechtbank vaststelt, in strijd met de opinie van de werkgever, dat uit de thans voorhanden zijnde gegevens niet blijkt dat de eisende partij schuld heeft aan haar ontslag, gegeven dat ook kan worden meegedeeld aan de R.V.A. naast en ter aanvechting van het document-C4».

(Voorzitter: de h. Moreels – Rechters in sociale zaken: de hh. Provost en De Decker – Advocaten: mrs. Buysse loco Van Aken en Van Tittelboom – In de zaak: L. t/ N.V. D.)

BOEKEN

J.B.M. TEN BERGE, **Besturen door de overheid. Nederlands algemeen bestuursrecht 1**, Tweede druk, Deventer, W.E.J. Tjeenk Willink, 1997, 446 pp.

J.B.M. TEN BERGE, **Bescherming tegen de overheid. Nederlands algemeen bestuursrecht 2**, Vierde druk, Deventer, W.E.J. Tjeenk Willink, 1997, 330 pp.

In Nederland hebben twee grote operaties het landschap van de rechtsbescherming tegen de overheid ingrijpend gewijzigd: de ontwikkeling van de Algemene wet bestuursrecht enerzijds en de herziening van de rechterlijke organisatie anderzijds. Deze ontwikkelingen hebben de Utrechtse hoogleraar Ten Berge ertoe gebracht deze boeken te schrijven als nieuw cursusmateriaal voor zijn studenten in de rechten. Zijn bedoeling is dan ook om het Nederlandse nationale bestuursrecht vooral didactisch gezien toegankelijker te maken.

In het boek *Besturen door de overheid* neemt de Algemene wet bestuursrecht (AWB) een centrale plaats in. In het tweede boek komt uitsluitend de rechtsbescherming aan bod, met inbegrip van de bescherming geboden door de burgerlijke rechter en de ombudsman.

Beide boeken samen vormen een actueel en volledig overzicht van het Nederlandse bestuursrecht. Hoewel beide delen op elkaar zijn afgestemd, kunnen zij ook afzonderlijk worden gebruikt.

Bij elk leerstuk wordt de actuele stand van de rechtsontwikkeling weergegeven met de meest essentiële literatuur en jurisprudentie. Beide boeken worden afgerond met uitgebreide registers.

Daar deze boeken jaarlijks worden herdrukt zijn de wijzigingen in vergelijking met de vorige drukken vrij beperkt.

De auteur is alvast geslaagd in zijn opzet: een overzicht van het Nederlandse bestuursrecht zonder tekort te doen aan diepgang en kwaliteit.

I. Opdebeek

ERRATUM

De juridische aard van de werkgeversbijdrage in een sociaal abonnement

In de bijdrage van M. De Vos (R.W., 1997-98, 970) dient de eerste zin, tweede kolom als volgt te worden gelezen: «Weliswaar werd in de bevoegde kamercommissie verklaard dat de gedeeltelijke terugbetaling die de werknemer van de werkgever verkrijgt nadat hij eerst de volledige prijs heeft betaald, geen *teruggave uitmaakt maar de eenvoudigste wijze is om de bijdrage te innen welke aan de werkgever wordt opgelegd*».

MEDEDELINGEN

Leerstoel Willy Calewaert 1997-98

Op donderdag 7 mei 1998 zal Prof. Dr. Koen Raes (U.G.) aan de V.U.B. de inaugurele rede houden van de Leerstoel Willy Calewaert 1997-98 met als titel «Sire, er zijn geen juristen meer... tenzij ze ook sociologen worden».

De lessen zelf zullen plaats hebben, telkens op woensdag tussen 18 en 20 uur, op 14/10, 21/10, 28/10, 4/11, 18/11, 25/11 en 2/12/1998.

Inlichtingen: prof. dr. S. Gutwirth, tel: 02/629.26.42, fax: 02/629.26.62 en e-mail: slgutwir@vub.ac.be.

Studiedag: Verzekeringsrecht

Op 9 mei 1998 organiseert de Vlaamse Conferentie der balie van Gent een studiedag over verzekeringsrecht.

Inlichtingen en inschrijvingen: mr. I. Traest, Coupure 5, 9000 Gent, tel. 09/233.80.48.

Examen als Rechtsanwalt in Duitsland

De zesde intensieve cursus van de Deutsche Anwalt Akademie ter voorbereiding op het examen als advocaat in Duitsland begint op 11 mei 1998 in Baden-Baden.

Informatie en prospectus: Deutsche Anwalt Akademie, Ellerstr. 48, D-53119 Bonn. Tel. 0049-228-983 66-77, Fax. 0049-228-983-66-66 of: Fachinstitut für Wirtschaftsrecht, Dr. Grannemann & von Fürstenberg, Marienstr. 8, D-79098 Freiburg. Tel. 0049-761-207 33-0, Fax. 0049-761-30625.

Studiemiddag: De televisie-richtlijn

Op 13 mei 1998 organiseert de Belgische Vereniging voor Europees Recht een studiemiddag omtrent de televisie en het Europees recht.

Tijdens deze studiemiddag worden actuele tendensen van de televisie-richtlijn besproken aan de hand van drie onderwerpen: vrijheid van dienstverlening en de televisie-richtlijn, mededingingsrecht, openbare en particuliere televisie.

Bijkomende inlichtingen kunnen worden bekomen bij: M-A MARX, Brand Whitlocklaan 30, 1200 Brussel, tel.: 02/742.12.12, fax: 02/734.14.39 en e-mail: marx@dba.be.

Doctoraat Rechten – K.U.Leuven

Op donderdag 14 mei 1998 om 17.00 uur verdedigt mevrouw B. Ponet haar proefschrift met het oog op het behalen van de graad van doctor in de rechten.

De titel van het proefschrift luidt: «De benaming van oorsprong, de geografische aanduiding en de herkomstaanduiding in het Belgisch, het Nederlands, het Frans, het Europees en het Internationaal recht.»

De promotor van het proefschrift is prof. dr. J. Stuyck.

De openbare verdediging van het proefschrift vindt plaats in de Promotiezaal der Hallen (Naamsestraat 22) van de K.U.Leuven.

Studiedag: Intellectuele rechten en arbeidsovereenkomsten: Hoe zich beschermen

Socia BS en Themis organiseren, in samenwerking met Fabrimetal-Brabant en Fabrimetal Luik-Luxemburg op 15 mei 1998 te Brussel een studiedag gewijd aan de problematiek van de intellectuele rechten in het kader van de arbeidsrelatie.

Volgende thema's zullen besproken worden tijdens deze dag: tekeningen en modellen, de bescherming van de know-how in de arbeidsverhouding, octrooien en uitvindingen van de werknemers, auteursrechten in het kader van de arbeidsverhouding, computerprogramma's, gegevensbestanden en internet.

Bijkomende inlichtingen: Fabrimetal Brabant / Socia BS: mevr. L. De Vos-Coppens, tel.: 02/643.07.51, fax: 02/648.54.17 en e-mail: info@brabant.fabrimetal.be of Fabrimetal Luik-Luxemburg / Themis: mevr. J. Bulthuis, tel.: 04/341.04.54, fax: 04/341.34.68 en e-mail: info@liegellux.fabrimetal.be.

Colloquium: Welke justitiehervorming heeft Vlaanderen nodig?

Op zaterdag 16 mei 1998 organiseert het O.V.V. (Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen) te Brussel een colloquium over de hervorming van justitie:

PROGRAMMA:

9u00: Onthaal en koffie

9u30: Inleidende lezingen

- de h. Wouter Pas (assistent KU Leuven): De bevoegdheidsverdeling inzake justitie in federale landen.

- de h. Jan Verstraete (stafhouder balie Antwerpen): Problemen van rechtshulp, advocatuur en magistratuur in het federale België.

- prof. Paul van Orshoven: Kan justitie worden gedefederaliseerd?

10u30: Debatten met politici der verschillende partijen

11u30: Slottoespraak door prof. Matthias E. Storme, voorzitter OVV

Inschrijvingen en inlichtingen: VVB, Baron Dhanislaan 18, 2000 Antwerpen, tel. 03/216.45.25 en fax 03/248.21.83.

LL.M in European Business Law

De rechtsfaculteit van de Katholieke Universiteit Nijmegen organiseert in samenwerking met andere, buitenlandse rechtsfaculteiten een over één academiejaar lopend postgraduaat programma in «European Business Law».

Nadere informatie en brochure verkrijgbaar bij M. Cornielje en J. Snijders, Postbus 10.520, 6500 MB Nijmegen, tel.: + 31 24 361.30.90; fax: + 31 24 361.58.38; e-mail: cpo@jur.kun.nl

— UNIFORMIER —

Kledingfabrikanten en specialisten in toga's

DIRK NEVENS

Nieuwe steenweg 8 - 1731 Zelkik ☎ (02) 466 09 05

Fax (02) 466 63 24

Molenstraat 23 - 9300 Aalst ☎ (053) 21 47 77

rue du Midi 175 - 1000 Bruxelles ☎ (02) 511 88 06

*The bitterness of bad quality
remains longer than
the sweetness of low prices*

**Wij verzorgen al uw administratief drukwerk aan
een onberispelijke kwaliteit tegen scherpe prijzen**

Drukkerij De Bie

Herentalsebaan 68 • B-2100 Deurne
Tel. 03/322 50 20 • Fax 03/321 73 93

Intersentia Uitgevers NV

zoekt

met onmiddellijke ingang

een

Free-Lance Corrector en/of eindredacteur (M/V)

voor het corrigeren van
Nederlandstalige
juridische en economische uitgaven.

*Geïnteresseerden sturen hun curriculum vitae
op naar:*

*Intersentia Uitgevers t.a.v. Sofie De Smedt
Churchilllaan 108, 2900 Schoten*

BANIMMO

onderdeel van de groep **Anhyp**, is een belangrijke
immobiliënmaatschappij gevestigd te Brussel.
Zij zoekt in het kader van haar expansie, een (m/v)

TWEETALIG JURIDISCH ADVISEUR VASTGOED

UW FUNCTIE:

Uw taak zal erin bestaan het algemeen secretariaat te assisteren bij de volgende opdrachten:

- het opstellen en nakijken van contracten (huurcontracten, verkoopakten, berijfscontracten, aannemingscontracten, onderhoudscontracten, enz.)
- juridisch en fiscaal advies verlenen
- het behandelen van juridische en fiscale aspecten in het kader van de immobiliënactiviteiten
- het bijhouden van sociale documenten van ondernemingen
- het onderzoek van juridische, administratieve en technische problemen die verband houden met de promoties en de aan- en verkoopoperaties

UW PROFIEL:

- licentiaat in de rechten
- ±3 jaar professionele ervaring in:
 - het opstellen van contracten en overeenkomsten
 - het algemeen bedrijfssecretariaat
 - de administratie der bestuursraden
 - de juridische en fiscale aspecten van de immobiliënactiviteiten (makelaars- en immobiliënmaatschappijen)
- kennis van vastgoed- en vennootschapsfiscaliteit is een pluspunt
- redactioneel en analytisch ingesteld
- perfect tweetalig Nederlands/Frans, goede kennis van het Engels, kennis Duits is een pluspunt

Interesse ?

Stuur dan uw schriftelijke sollicitatie met volledig c.v. naar ANHYP N.V., t.a.v. Chantal Tits, HR-Coördinator,
Grote Steenweg 214, 2600 Berchem, e-mail: ctits@anhyp.be.

Voor meer informatie over Anhyp, consulteer onze website www.anhyp.be

NIEUW

JUDIT: een wereld van verschil

Een gevat pleidooi, gegronveste argumenten. Resultaten die alle verwachtingen overstijgen. En bovenal: een tevreden cliënt. Wat verdiende ontspanning... met de zekerheid dat u het volgende dossier weer net zo vlot zal bewerken.

Zoveel hangt af van hoe u uw juridisch dossier stoffeert. Hoeveel tijd u in uw opzoeken moet steken en hoe zeker u bent van het resultaat.

En het is net dat waar de JUDIT-databank zo sterk in is.

Met een klik van de muis biedt JUDIT u met haar Windowsprogramma toegang tot meer dan 200.000 brondocumenten: samenvattingen of inhoudstafels van alles wat in België sinds 1980 aan juridische informatie is verschenen en de volledige teksten van alle arresten van het Hof van Cassatie sinds 1989. Inclusief relevante buitenlandse publicaties.

JUDIT is de meest gebruikte autonome juristendatabank in België, en dat is geen toeval: ze wordt immers voor, maar ook *door* juristen samengesteld. Mensen die weten hoe u te werk gaat, wat u belangrijk vindt, welk comfort u zoekt.

***JUDIT is uw beste verzekering om te winnen op alle vlakken.
Vraag vrijblijvend onze documentatie met onderstaande coupon,
of bel gratis: 0800 / 1 4500.***

VRIJBLIJVENDE DOCUMENTATIE?

☐ **Ja**, ik ben geïnteresseerd in "JUDIT".

O Stuur mij meteen vrijblijvend meer documentatie toe.

O Ik had graag een vrijblijvende demonstratie van de databank.

Contacteer mij hiervoor op het nummer:

Bedrijf/Kantoor:

Straat: Nr:

Postnr.: Gemeente:

BTW-nr.:

Tel.: Fax:

T.a.v.:

Functie:

Bel gratis
0800 - 1 4500

Ons nummer:
03 / 360 04 67

Ons adres:

KLUWER
RECHTSWETENSCHAPPEN
BELGIË

Santvoortbeeklaan 21-25
B - 2100 Antwerpen